Novi ombudsman
Zaštitnik građana ili vlasti

Štrajkovi u Srbiji
Kriza sistema improvizacije

BiH 4 KM; Hrvatska 19 KN; Makedonija 150 DEN; CG 2.00 EUR; Slovenija 2.80 EUR; Austria, Greece 3.00 EUR; Germany 3.50 EUR; Switzerland 6.00 CHF cena 200 RSD

9 770353 802002 01305

VREME

broj 1385

20. jul 2017.

UBICE ŽENA U CENTRIMA ZA SOCIJALNI RAD

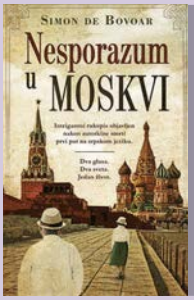
KRV NA RUKAMA SISTEMA

AKCIJA

NEDELJNIKA **VREME** I IZDAVAČKE KUĆE Laguna

Knjige za 299 dinara!

U SVIM KNJIŽARAMA „DELFI" U SRBIJI
Ponesite ovaj primerak „Vremena" u neku od knjižara „Delfi" i kupite jedan od deset naslova sa ovog spiska po specijalnoj ceni od 299 dinara.
Akcija traje od 22. jula do 25. avgusta 2017.

Simon de Bovoar:
NESPORAZUM U MOSKVI

Za vreme putovanja u Moskvu bračni par profesora u penziji prolazi kroz bračnu krizu i krizu identiteta. Kniga koju Simon de Bovoar nije želela da objavi za života zbog očiglednih aluzija na njen privatni život sa Sartrom.

Elmor Lenard:
GIVENSOVA PRAVDA

Roman najvećeg američkog pisca krimića sa šerifom Rejlenom Givensom u glavnoj ulozi. Napeta, crnohumorna priča o trgovini ljudskim organima, puna rafalnih dijaloga po kojima je Elmor Lenard postao slavan.

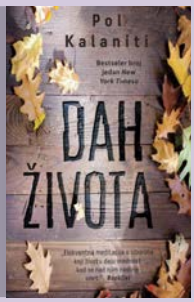

Majkl Šejbon:
TELEGRAFSKA AVENIJA

U boemskoj Telegrafskoj aveniji, koja spaja oronuli centar Ouklanda i Univerzitet u Berkliju, dva prijatelja drže prodavnicu ploča koja je pred bankrotom. Dirljiv roman o prijateljstvu i rasnim odnosima, o generaciji čiji je svet utemeljen u pop kulturi sedamdesetih, vinilnim LP izdanjima, džezu i soulu.

Pol Kalaniti:
DAH ŽIVOTA

Ispovest trideset-šestogodišnjeg lekara obolelog od neizlečivog raka pluća, koji sumira životni put i svoje iskustvo neposrednog suočavanja sa smrću.

Šejh Nefzavi:
MIRISNI VRT LJUBAVNE SLASTI

Slavni arapski erotski priručnik iz XV veka koji objašnjava kakve osobine žena i muškarac treba da poseduju da bi bili privlačni i šta je potrebno za ljubavno umeće i seksualno zdravlje.

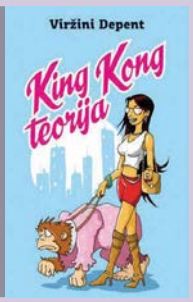
Gabrijela Zevin:
SABRANA DELA EJ DŽEJ FIKRIJA

On je namćorasti vlasnik knjižare, ona strastveni čitalac. Jednog jutra pred vratima knjižare on zatiče korpu s bebom i pisamcetom. Sledi ljubavna priča u koju će se zaljubiti svi ljubitelji književnosti.

Viržini Depent:
KING KONG TEORIJA

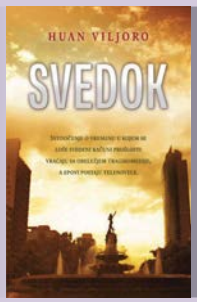
Francuska spisateljica poznata po kontroverznom romanu i filmu Kresni me, *u ovoj knjizi otvoreno piše o sopstvenom iskustvu silovane devojke, prostitutke i autorke pornografskog filma.*

Denis Kuljiš:
HRVATSKI BOG MERKUR

Roman poznatog hrvatskog novinara koji se bavi političkom scenom u Hrvatskoj, ministrima, tajkunima, kriminalcima, multinacionalnim korporacijama, medijima i sukobima unutar korumpiranog establišmenta.

Huan Viljoro:
SVEDOK

Savremeni latinoamerički roman-freska na tragu starih majstora, o sablastima istorije, politike i ljubavi, o Meksiku kojim vladaju organizovani kriminal, korumpirani mediji i politički spletkaroši, i gde se istorijski računi vraćaju s obeležjima tragikomedije, a epika se pretvara u telenovelu.

Dž. L. Armentraut:
NA IVICI SEĆANJA

Triler sa vrhova svetskih bestseler lista o devojci koja jedne noći misteriozno nestaje sa svojom prijateljicom, gubi pamćenje, a zatim pokušava da rekonstruiše prođašnji i započne nov život i iznova stvori identitet. Ali noć u kojoj je doživela amneziju krije strašnu tajnu.

Spisak knjižara u kojima ovaj popust važi:

Delfi knjižara „Momo Kapor", Stanoja Glavaša br. 1, Beograd
Delfi knjižara, Immo Outlet centar, Gandijeva br. 21, Beograd
Delfi knjižara „SKC", Kralja Milana br. 48 (ulaz iz Resavske), Beograd
Delfi knjižara „Borislav Pekić", Knez Mihailova br. 40, Beograd
Delfi knjižara, Makedonska br. 12, Beograd
Delfi knjižara „Dobrica Ćosić", Bulevar kralja Aleksandra br. 146, Beograd
Delfi knjižara „Vuk Karadžić", Bulevar kralja Aleksandra br. 92, Beograd
Delfi knjižara, Vareška br. 4, Beograd
Delfi knjižara, Požeška br. 118a, Beograd
Delfi knjižara, TC Zira, Ruzveltova br. 33, Beograd
Delfi knjižara, Terazije br. 38, Beograd
Delfi knjižara, Glavna br. 20, Beograd
Delfi knjižara, Bulevar Mihajla Pupina br. 181, Beograd
Delfi knjižara, TC Aviv Park, Živka Davidovića br. 86, Beograd
Delfi knjižara „Miloš Crnjanski", Vase Čarapića br. 2-4, Beograd
Delfi knjižara, TC Zemun park, autoput za Novi Sad br. 124-126, Beograd
Delfi knjižara „Borča", Zrenjaninski put bb, Beograd
Laguna Klub čitalaca, Resavska br. 33, Beograd
Delfi knjižara, TC Big Shopping Center, Sentandrejski trg br.11, Novi Sad
Delfi knjižara „Jovan Jovanović Zmaj", Zmaj Jovina br. 12, Novi Sad
Delfi knjižara, TC Aviv Park, Miloša Obrenovića br. 12, Pančevo
Delfi knjižara, TC Rodić, Sremska Mitrovica
Delfi knjižara, TC Aviv park Zrenjanin Ul. Bagljaš Zapad br. 5, Zrenjanin
Delfi knjižara „Vasko Popa", Trg Sv. Teodora Vršačkog br. 5, Vršac
Delfi knjižara, Korzo br. 8, Subotica
Delfi knjižara, TC Shoppi, Segedinski put br. 88, Subotica
Delfi knjižara, Voždova br. 4, Niš
Delfi knjižara, TC Kalča, lam. E, lok. 11, Niš
Delfi knjižara Stop Shop, Bulevar Medijana 21g, Niš
Delfi knjižara, Kralja Petra I br. 12, Kragujevac
Delfi knjižara, Kneza Miloša br. 33, Valjevo
Delfi knjižara, „Branko Ćopić", Omladinska br. 37, Kraljevo
Delfi knjižara, Gradsko šetalište bb, Čačak
Delfi knjižara, Stari korzo br. 2, Požarevac
Delfi knjižara, Mirka Tomića br. 88, Kruševac
Delfi knjižara, Trg Svetog Save br. 46, Užice
Delfi knjižara, TC VIVO shopping PARK, lokal A10, Stevana Ivanovića bb, Jagodina
Delfi knjižara, Vojvode Milana br. 4, Gornji Milanovac

VREME
BROJ 1385
20. jul 2017.

izdavač
NP "VREME" d.o.o.
Kosovska 17, Beograd

direktor
Stevan Ristić

pomoćnik direktora
Vojislav Milošević

finansijski direktor
Daniela Vesić

glavni urednik
Dragoljub Žarković

odgovorni urednik
Filip Švarm

pomoćnici glavnog urednika
Jovana Gligorijević, Momir Turudić

sekretarijat
Jovana Prešić

redakcija
Dejan Anastasijević, Dimitrije Boarov, Slobodan Bubnjević, Radoslav Ćebić, Sonja Ćirić (kultura), Zora Drčelić, Slobodan Georgijev, Andrej Ivanji (svet), Jelena Jorgačević, Tatjana Jovanović, Zoran Majdin, Radmilo Marković, Saša Marković, Ivana Milanović Hrašovec, Milovan Milenković (foto), Milan Milošević, Teofil Pančić, Saša Rakezić, Mirko Rudić, Tamara Skrozza, Zoran Stanojević, Tatjana Tagirov, Dragan Todorović, Tanja Topić, Biljana Vasić, Miloš Vasić, Ljubomir Živkov

dokumentacija
Dragoslav Grujić (arhiva)
Jelena Mrđa (foto)

tehnička redakcija
Ivan Hrašovec (ur.), Tanja Stanković, Vladimir Stankovski, Slobodan Tasić;
lektori: Katarina Pantić, Živana Rašković, Ivana Smolović;
korektori: Nikola Dragomirović, Ana Ćuk Dragomirović, Stanica Milošević

internet izdanje
www.vreme.com
Marjana Hrašovec

prodaja i pretplata
Nikola Ćulafić, Milan Radović

računovodstvo
Slavica Spasojević

marketing
Aleksandar Aleksić (direktor)

e-mail: redakcija@vreme.com
telefon redakcije: 011/3234-774
telefaks: 011/3238-662

štampa: Rotografika, Subotica
ISSN 0353-8028,
COBISS.SR-ID 16907266

Prenošenje, preuzimanje ili korišćenje tekstova objavljenih u Nedeljniku "Vreme" je zabranjeno. Za svako eventualno korišćenje potrebna je posebna dozvola autora i NP VREME, kao nosioca isključivih imovinskih prava na iskorišćavanje autorskih dela koje su stvorili zaposleni u NP VREME.

04 Zoom: Istorijski uspesi

06 Ubice žena u Centrima za socijalni rad: Krv na rukama sistema

13 Nuspojave: Kruška na peronu

14 Zoran Pašalić: Zaštitnik građana ili zaštitnik vlasti

18 Štrajkovi u Srbiji: Kriza sistema improvizacije

20 **Fijat: Leganje na rudu**

24 Obustava rada u Gorenju: "Zakon u Srbiji je jasan"...

27 Renoviranje Beograda: Štrajkom do zarada

28 Intervju: Marija Desivojević Cvetković

32 Samit Zapadnog Balkana i Forum civilnog društva: Osvajanje Trsta

35 Lisica i ždral: Njeno veličanstvo skica

KULTURA

36 **Reakcije: Budućih deset godina**

39 Knjige: Čuvari građanskog dobra

40 Intervju: Zvonimir Pudelka

42 Izložba: Žene govore

44 Hodorovski: Mozaik duhovitosti

45 Ferante: O nasilju i strasti

46 Strip: Ko je promenio tok istorije

47 Lagunine knjige

SVET

50 **Novo pozicioniranje Francuske: Merkron i Emangela**

54 Intervju: Luka Mesec

56 Portret savremenika: Džorž Soros

59 Navigator: Komplikacija od aplikacija

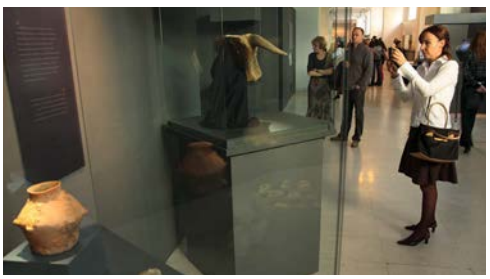
60 Strip: Hipnagogički rusvaj

62 Vreme uživanja: Kozmetika

Posle kratkog i po svedočenju prisutnih vrlo mučnog sastanka sa premijerkom Anom Brnabić, štrajkački odbor zaposlenih u kragujevačkom Fijatu prihvatio je da prekine štrajk i tako otkloni poslednju prepreku početku pregovora o štrajkačkim zahtevima. „Sutra je običan radni dan", rekao je sindikalni vođa Zoran Marković

PIŠE: ZORAN MAJDIN

O favorizovanju etnocentričnog i nacionalnog tumačenja kulture i ostalim detaljima koje treba promeniti u budućoj strategiji razvoja kulture, u Komentarima Nacrta ovog dokumenta koje je Ministarstvu kulture uputilo dvadeset arheologa

PIŠE: SONJA ĆIRIĆ

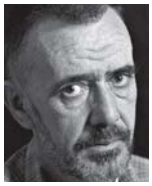

Mladi, novi, ambiciozni predsednik Francuske vodi diplomatsku ofanzivu. Pitanje je dokle će udarni dvojac EU, Emanuel Makron i Angela Merkel, od milja nazvan „Merkron" ili „Emangela", veslati u istom pravcu

PIŠE: MILAN MILOŠEVIĆ

Na naslovnoj strani: Hapšenje Marka Nikolića ispred Centra za socijalni rad Rakovica, jul 2017.
Fotografija: Petar Milošević, Večernje novosti

DRAGOLJUB ŽARKOVIĆ

Istorijski uspesi: Eno ga Pens, još kroz otvorena vrata Bele kuće, maše put aerodroma Dulles International. Javite potpredsedniku da je predsednik stigao kući

Vučić je stvorio uverenje da svaki dan u svakom pogledu sve više napredujemo i nema prava da se duri, čudi i iznenađuje što bi i narod hteo da učestvuje u toj blagodeti

LEGENDA JE REŠILA DA ODJAŠE: NEMOJ BRATE, KO BOGA TE MOLIM

Oh, nije se valjda heroj svakog udarništva umorio od samog sebe. To mi izgleda neverovatno, ali, eto, svako malo se kune da će da ode u istoriju i još ubeđen da je ostvario sve ciljeve, bio je i ovo i ono – kao da mi ne znamo šta je sve bio – a meni, ako je ovo samo delimično tačno, to liči na kapetana broda koji je rešio da i pre pacova siđe s palube.

Predsednik Srbije i lider Srpske napredne stranke Aleksandar Vučić izjavio je ovih da će se na kongresu partije, početkom januara 2019. godine, povući sa njenog čela i tada će predložiti svog naslednika.

Gostujući na televiziji Hepi on je istakao da je pomogao da SNS napravi promene u političkim procesima u zemlji i da Srbija trasira svoj put, dodavši da "ljudi u Srbiji traže borce, one koji imaju hrabrost da nešto urade".

Vučić je konstatovao da opozicija zamišlja da će doći na vlast 2020. ili 2021. godine i ocenio da se to neće desiti, jer će za predsednika SNS-a da izabere naslednika koji će "praviti dobre rezultate".

Posle su na srećnoj televiziji bili mekani pornići tako da je ciklus pomenute televizije bio programski zaokružen.

Aman, par s dečje televizije još nije prošao ni predigru, majstor je tek skidao bele sokne, a oglasili su se statisti: u stilu, "nemoj brate ko boga te molim, većina nas je na tek na domaku prvog miliona, taman nas je lepo krenulo... a ti bi u istoriju, a mi na robiju".

Posebno je zanimljiva Vučićeva izjava da je on pomogao da SNS napravi promene u političkim procesima u zemlji i da Srbija trasira svoj put. Ja odavno tvrdim da Srbija hoda, bolje reći baulja po tankoj ledenoj pokorici iznad mutne vode i da svaki neoprezni korak može da nas strmoglavi u tu vodu.

Političke promene slabo su vidljive, ako se odbaci agresivno samoreklamiranje, svaka ozbiljna analiza institucija bitnih za političku higijenu društva, pokazala bi da je došlo do nazadovanja ili da je u toku okamenjenje, stagnacija, svaki dan isplivavaju neki novi kadrovi skloni prevarama i laganju, a računi će tek stići na naplatu.

KAO NA VAŠARU: JEFTINI RADNICI, A TEK ŽENSKE...

Neće valjda opet, kao onomad, Vučić da utekne od plaćanja računa – prošli put je bilo ono oko ličnih računa za Infostan i struju – i da se povuče u predsedničke dvore umišljen da je ušao u istoriju kao čovek koji je Srbiju promenio nabolje, tvrdeći, kao loš trgovac na stočnom vašaru, da su naši radnici najjeftiniji i da će Srbija da plati svakom investitoru više nego što bi bilo ko za susednom tezgom ponudio. Još je Kinezima sladio naše devojke pozivajući se da se lično uvere u kvalitet i cenu robe.

On je stvorio uverenje da svaki dan u svakom pogledu sve više napredujemo i nema prava da se duri, čudi i iznenađuje što bi i narod hteo da učestvuje u toj blagodeti. On je stvorio očekivanja da će biti boljeg života i dok se to ne ostvari nema prava da se povlači u sjajnu izolaciju samozaljubjenosti svojim istorijskim uspehom koji nijedan iole pošten vašarski kantar ne može da izmeri.

Sve je to, gospodo moja, obično glumatanje i Vučić nikad neće abdicirati i odreći se partijske mašinerije koja mu

Foto: Tanjug / Služba za saradnju sa medijima predsednika Repulike Srbije

garantuje moć. Sve kad bi on i hteo neće mu njegovi dati: tek su uzjahali, a na konja su se popeli tako što im je on lično držao lopovske merdevine, pare su tek počele da se obrću, vlast je tek dopola udarila u glavu, tek su se dokopali sinekura i poslova o kojima ne znaju ništa... pa ih, utoliko pre, rade sa zadivljujućom lakoćom.

Neće pogrešiti čitalac koji stekne utisak da sam nešto posebno besan i da sam uravnotežen cinizam ovaj put zamenio jetkošću. Živi smo ljudi i padam u iskušenje da predložim da novinarsku nagradu za borbu za ljudska prava i pošteno pravosuđe, koju će dodeljivati nedeljnik "Vreme" i koja će nositi ime po našoj prerano preminuloj koleginici Tanji Tagirov, nazovemo još i "Niko mene ne bu jebal". To je bila njena omiljena motivaciona poruka kada joj je bilo stalo da nešto istera na čistinu.

KURIRI ACE:
S KIM SI, TAKAV SI

Ovih dana me inače saleću kolege da im nešto kažem oko slučaja "Kurir", ali živim u opravdanoj i istorijski dokazanoj bojazni da će se Vučić i Aleksandar Rodić pomiriti dok ja to kažem, novinar obradi, urednik odobri i medij emituje. Ne bi im bilo prvi put. I tad se setim Tanjine poruke.

Ali, đavo mi ne da mira pa stalno prizivam onu sliku Vučića u poseti Rodiću, u jeku transformacije premijera u predsednika, dakle neki april ove godine, samo što se ne ljube u lice belo – a možda i jesu – i pitam se ko je navukao Aleksandra Vučića da hodočasti hram prepoštenog Rodića, koji se eto, preko noći premetnuo u lopinu, reketaša, utajivača poreza... Nije valjda da Vučića službe nisu obavestile s kim ima posla, tim pre što su Rodićeva nepočinstva, kako nas sada informišu, stara gotovo deceniju.

Premijer, predsednik, služi i za to da afirmiše primere dobre prakse pa je mogao da poseti i "Vreme", koje se na svu svoju sirotinju trudi da porez plaća redovno, a kredite otplaćuje redovno. A on zapeo "oću kod Rodića" kao da je znao da bi ga u "Vremenu" dočekali s onom Tanjinom besmrtnom porukom.

I za kraj, Vučić nam se vratio iz Amerike. Vučić je u direktnom uključenju u program Pink televizije rekao da je Pens učinio veliku čast srpskoj delegaciji time što ga je ispratio posle razgovora do kapija Bele kuće.

Pink još javlja da je Majk Pens na pisti aerodroma Dulles International, maše i dalje, iako je avion sa predsednikom uzleteo pre dva sata. ¶

Foto: Marija Janković

KRV NA RUKAMA SISTEMA

Olga Lovrić i Maja Đorđević stradale su na isti način: ubili su ih bivši partneri ispred centara za socijalni rad. Maji Đorđević je bivši muž, pre nego što ju je ubio, bacio pred noge mrtvog sina. Njih dve spaja i to što su obe više puta prijavljivale nasilje, a institucije su ostale gluve na njihove prijave. Propuste koje su napravljeni u njihovim slučajevima nije moguće ni prebrojati. Sve institucije nose na duši ove žene, od policije, tužilaštva i sudova do centara za socijalni rad

Mnogo smo puta do sada na stranicama "Vremena" apelovali na institucije da moraju drugačije i bolje da rade svoj posao, kako bi se smanjio broj žena koje stradaju u partnerskom i porodičnom nasilju. Ovih dana, situacija je eskalirala. Nasilnici su se osilili do mere kad se toliko ne plaše institucija, da baš u zgradama institucija ubijaju žene. I decu. Slučaj koji se dogodio u Centru za socijalni rad u Rakovici izmiče racionalnom poimanju.

Podsetimo, 12. jula u popodnevnim satima, Marko Nikolić (43) trebalo je da bivšoj ženi Maji Đorđević vrati četvorogodišnjeg sina kog je viđao svake srede. Kako prenose mediji i očevici, on je iz sivog BMW-a izneo dete bez svesti i bacio ga na asfalt. Majka je pritrčala, a Nikolić je izvukao nož i usmrtio je sa nekoliko uboda od kojih je koban bio onaj u vrat. Povredio je i troje radnika Centra za socijalni rad Rakovica. Dete je takođe kasnije preminulo, a sudeći prema obdukcionom nalazu koji je procurio u medije, uzrok smrti je davljenje, a ne udarac glavom o pločnik, kako se prvobitno pretpostavljalo.

Tačno nedelju dana ranije, 5. jula, Milan Lovrić ubio je suprugu Olgu udarcima kamenom u glavu, takođe nakon kontrolisanog viđanja sa decom u Centru za socijalni rad na Novom Beogradu. Lovrić je nedavno izašao sa odsluženja zatvorske kazne zbog porodičnog nasilja, druge po redu. Prvo je 2010. osuđen uslovno na tri godine za nasilje nad ženom, a onda, u junu 2015. na dve godine zbog prebijanja najstarijeg sina. Iz zatvora je izašao 17. aprila ove godine jer mu je zbog dobrog vladanja kazna skraćena. Nastavio je da preti Olgi, što je ona uredno prijavljivala, ukupno sedam puta. Redovno je kršio zabranu prilaska i dolazio joj na vrata. Imala je audio-zapise pretnji smrću koje joj je upućivao. Dok je vozila srednjeg sina na trening, presreo je njen auto, prstom prešao preko vrata i rekao: "Ubiću te."

OBRAZAC SMRTI

Osim sličnog načina na koji su stradale, Olgu Lovrić i Maju Đorđević spaja i to što su obe više puta prijavljivale nasilje, a institucije su ostale gluve na njihove prijave. Uprkos tome što je Milan Lovrić već bio u zatvoru zbog nasilja nad Olgom, dve prijave koje je podnela policiji odbačene su kao neosnovane. Zahtev za produženje mere zabrane prilaska podnela je 6. aprila ove godine, ali iz Trećeg osnovnog suda nikada nije dobila odgovor. Drugu, i poslednju, prijavu policiji Olga je podnela 30. maja ove godine. Novi zakon o sprečavanju nasilja u porodici, po kom bi Lovriću odmah bila izrečena zabrana prilaska, stupio je na snagu samo dva dana kasnije. Godinama joj je pretio da će im deca ostati siročići, a nakon što je ubio nju, izvršio je samoubistvo.

Maja Đorđević, medicinska sestra u GAK-u "Narodni front", davala je praktično celu svoju platu na kazne koje joj je sud izricao jer bivšem mužu nasilniku »

Foto: M. Milenković

Događa se da se iskazima žena ne veruje, da se umanjuje nasilje, opravdavaju postupci učinioca nasilja, zamera ženama što nisu dostigle ideal "dobre žene" i "dobre majke" u skladu sa stereotipima koje društvo ima o ženama

– Tanja Ignjatović, Autonomni ženski centar

nije dozvoljavala da viđa dete. I ona je godinama trpela psihičko i fizičko zlostavljanje, obraćala se svim mogućim institucijama, od policije, Centra za socijalni rad, preko Ministarstva za rad i socijalnu politiku, a pisala je i predsedniku Srbije. Skoro svi su ostali gluvi. Više puta je prijavljivala nasilje, a policija je na teren izašla samo tri puta. Privremena mera po kojoj je Nikolić imao pravo da uzme dete iz vrtića svake srede u 8.30 i da ga vrati u prostorije Centra za socijalni rad Rakovica u 15.30 izrečena je u junu 2015. Godinu dana kasnije, Maja Đorđević predaje podnesak Drugom osnovnom tužilaštvu, sa zahtevom da se Nikoliću ukine pravo na posete jer predstavlja opasnost za dete, a njegova agresija i incidentno ponašanje ne prestaju. Nikada nije dobila odgovor. U januaru 2013. Marko Nikolić je pokušao da zakolje Majinu sestru, a njoj i deci pretio smrću. Ta se prijava vukla po sudskim fiokama četiri godine. Prvo ročište konačno je zakazano za 13. jul ove godine. Prekasno. Nikolić je Maju i dete ubio samo dan ranije.

Obe žene sistem je višestruko izneverio. U slučaju Olge Lovrić, nakon što je 1. juna novi zakon stupio na snagu, policija i organ starateljstva su bili dužni – ako imaju saznanja da se bilo šta novo desilo u ovom slučaju, da je izašao iz zatvora, da je tražio da se viđa sa decom, da je žena prijavljivala nove incidente nasilja – da predlože da se slučaj razmatra na sastanku Grupe za koordinaciju i saradnju, objasnila je za beogradske medije advokatica Vanja Macanović i dodala da su sve institucije postupale kao da Zakon o sprečavanju nasilja u porodici nije stupio na snagu. U slučaju Maje Đorđević, neko iz Centra za socijalni rad Rakovica je procenio da je otac, iako je pretio smrću i majci i detetu, ne predstavlja opasnost za dete i dopustio kontrolisane posete.

GDE SU ZAKAZALI CENTRI ZA SOCIJALNI RAD

Tanja Ignjatović iz Autonomnog ženskog centra (AŽC), koji radi direktno sa žrtvama nasilja, u razgovoru za "Vreme" navodi sa kakvim se teškoćama u centrima za socijalni rad (CSR) susreću klijentkinje AŽC-a: "Dešava se da službenici u CSR neće da zapišu usmenu prijavu o nasilju kad im se žena obrati ili neće da prime podnesak, do toga da neće da izdaju kopiju dokumenta na koji žena ima pravo, u nekim slučajevima dok ne interveniše poverenik za informacije od javnog značaja i zaštitu ličnih podataka. Događa se da se iskazima žena ne veruje, da se umanjuje nasilje, opravdavaju postupci učinioca nasilja, zamera ženama što nisu dostigle ideal 'dobre žene' i 'dobre majke' u skladu sa stereotipima koje društvo ima o ženama."

Kao posebno dramatičnu sferu Ignjatović ističe regulisanje roditeljskog staranja nakon što žena napusti nasilnog partnera i pokrene postupke razvoda i poveravanja dece: "Čak iako CSR prepoznaje i priznaje da postoji nasilje prema ženi, retko će smatrati da su deca koja su prisustvovala tom nasilju takođe žrtve, i sasvim retko će predložiti sudu mere zaštite od nasilja u porodici i za decu. Takođe, retko će sagledavati roditeljstvo oca u kontekstu nasilja koje čini prema partnerki, majci te dece." Tako, paradoksalno, nasilnik postaje "dovoljno dobar otac", što znači da će u ogromnom broju slučajeva imati pravo da održava lične odnose sa decom po modelu koji je uobičajen, kao da nasilje ne postoji.

"I onda čujemo da je kažnjavana majka koja je štiteći dete sprečavala kontakt sa ocem", kaže Ignjatović: "Pritom, ne zna se ko je odgovoran za to što nasilnik koji je u kontinuitetu ugrožavao bezbednost službenih lica, što potvrđuje da je ekstremno opasan, nije u pritvoru, već je dobio mogućnost da viđa dete. CSR je dao stručno mišljenje, ali je sudija mogao da istraži i prikupi dodatne dokaze i da donese drugačiju odluku." Radi se, dakle, o slučaju Marka Nikolića. Osim što je ubio ženu i dete, usput je povredio troje radnika CSR Rakovica. Jednoj zaposlenoj odsekao je prst, a njenom kolegi obraz. Tek kad se ovo dogodilo, zaposleni u rakovičkom CSR progovorili su o torturi kroz koju su prolazili svaki put kada bi se Nikolić pojavio u njihovim prostorijama. Vikao je, fizički nasrtao na zaposlene, sekao im gume na automobilima, upadao u prostorije gde su bili u toku sastanci sa klijentima. Prosto je neverovatno da nijednom niko od tih ljudi Nikolića nije prijavio policiji. Dva su moguća razloga za to: ili CSR Rakovica pokušava da predstavi svoje zaposlene kao Nikolićeve žrtve ili u ovoj zemlji čak ni oni koji rade u sistemu nemaju poverenja u to da sistem može da ih zaštiti.

KAKO JE MINISTAR GENIJE UNIŠTIO ŽIVOTE

Ovaj drugi scenario je nešto verovatniji. Naime, od 2013. godine kada su nam predstavljene mere štednje tadašnjeg ministra finansija Lazara Krstića, institucije socijalne zaštite pretrpele su velike

Foto: Anđela Stevanović Živković

Foto: Privatna arhiva

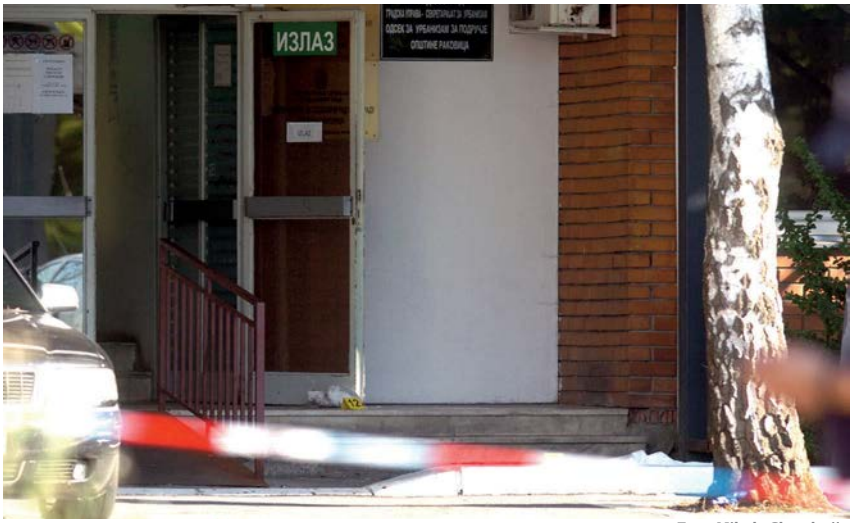

Foto: Nikola Skenderija

MESTA ZLOČINA I ŽRTVE: Centar za socijalni rad na Novom Beogradu; Olga Lovrić; Maja Đorđević; Centar za socijalni rad u Rakovici

gubitke u broju zaposlenih. Kad god počnu mere štednje, prva nastrada socijalna zaštita. Zašto? Pa zato što neoliberalne ekonomske politike nikada nemaju na umu ljudske živote, nego samo brojeve: BDP, suficit, deficit, javni dug itd. Za njih je ekonomija odavno postala pseudonauka, svedena na cifre i grafikone. To što iza njihovih krivulja, grafika i tabela stoje ljudski životi, njihovo bogatstvo ili beda, rad, glad, muka i nesreća, sve te finansijske "genijalce" ne zanima. Pa ipak, Tanja Ignjatović smatra da složenost, težina i količina posla mogu da preplave i one koji profesionalno i odgovorno rade, ali to nije uzrok loših profesionalnih procena u najvećem broju slučajeva. Kada su u pitanju ubistva žena koje su se obraćale institucijama za zaštitu, uvek su prisutni isti propusti: nije utvrđeno da se radi o nasilju u partnerskom odnosu, već su profesionalci to karakterisali kao "bračni sukob" ili "problematične porodične odnose"; nisu prikupljene i razmenjene relevantne informacije sa drugim službama i organizacijama, a ako jesu, nasilje se umanjuje ili marginalizuje; nisu preduzete mere koje stoje na raspolaganju nadležnim organima i po službenoj dužnosti.

"To nije specifično samo za centre za socijalni rad, već je prisutno i kod policije, ali i kod tužilaštva i sudova, o čijim propustima najmanje čujemo", kaže Ignjatović.

Takođe, ogroman je i nekontrolisan upliv ličnih uverenja i predrasuda profesionalaca, posebno diskriminacije žena. Tokom rada na jednogodišnjem projektu "Vreme protiv nasilja", tim "Vremena" susreo se sa slučajem socijalnog radnika iz jednog malog mesta u Srbiji koji je tražio seksualne usluge od klijentkinja. Jedina kazna koju je za to pretrpeo bilo je prebacivanje u drugu opštinu, ali na identičnu poziciju. Dakle, nikakva. Kad smo kod upliva ličnih predrasuda, trebalo bi pogledati australijsku seriju *Top of the lake* rediteljke Džejn Kempion. U nekoj zabiti, nestala je trudna četrnaestogodišnjakinja. Slučaj rešava policajka silovana u mladosti. Radi sa policajcima koji su puni predrasuda i šovinističkih uverenja. Ali, ali... Protokoli po kojima postupaju su takvi da je nemoguć upliv ličnih uverenja i njihov uticaj na istragu. Na kraju se ispostavlja da je nestala devojčica zatrudnela jer je silovao otac.

DOBRI LJUDI U ZLU VREMENU

Pa ipak, nemoguće je da u CSR-ima u Srbiji rade samo grozni ljudi bez elementarnog saosećanja. Ignjatović se slaže da su stručni radnici u centrima za socijalni rad opterećeni poslovima koje ne bi trebalo da rade, konstantnim padom broja zaposlenih, ali i zapošljavanjem neodgovarajućih profila, političkim postavljenjima i smenama rukovodilaca, čak i smenama sa stručnih pozicija onih koji profesionalno i posvećeno obavljaju svoje zadatke: "Međutim, tačno je i da neki centri za »

Moramo izvući pouke

"Ministri finansija često, i ne samo kod nas, nemaju dovoljno razumevanja za socijalnu zaštitu, ali i socijalnu politiku, koja sigurno predstavlja izuzetno bitan segment ukupne ekonomske politike"

"VREME": **Da li, po vašem mišljenju, možemo da govorimo o disfunkcionalnosti centara za socijalni rad?**

BRANKICA JANKOVIĆ: Ne mislim da su centri disfunkcionalni – već samo da imaju različite probleme u radu. O njihovom ogromnom radu, uz sve greške i propuste, svedoče tokom proteklih godina, tačnije decenija, stotine hiljada korisnika različitih usluga i ostvarenih prava u okviru socijalne zaštite, poput novčane socijalne pomoći i drugih davanja, kao i obavljanje poslova iz primarne porodične zaštite, zatim poslova hraniteljstva, usvojenja, starateljstva, i da ne nabrajam sve. Prevencija je možda bila najslabija strana, iz različitih razloga, pre svega nagomilavanja raznih administrativnih poslova i obimne dokumentacije, koja je uz nedostatak kadrova i specijalizovanih znanja vodila smanjenju vremena za neposredni rad sa korisnicima, koji je često od vitalnog značaja za izbegavanje kompleksnijih problema i socijalne isključenosti. U svom svakodnevnom radu, sigurno su imali i mnogo grešaka i problema, ali nikako ne bi bilo ozbiljno okarakterisati ih kao disfunkcionalne.

Kada je počelo njihovo urušavanje i koje mere Vlade Srbije su do toga dovele?

Već sam rekla da ne možemo govoriti da su urušeni, ali da postoje brojni izazovi – postoje. Najveći problemi su nedovoljan broj svih stručnih profila, a zatim sama organizacija, uvedena Pravilnikom iz 2008. uz revizije 2010. i 2011, koja je povećala obim posla, posebno voditeljima slučaja. Obim posla i nedovoljni resursi dovode do smanjenja efikasnosti pružene usluge i participacije korisnika. Tu su još i problemi prenosa nekih poslova koje ne mora da radi ovaj organ, smanjenje solidarnosti i izostanak kvalitetnog timskog rada, nedovoljni upravljački kapaciteti, nedovoljna razvijenost potrebnih usluga na lokalnom nivou, zatim to što program na studijama za primarno zanimanje socijalne zaštite nije prilagođen zahtevima koji su stigli sa novim i modifikovanim izazovima, nedovoljno ulaganje u obuku postojećeg kadra, preobimna dokumentacija itd. Međutim, važno je reći da rešenja problema postoje, neka su i bila spremna, mnoga i ne zahtevaju, uvek i nužno, limitirana finansijska sredstva.

Pojedini radnici centara za socijalni rad tvrde da je sve počelo merama bivšeg ministra finansija Lazara Krstića kojima je trebalo da se uštedi 1,5 milijardi dinara u budžetu Srbije u narednih nekoliko godina. Da li se slažete sa tom tvrdnjom?

Ministri finansija često, i ne samo kod nas, nemaju dovoljno razumevanja za socijalnu zaštitu, ali i socijalnu politiku, koja sigurno predstavlja izuzetno bitan segment ukupne ekonomske politike. Pomenuti ministar nije izuzetak. Javne službe, poput ustanova socijalne i zdravstvene zaštite i škola, one su čiji je rad građanima najpotrebniji, i za njih treba da postoji drugačiji pristup u kreiranju mera štednje za koje je nesporno da treba da postoje.

Ovih dana, ljudi poput Vesne Stanojević, koordinatorke Sigurnih kuća, predlažu zatvaranje centara. Kakav je vaš stav o tome?

Poštujem njeno iskustvo i rad, a o ovom pitanju imam potpuno drugačije mišljenje. Nisam saglasna sa idejom o zatvaranju centara za socijalni rad, već sam za reorganizaciju i jačanje kapaciteta, kao što rekoh. Najlakše je nešto rasturiti, zatvoriti, ugasiti, obustaviti – često smo se u našoj istoriji istakli u toj disciplini, pa je sada sigurno vreme za drugačije, odgovorne pristupe – da ništa ne zatvorimo ili gasimo pre nego što osmislimo, dokazano, bolje.

socijalni rad, od rukovodioca do voditelja slučaja, odbijaju da postupe po nalogu nadležnog ministarstva, koje je nadzorni organ, a ne znam da li su za to postojale sankcije."

Ovo potvrđuje slučaj Maje Đorđević. U avgustu prošle godine pisala je Ministarstvu za rad, zapošljavanje i boračka pitanja. Ministarstvo je analizu izveštaja i dokumentacije koji su do tada postojali u slučaju i CSR-u Rakovica naložilo da se formira ceo novi stručni tim koji do sada nije imao kontakt sa porodicom, te da "neposredno realizuje detaljnu opservaciju odnosa deteta i oca, ne samo tokom primopredaje deteta, već fokusiranu psihološku opservaciju koja bi pružila podatke o tome kakvo je ponašanje oca prema detetu", stoji u dopisu Ministarstva za rad. U istom dopisu, Ministarstvo je rakovičkom CSR-u zamerilo da podatke koje roditelji daju u vezi sa karakteristikama onog drugog procenjuje kao potrebu da jedno drugo diskredituju u svojim roditeljskim ulogama. Umesto toga, morali su da obave psihološku procenu Marka Nikolića, naročito kada je reč o njegovom ispoljavanju agresije. Takođe, ako majka konstantno izražava strah za bezbednost deteta, CSR ima obavezu da reaguje. Da sve bude još gore, CSR Rakovica nije primenio protokol o postupanju kada postoji sumnja na nasilje. A sada nas ubeđuju da su znali da je bio agresivan i nasilan i da je nasilje i agresiju ispoljavao i prema zaposlenima.

SAMA JE KRIVA

Taman kad čovek pomisli da smo po pitanju nasilja nad ženama napredovali i postali osetljiviji, da ga konačno bolje razumemo, iskoče odnekud razni koji bi da relativizuju zločine. Da je reč o anonimnim ljudima, manje bi bilo razloga za brigu. Štaviše, ona anonimna javnost koja ostavlja komentare na informativnim sajtovima i društvenim mrežama časnije se i humanije ponela od autora čije su uratke komentarisali. Počelo je od tvita LGBT aktiviste Predraga Azdejkovića, koji je prvo napisao tvit: "Postalo je politički nekorektno reći, sama si ga birala." Zatim je Azdejković na svom blogu tu tezu dalje elaborirao, ublaživši je tvrdnjom kako žene treba da otvore četvore oči kad biraju partnera.

Foto: FoNet

Da li postoje modeli funkcionisanja centara koji bi mogli da se preuzmu iz evropske i svetske prakse, pa da se prilagode i primene u Srbiji?

Razmena iskustava sa drugim zemljama i pronalaženje rešenja za probleme koji se detektuju kao zajednički je dobrodošlo i izuzetno korisno, ali preuzimanje tuđih modela i prilagođavanje nije uvek najbolje rešenje, a imali smo ranijih godina takva postupanja nadležnih u raznim oblastima. Naš sistem nije neuređen ili pogrešan, ali mi se suočavamo sa problemima nedostatka kapaciteta i bolje koordinacije da bi on funkcionisao efikasno. Jedino sinhronizovan i odgovoran rad svih nadležnih, mislim i na sudove i tužilaštvo, policiju i zdravstvenu zaštitu, vodi ka delotvornoj zaštiti. Svaka zemlja ima specifične probleme, političke, društvene i kulturne kontekste i insistiranje na prilagođavanju modela, koji su se u nekim zemljama pokazali kao dobri, ne garantuje da će biti jednako efikasni i u Srbiji. Meni lično, nakon više od decenije iskustva u oblasti socijalne zaštite, blizak je austrijski model socijalne zaštite gde postoji, primera radi, posebna institucija za zaštitu dece u okviru socijalne zaštite, sa posebnim znanjima za taj zahtevan posao – Jugendamt, ali ne želim time da kažem da je to najbolje rešenje i za nas. Pitanje da li je naša država bila spremna, nakon više decenija primene istočnoevropskog modela socijalne zaštite, i da li je trenutna mešavina, rekla bih, liberalnog i drugih, široko gledano, modela poput mediteranskog i korporativističkog, najadekvatniji model za našu socijalnu zaštitu.

Nema mnogo sumnje u to da je poslednje ubistvo u rakovičkom Centru za socijalni rad inspirisano ubistvom u CSR Novi Beograd. Međutim, da li je samo to posredi? Da li, kada se dogode dva identična zločina, treba da preispitamo sistem i njegovu odgovornost?

Naravno da je neophodno uvek i kontinuirano preispitivati rad svih nadležnih u sistemu zaštite, pogotovo u slučajevima sa fatalnim ishodima koje, nažalost, više ne možemo da ispravimo. To su najbolnije lekcije iz kojih celo društvo treba da izvuče pouku i ispravi šta se nakon analize pokazalo kao greška ili propust, i to odmah. Ne treba zaboraviti da je u našem društvu prisutan i strah od prijavljivanja diskriminacije i nasilja, praćen sramotom, jer žene odrastaju i vaspitavaju se po patrijarhalnim obrascima u kojima je jasno definisano njihovo mesto u porodici i društvu. Ne smemo dozvoliti da se, usled propusta, gubi poverenje u institucije. Istovremeno, veliku moć i uticaj imaju mediji. Neka bude i suvišno, ali da još jednom ukažem na neophodnost poštovanja žrtava i njihovih porodica, poštovanja etičkih pravila kod izveštavanja, kao nedopustivost senzacionalizma, što nije tema ovog našeg razgovora. ¶

Oba puta je odgovornost svalio na žrtvu. No, u svojoj neosetljivosti, tu se nije zaustavio, nego je još u blog postu naveo kako je tvitom "bocnuo mnogo ljudi u živac" i priznao da u tome posebno uživa. Ima na domaćoj javnoj sceni brojnih-skandal majstora koji imidž grade na tome da iritiraju druge, ali da neko u te svrhe koristi surova ubistva dve žene i četvorogodišnjeg deteta, to još nismo imali.

Potom se, u najstarijem listu na Balkanu oglasio Zoran Milivojević, lekar opšte prakse koji je prošao obuke za psihoterapiju i zahvaljujući medijima i kontroverznim stavovima, postao lažni autoritet za brojna pitanja. Osim što zagovara telesno kažnjavanje dece, poznat je po stavovima o manipulatorskoj prirodi žene. No, nije mu lako izaći na crtu, jer je vešt u tome da tezu iz jedne svoje rečenice pobije već u sledećoj. Ovog puta u kolumni za "Politiku" pisao je o Medejinoj osveti, inspirisan Markom Nikolićem koji je ubio četvorogodišnjeg sina da bi se osvetio bivšoj ženi. Prvo, Milivojević pogrešno definiše ono što se u psihologiji naziva "Medejin kompleks". Tvrdi da je to ubistvo deteta iz osvete prema partneru, dok je zapravo reč o patološkom odnosu majke prema deci, u kom ona ispoljava mržnju i sadizam, ali ne da bi se osvetila mužu, već upravo zato što je tim mužem nezadovoljna i prema njemu gaji negativna osećanja koja preusmerava na decu.

Ipak, nešto drugo je u tom tekstu daleko strašnije, a stalo je u jednu jedinu rečenicu: "Da majka nije ignorisala više odluka suda i sprečavala oca da viđa dete, možda se ova tragedija ne bi desila." Misli se na Maju Đorđević koja je celu svoju platu medicinske sestre davala za sudske kazne jer nije dozvoljavala bivšem mužu da viđa zajedničko dete. Radila je to jer je procenila da je on opasan po život deteta. Na kraju se ispostavilo da je bila u pravu, ali bilo je kasno. Da je Zoran Milivojević, pre nego što je na mrtvu ženu svalio krivicu za smrt deteta, i na kraju krajeva njenu sopstvenu, pročitao o ovom slučaju išta osim novinskih naslova, znao bi da je Marko Nikolić viđao dete jednom nedeljno po sedam sati od detetove druge godine života, pa sve dok ga nije zadavio. Štaviše, ubio je dete tokom jednog od tih viđanja. »

Nemački glumac piše za "Politiku"

U utorak 18. jula, u dnevnom listu "Politika", u rubrici "Pogledi", objavljen je tekst "Protiv nasilja, ne protiv muškaraca i žena". Kao autor potpisan je izvesni dr Petar Veličković, forenzički psihijatar i sudski ekspert za poveravanje dece iz Montreala, Kanada. Ovaj naizgled opasno veliki stručnjak navodi kako su agresivne feministkinje jedva dočekale da se ovo desi pa da ubistva u centrima za socijalni rad zloupotrebe za svoju političku agendu. Stručno je dodao da porodično nasilje mogu da počine i žene i muškarci (kao da neko tvrdi suprotno), a onda poentirao kako svuda u svetu "praktično sva čedomorstva" čine isključivo žene, a gotovo nikada muškarci. Veoma je zanimljivo da neko izađe sa ovom tezom samo nekoliko dana nakon što je čedomorstvo počinio muškarac. Ali još je zanimljivije što dr Petar Veličković izgleda – uopšte ne postoji. Gugl pretraga njegovog imena ne izbacuje nikoga ko ima bilo kakve veze sa forenzikom, psihijatrijom, pa ni sa Kanadom. No, bože moj, nije Gugl baš toliko pouzdan kada je reč o pretrazi imena.

Početna / Pogledi /

Protiv nasilja, ne protiv muškaraca ili žena

Dve tragedije u centrima za socijalni rad u Beogradu ovog leta ukazuju na duboke, teške i nepopravljive slabosti i nekompetentnost celokupnog sistema zaštite porodice u Srbiji. U žiži su, naravno, odmah spremno uskočile agresivne feministkinje, koje su i ove tragedije iskoristile za svoju političku agendu. Sa stručne strane posmatrano, nasilje je nasilje, bez obzira na to ko ga čini. Zakon o sprečavanju nasilja u porodici, koji je u Srbiji nedavno stupio na snagu, *nije samo za muškarce*. On je za *sve porodične nasilnike i nasilnice*.

Kada je već reč o ženama i muškarcima, ne treba zaboraviti da praktično sva čedomorstva (ubistva beba) svuda u svetu čine isključivo žene, a gotovo nikada muškarci. Dakle, dve

KOMENTARI
Grad Beograd – može li bolje

KOMENTARI
I posle 65 godina, pamtim imena tih igrača

KOMENTARI
Da ratovi rečima ne izrastu u nove oružane sukobe

KOMENTARI
Odbrana i poslednji letnji dani

KOMENTARI
O jednom naučnom skupu

REGION
Požari u Hercegovini jenjavaju

BEOGRAD
Kružni tok saobraćaja na 133 raskrsnice u Beogradu

EKONOMIJA
Uprava Merkatora negira da potpada

UOČI RAZLIKU: "Politika" i sajt nemačke baze filmskih radnika

Međutim, uz tekst stoji i fotografija vajnog dr Veličkovića, a Gugl nudi i mogućnost pretrage fotografija. Tu stvari postaju izuzetno zanimljive. Gugl rezultati prvo izbacuju apsolutno identičnu fotografiju sa sajta nekog terapeuta koji se bavi – pazi sad: osnaživanjem muškaraca. No, uz kratku izjavu o genijalnosti terapije i prateću sliku nije potpisan nikakav Petar Veličković, nego neki Majk, bez prezimena. Dalje, Gugl konačno otkriva i pravi identitet čoveka sa slike. Reč je o malo poznatom nemačkom glumcu, scenaristi i reditelju Andreasu Kaufmanu, koji se tek sa 42 godine probio ulogom u sapunici *Marienhof*. Kaufman, sa istom fotografijom, postoji i u nemačkoj bazi filmskih radnika filmmakers.de, a ima ga i na sajtu imdb.com, najvećoj svetskoj bazi svega što ima veze sa filmskom i TV industrijom, doduše, bez slike. Kako je internet brz medij, čitava stvar je brzo "pukla" po društvenim mrežama, pa je "Politika" istog dana uklonila tekst sa svog sajta, no i dalje ga ima u štampanom izdanju i na sajtovima koji upravo i služe tome da korisnici arhiviraju sadržaje koji bi mogli da budu uklonjeni. Sada nam ostaje samo da se pitamo da li je dr Petar Veličković procenio da nije dovoljno lep, pa je "Politici" podmetnuo plavookog i elegantno sedog Kaufmana ili Petar Veličković, forenzički psihijatar iz Kanade, zapravo ne postoji.

filmmakers

ZAV-Künstlervermittlung

Schnellsuche | z.B. Name, Vorname, Wohnort, Alter etc. | Suchen

▼ Kurzinformation | Drucken

Showreel | Showreel #1

Andreas Kaufmann

Wohnort	Hamburg
Unterkunft	Berlin / Potsdam, Hamburg, Köln, München, Athen
Jahrgang	1957
Spielalter	55 - 65 Jahre
Größe	180 cm
Sprache(n)	Englisch (gut), Französisch (Grundkenntnisse), Spanisch (Grundkenntnisse)
Dialekte/Akzente	D - Berlinerisch, D - Hamburgisch, D - Rheinisch
Stimmlage	Bariton / Baritone
Instrumente	Gitarre / guitar, Saxophon / saxophone
Gesang	Chanson, Musical
Sport	Fußball, Ski Alpin
Führerschein	A - Motorrad, B - Pkw, Motorboot, Sportboot
Haarfarbe	weiß / white
Augenfarbe	grün / green
ethn. Erscheinungsbild	nordeuropäisch / Northern European
Staatsangehörigkeit	deutsch

Andreas Kaufmann

Da je Zoran Milivojević želeo išta više od toga da ogavnim senzacionalizmom privuče pažnju, držao bi se elementarne istine: za ubistvo je kriv uvek i samo onaj ko ubistvo počini. Žrtva je uvek i samo žrtva, neko o čijoj je smrti odlučio drugi i nasilno joj oduzeo život. Osim u slučajevima samoodbrane ili slučaja kada neko ubije sopstvenog zlostavljača, ne postoji i ne može da postoji način da žrtva sama doprinese sopstvenom ubistvu. Pogotovo ne žena koja je batine, zlostavljanja i pretnje po svoj i život svoje dece (jedno iz prethodnog braka i jedno iz braka sa ubicom) trpela još od prvih meseci trudnoće. Pogotovo ne žena koja je godinama tražila zaštitu od svake institucije koja je bila dužna da joj pomogne, žena koja je gotovo pet godina kucala na sva moguća vrata, a svi su se pravili da je ne čuju.

Olga Lovrić i Maja Đorđević su mrtve. Njihove ubice im više ništa ne mogu. I to je jedina bedna uteha, ako je u ovakvim slučajevima utehu moguće naći. Olga Lovrić iza sebe je ostavila troje, a Maja Đorđević jedno dete. Ta deca su sada prepuštena sistemu, istom onom koji nije učinio ništa da sačuva živote njihovih majki. ¶

JOVANA GLIGORIJEVIĆ

TEOFIL PANČIĆ

Kruška na peronu

Vučić i ekipa će pobeđivati i dalje, čak i u Beogradu, jer na drugoj strani nema nikoga

Sve "velike", blesave i štetne ideje u početku steknu neprebroj oduševljenih pristalica, koje računaju da će se od toga nečega materijalno ili simbolički ovajditi, a ako počem i bude nekog belaja od njih, bubnjaće po tuđim leđima. Recimo, kada je do tada normalna i pitoma zemlja Srbija tamo negde 1987–88. prilično kolektivno poludela i podivljala, dugo se mnogima činilo da je sve to za neko dobro, a ako i nije za dobro, nije baš ni za zlo; kako god, može se živeti s tim i gledati svoja posla. Recimo, svi oni ratovi: možda su pomalo i neprijatni, ali na kraju krajeva, ipak se događaju na televiziji. Tek je "samrtno proleće" 1999, kada se rat s televizije preselio u opipljivu dimenziju, osvestilo većinsku Srbiju i nateralo je da makar intuitivno shvati i implicitno prizna da batina ima dva kraja i da se ovako dalje ne može.

Kanda je i s famoznim "Beogradom na vodi" nešto slično u pitanju. Ko je normalan – a da za to nije ovako ili onako plaćen – ikada podržavao BNV? Niko. Ali, ko mu se pa i aktivno suprotstavljao? Realno, ne mnogo više od šačice ljudi, koja teško da je ikada dobacila do više od jedan-dva odsto stanovništva Beograda i okoline. Za veliku većinu "običnog sveta", BNV je bio čista apstrakcija, nešto o čemu nisu osećali nikakvu potrebu da imaju bilo kakvo mišljenje. Nešto što su, ako hoćete, "gospodska posla" koja se njih nikako ne tiču, jer njima, brajko moj, ni iz džepa, ni u džep.

A onda je, iznenada usred dana, jednog toplog julskog, beogradska vlast gotovo na prepad srušila, likvidirala, poništila jedan veoma važan infrastrukturni objekat prestonice: "Lastinu" prigradsku autobusku stanicu. Od nje i do nje vodi veoma važan svakodnevni saobraćajni krvotok od kojeg zavisi kako-tako normalna svakodnevica više stotina hiljada ljudi koji žive u "prstenu" oko Beograda (Obrenovac, Lazarevac, Mladenovac, Sopot, Barajevo, Grocka, Pančevo, Pazova, Inđija, Pećinci etc.) u kojem rade, studiraju, idu kod lekara i po milion drugih nasušnih životnih potreba. Nakon nekoliko dana totalnog haosa, svi su polasci prebačeni na susedni BAS, stanicu namenjenu međugradskim i međunarodnim polascima. Koja je sada pod danonoćnom opsadom autobusa i putnika, pa je tamo stalni krkljanac, jer je najednom, po direktivi, preopterećena nečim što tamo uopšte ne spada. Jer, znate, nije prigradska stanica vizavi BAS-a svojevremeno izgrađena slučajno, nego zato što je neophodna!

Ali, nije frustrirajući gužvanjac ono najgore što je zateklo prigradske putnike. Nego im je udareno po džepu: ako nemaju mesečnu kartu, za svaki izlazak na peron moraju da izdvoje po 180 dinara; kod Laste su plaćali 55 dinara, preko tri puta manje. Što je i logično, jer su to stanice sasvim različite naravi i svrhe. Tako sada imate apsurd da vam je sama vozna karta do odredišta neretko jeftinija od tzv. stanične usluge; nešto kao da vam dostavu frižidera naplate skuplje od frižidera. Ako vam je to skupo, kažu šaljivdžije u Gradskom sekretarijatu za saobraćaj, niko vas ne tera na BAS, čekajte svoj autobus na nekom uzgrednom stajalištu, kod Sajma, Autokomande ili gde već. Doduše, to znači da ćete najverovatnije stajati i klatiti se do svog dalekog odredišta, ali ko vam je kriv što ste luzeri i nikogovići? Što živite u tim nedođijama, a ne na Vračaru ili gornjem DorČolu? Što nemate kola pa da se komodate ko čovek?

Zašto je srušena Lasta, i zašto će, kažu, najdalje za dve godine biti srušen i BAS? Zbog potreba Beograda na vodi. Elem, svaki onaj mučenik koji se ovih dana zlopati, pa još i skupo plaća to zlopaćenje, to može direktno da zahvali sumanutom, koruptivnom projektu ove vlasti – vlasti koju je, na kraju krajeva, sam izabrao.

Ali, nije ovo priča samo o zlim i lakomim Gospodarima i lakovernim i lakoumnim Podanicima. Nego je, još i više, i priča o onima koji tvrde da se nalaze na onoj drugoj strani. Gde su bili svih ovih dana drame oko Laste svi oni krasni *levi* hipsterčići, "Ne da(vi)mo Beograd" i ta ekipa, gde su bili da protestuju, da demonstriraju, da se nekako barem solidarišu s građanima kojima je život sasvim neposredno zagorčan nuspojavama BNV-a? Nigde ih nije bilo. Uostalom, sasvim nedavno sam, nažalost, na ovom istom mestu bio prinuđen da pokažem kako njima takve stvari, uistinu najbitnije u celoj priči, totalno prolaze ispod radara, i kako nisu u stanju čak ni da uvide da nešto s tim pristupom temeljito nije u redu. Dalje, gde je svih ovih dana veličanstvena srpska demokratska opozicija, koja se već totalno ubacila u "mod" da će joj Beograd na skorim gradskim izborima pasti u naručje kao kruška? Gde je bio Saša Janković, šta je radio Dragan Šutanovac, videste li Borisa Tadića, beše li traga od Zorana Živkovića, Jeremića Vuka, ili bar nekog od onih desničarskih Pinokija? Pa ljudi, što bežiiiite? Obiđite ponekad te nesrećnike po autobuskim stanicama planiranim za likvidaciju zbog besnih glista posttranzicione buržoazije, jer, znate, to su vaši budući glasači, pod uslovom da im ubedljivo i bez fige u džepu kažete jednu jedinu važnu stvar: "Ovo što vam se dešava je strahota i sramota, i mi ćemo sve to poništiti i vratiti u pređašnje stanje čim nam svojim glasovima omogućite da preuzmemo vlast u Beogradu."

Jer, ako mislite da ćete dobiti Beograd, a kamoli Srbiju, samo glasovima vaših milih komšija sa Vračara, Neimara, Starog grada, Palilule – e, to se nikada neće desiti. Što znači šta? Da će tzv. Vučić pobeđivati i dalje, čak i u Beogradu, jer na drugoj strani zapravo nema nikoga. Jer da ga ima, taj ovih dana ne bi izbivao sa autobuske stanice. ¶

Foto: Medija centar

Zaštitnik građana ili zaštitnik vlasti

Sudeći po radikalnim naprednjačkim izjavama o v.d. zaštitnika građana Milošu Jankoviću, kao i po netrpeljivosti prema njegovom prethodniku Saši Jankoviću koji je instituciju zaštitnika građana definisao, čini se da je namera vlasti da u Kancelariji zaštitnika građana kamen na kamenu ne ostane. Ukratko, na Zoranu Pašaliću je hoće li hteti, znati i smeti da se suprotstavi onima koji su ga izglasali

Od ovakvog parlamenta ima neka vajda. Kad se nešto izglasava sredom, novine koje, poput "Vremena", idu u štampu u utorak, a na kioscima su tek u četvrtak, ne moraju da beru brigu kako je prošlo glasanje u Skupštini Srbije. Sve se unapred zna. Tako je bilo i u slučaju izglasavanja Zorana Pašalića za ombudsmana. Pošto su stranke vladajuće većine (SNS, SPS, PUPS, SDPS, PS-NS, SVM-PDD i JS) uputile predlog u skupštinsku proceduru da se za novog zaštitnika građana izabere Zoran Pašalić, doskorašnji predsednik Prekršajnog apelacionog suda, glasanje u sredu (19. jula) u Skupštini Srbije trebalo je da protekne samo kao još jedna prigodna skupštinska formalnost.

Ali, ima nešto tragičnije od toga što se Skupština pretvorila u glasačku mašinu. Recimo, to što više nikome nije ni mrvu neobično što Skupština Srbije služi da tehnički sprovede političku volju jednog čoveka.

Već na Skupštinskom odboru za ustavna pitanja i zakonodavstvo nedelju dana pre (14. jula) nije bilo ama baš nimalo neizvesnosti za kojeg će od četvoro predloženih kandidata glasati poslanici – članovi Skupštinskog odbora. Devet članova Odbora, pripadnika vladajuće većine, koji su predložili Zorana Pašalića – za njega su i glasali. Pored Pašalića, bila su još tri kandidata koje su predložile opozicione partije: SRS – Ekatarinu Marinković, diplomiranu pravnicu iz Smederevske Palanke, DS i SDS – Miloša Jankovića, v.d. zaštitnika građana od kada je Saša Janković podneo ostavku na to mesto zbog kandidovanja na predsedničkim izborima, DJB – Vojina Biljića, advokata. Svaka poslanička grupa u Skupštini ima pravo da predloži kandidata za zaštitnika građana Odboru za ustavna pitanja i zakonodavstvo. A, po zakonu, predlog za izbor zaštitnika građana utvrđuje se većinom glasova od ukupnog broja članova Odbora. Potom, takođe prema zakonu, Zaštitnika građana bira Skupština većinom glasova svih narodnih poslanika, na predlog Odbora za ustavna pitanja i zakonodavstvo. I šta je tu sporno?

POGODI KO DOLAZI KOD ĐUKE NA KAFU

Prvo, koalicija oko SNS-a dan pre sednice Skupštinskog odbora za ustavna pitanja i zakonodavstvo još uvek zvanično nije imala svoj predlog. U najmanju ruku – krili su ga. Dodatno je mutio vodu Vladimir Đukanović, član Predsedništva SNS-a, koji je na pitanje novinara "Danasa" da li će možda SNS podržati Miloša Jankovića rekao da ne bi za njega ni lično glasao "čak i ako bi ga, u najluđem snu, ceo SNS podržao", i nastavio: "Uopšte nismo razgovarali o tome da li ćemo nekog predložiti ili ne. Verovatno će neko iz odbora to učiniti, ali me ta tema ne interesuje preterano. Što se tiče Miloša Jankovića, smatram da je zloupotrebljavao funkciju u političke svrhe, poput njegovog prethodnika, Saše Jankovića" ("Danas", 13. jul). To bi značilo da je poslanik Đukanović slagao, jer kako je moguće da za manje od 24 sata najveća stranka u Skupštini odluči o tako važnom pitanju kao što je novi ombudsman u Srbiji, bez širih stranačkih konsultacija, u koje je svakako trebalo da uključi i pomenutog Đukanovića koji je već nekoliko puta i to nedavno ugostio predsednika Prekršajnog apelacionog suda Zorana Pašalića u svojim TV emisijama i očito ga poznaje bolje od ostatka zainteresovane javnosti?

Ako nije slagao, ako stvarno dan pre sednice Odbora u SNS-u nisu razgovarali o svom predlogu za ombudsmana, to znači da su čekali da im bude saopšteno s Andrićevog venca ko će biti kandidat vladajuće većine za zaštitnika građana. I to je sasvim moguće kao što je moguće i da poslanik Đukanović čeka poslednji minut pred svoju emisiju da mu jave s kim će piti kafu pred kamerama.

Kako god da je bilo, neprijatna je činjenica da se vladajuća koalicija na svaki način potrudila da izbor Zorana Pašalića za novog zaštitnika građana bude završen, kako se to narodski kaže "ispod žita" i – u što kraćem roku. I nije moglo kraće, sve je spakovano i završeno za nedelju dana, od trenutka kada je javnost saznala za predlog vladajuće većine za koji se, kako već rekosmo, unapred znalo da će biti i jedini moguć. Javnost nije stigla da čestito sazna ni ko je Zoran Pašalić, ni koji su to "visoki moralni i stručni kvaliteti i zapaženo iskustvo u zaštiti prava građana" koji su ga kandidovali za ovo mesto?

Dalje, sporno je i to što je potpuno ignorisan stav civilnog sektora u odlučivanju o novom ombudsmanu. Iza predloga da Miloš Janković, dosadašnji v.d. zaštitnika građana, bude ombudsman stao je veliki broj nevladinih organizacija, poverenik za informacije od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti Rodoljub Šabić i drugi koji se dugo bave zaštitom ljudskih prava. Bilo bi logično da prilikom donošenja odluke o ombudsmanu značajnu ulogu u tome ima civilno društvo. Međutim, predlog civilnog društva je ignorisan i preovladala je partikularna politička volja.

DA LI ĆE NOVI ZAŠTITNIK NASTAVITI TAMO GDE JE PRETHODNI STAO: Fantomska posla u Savamali
Foto: Luka Knezevic - Strika

KONTINUITETA (NE)ĆE BITI

I poverenik Šabić je obrazložio svoj stav: "Kao zamenik zaštitnika građana (Miloš Janković, prim. n.), on je vodeći poslove u jednoj veoma delikatnoj oblasti radio to na način koji je instituciji obezbedio evidentne rezultate i priznanja. Prethodnog zaštitnika građana »

treba da nasledi neko ko je bio njegov zamenik, ko je već duboko u tom poslu" ("Danas", 13. jul).

S druge strane, iz iskustva koje imamo s ovom vlašću poslednjih pet godina i njenim doslednim primenjivanjem partokratije na svim nivoima društvenog i državnog organizovanja, sasvim je predvidljiva namera vlasti da u Kancelariji za zaštitnika građana pozicionira "svog čoveka". Sasvim je tu nevažno povremeno formalno poštovanje zakona da na određena mesta mora da dođe tzv. nestranačka i nezavisna ličnost. U nekim slučajevima nije poštovana čak ni forma. Tako je bilo, recimo, sa izborom Jorgovanke Tabaković 2012, na mesto guvernerke NBS, kada je po hitnom postupku (kao i sada) izmenjen Zakon o NBS kako bi bio smenjen dotadašnji guverner NBS Dejan Šoškić, nestranačka ličnost i profesor Univerziteta u Beogradu i na njegovo mesto dovedena današnja guvernerka, inače visoka funkcionerka SNS-a. Sličan je scenario ponovljen i više puta kasnije, prilikom izbora ljudi u neke druge nezavisne institucije, recimo u Ustavni sud, Agenciju za borbu protiv korupcije, REM. Gotovo po pravilu a suprotno zakonu, bili su to ljudi "sa debelim vezama" u vladajućim strukturama. Ionako fragilne institucije su tako rastakane i od njih su uglavnom napravljene kulise za predstavu o demokratiji, dok je sistem vladavine bio i ostao partokratski.

Uskoro ćemo doznati hoće li Pašalić dovesti nove ljude u Kancelariju i tako potpuno preseći svaki kontinuitet s prethodnom kancelarijom. Svakome treba dati šansu pa bez nje ne bi trebalo da ostane ni Zoran Pašalić. Uostalom, i Saša Janković je, kao prvi ombudsman u Srbiji, dočekan uz sumnju da je političkom voljom izabran. S vremenom je stekao moralni kredibilitet, postavljajući nezgodna pitanja svakoj vlasti od 2007. do februara 2017. godine, kad je podneo ostavku zato što se kandidovao za predsednika Srbije. Od 2007. pa do danas to je bila institucija od koje su građani imali vidljivu pomoć, zaštitu i korist, a hoće li sa Zoranom Pašalićem to i ostati, ubrzo ćemo saznati. Sudeći po radikalnim naprednjačkim izjavama o v.d. zaštitnika građana Milošu Jankoviću – "ne bih za njega glasao ni da me stave pred streljački vod" (Đukanović) – izgleda da je namera da u Kancelariji zaštitnika građana kamen na kamenu ne ostane. Ukratko, na Pašaliću je hoće li hteti, znati i smeti da se suprotstavi onima koji su ga izglasali.

RADETA O PAŠALIĆEVOM PODANIČKOM MENTALITETU

Miloš Janković, dosadašnji v.d. zaštitnika građana, u razgovoru za "Vreme" kaže da se iskreno nada i očekuje da će ova institucija imati svoj kontinuitet i da će se stvarno razvijati dalje u cilju jačanja nezavisnosti ombudsmana: "Verujem, zbog opstanka institucije, da će tako biti, da će Kancelarija zaštitnika građana moći nesmetano da funkcioniše kao i dosad."

O novom ombudsmanu i svom novom šefu Miloš Janković kaže: "Ja sam imao nekoliko kontakata sa gospodinom Pašalićem, poslovnih kontakata, dok sam bio v.d. zaštitnika građana, i ti naši kontakti su bili sasvim korektni."

Na pitanje da li razmišlja o odlasku i šta zaposleni u kancelariji mogu da očekuju od novog ombudsmana, odgovara ovako: "Mogu da govorim samo u svoje ime. Imam svoj prag preko kojeg neću ići. Videćemo. Danas u vladajućoj većini čujem da su protiv kontinuiteta u Kancelariji zaštitnika građana. Znate, nema druge nego da imamo kontinuitet, a to je da se poštuje zakon. U vreme Saše Jankovića, ja sam napisao 1500 do 2000 preporuka, a Saša Janković, verovali vi meni ili ne, nijednu preporuku nije video dok nije bila objavljena na sajtu. Ja sam ih potpisivao, kao njegov zamenik, imao sam takozvani 'fajnal kat' za ono što radim i to nisam imao samo ja, svi njegovi zamenici imali su potpunu autonomiju u svojoj specijalističkoj oblasti. Ja sam samostalno sa svojim saradnicima upućivao preporuke organima vlasti. Drugačije je nemoguće raditi, nemoguće je da to jedan čovek drži sam, toliki je obim posla. Kad sam postao v.d. zaštitnika građana, pokrajinski ombudsman me pita čitam li ja svu poštu? Pa to vam je kao kad bi premijer jedne zemlje čitao svu poštu koja stigne u ministarstva. To je nemoguće. Mi smo za deset godina našli modalitete, uigrani smo. Ogroman je broj obraćanja građana, reč je o kontroli državne uprave u kojoj rade takođe ljudi od iskustva, to su ljudi koji desetinu i više godina rade taj posao. Zato, neće biti lako ni novom ombudsmanu."

Zoran Pašalić je već na sednici Odbora za ustavna pitanja i zakonodavstvo, na kojoj je bio jedan od četiri predložena kandidata, najavio promenu Zakona o zaštitniku građana. "Promenom nekih sistemskih zakona, prvenstveno onog koji se tiče zaštitnika građana, jer vi vrlo dobro znate da se na osnovu preporuka, saveta, retko šta može postići. Može nešto, ali ne ono što građani očekuju", rekao je on. Saznaćemo valjda od njega i šta mi građani očekujemo.

Važnu primedbu Pašaliću na Skupštinskom odboru uputila je Vjerica Radeta a odnosila se na 2009. godinu i kažnjavanje Borisa Tadića, tadašnjeg predsednika države sa 40.000 dinara zato što je pio šampanjac na stadionu posle utakmice Srbija–Rumunija što je zakonom zabranjeno. Pored Tadića kažnjeni su i tadašnja ministarka omladine i sporta Snežana Samardžić Marković i tadašnji predsednik Skupštine Beograda Aleksandar Antić. I oni su platili kaznu po 40.000 dinara. Radikali su ubeđeni da takva sudska odluka nije bila nikakav pokazatelj hrabrosti i nezavisnosti suda nego, naprotiv, politička promocija Borisa Tadića i ukratko šarada prethodnog režima, koja je direktno Tadiću donela političke poene. Zato su ga pitali da li je Tadića tada kaznio po nalogu. Vjerica Radeta je izvukla zaključak da je Pašalićev mentalitet podanički, te da kako je služio Tadiću nekad, tako će služiti i Vučiću danas. "U predmetu protiv gospodina Tadića učestvovao nisam. Ako mislite što sam tada bio starešina organa za prekršaje to zaista nije imalo nikakve veze sa konkretnim postupkom", branio se Pašalić na sednici Skupštinskog odbora.

MORALNI KVALITETI, ZVEZDA I PARTIZAN

Pašalić, sve u svemu, zvanično dolazi iz državne strukture, i tu ne bi trebalo da bude ništa neobično, i Saša Janković je bio deo establišmenta pre nego što je postao ombudsman. Pašalić je pravosudni ispit položio 1995. Za sudiju Gradskog sudije za prekršaje grada Beograda imenovan je 2003. Vršilac dužnosti starešine Gradskog sudije postaje avgusta 2008,

Foto: Milovan Milenkovic

Uskoro ćemo doznati hoće li Pašalić dovesti nove ljude u Kancelariju i tako potpuno preseći svaki kontinuitet s prethodnom kancelarijom. "Imam svoj prag preko kojeg neću ići. Videćemo. Danas u vladajućoj većini čujem da su protiv kontinuiteta u Kancelariji zaštitnika građana. Znate, nema druge nego da imamo kontinuitet, a to je da se poštuje zakon", kaže za "Vreme" Miloš Janković, sadašnji v.d. zaštitnika građana

a u decembru 2008. imenovan je za starešinu Gradskog sudije za prekršaje grada Beograda. Još jednom, na v.d. funkciju imenovan je 2010. ovog puta postao je v.d. predsednika Višeg prekršajnog suda, a predsednik ovog suda postao je 2013. Predsednik Prekršajnog apelacionog suda postao je 2014.

Ponegde se spekuliše da je Pašalić zapravo kadar SPS-a, i da je SPS ona kopča koja objašnjava njegov uspon u pravosuđu u vremenima i demokrata i naprednjaka. Ipak, poznavaoci navijačko-upravljačkih (ne)prilika u Crvenoj zvezdi i Partizanu tvrde da je najzanimljiviji detalj iz njegove biografije koji se uglavnom ne spominje – to što je bio član skupštine Crvene zvezde da bi potom prešao u skupštinu Partizana i sve to nekako u vreme dok je bio gradski sudija za prekršaje. Znalci kažu, čovek za specijalne operacije.

Detalje iz biografije novog ombudsmana, koji je dobrom delu javnosti ostao "ispod radara", možda najbolje upotpunjuje jedan intervju za "Insajder", 2009. godine, tada na TV B92.

Ukratko, u serijalu "Insajdera" "Prvenstvo u prevari", Zoran Pašalić je, govoreći o prekršajnom (ne)procesuiranju navijača, negirao da poznaje uhapšene navijače Crvene zvezde s kojima je sedeo u Skupštini FK Crvena zvezda. U Skupštini ovog kluba, kako je navedeno, sedeli su sudije, advokati, pripadnici finansijske policije, među njima i gradski sudija za prekršaje Zoran Pašalić, ali i 19 navijača, među njima i oni sa pozamašnim policijskim dosijeima. Konkretno, protiv Dražena Dragaša, za kojeg je Pašalić izjavio da ga nije upoznao u Skupštini FK CZ, podneto je više krivičnih prijava za teška krivična dela prodaje droge, razbojništvo, nasilničko ponašanje, ali je prvi put pravosnažno osuđen mnogo posle ovog "Insajderovog" serijala, 2015. i to na godinu dana zatvora zbog prodaje marihuane u školskom dvorištu. Pašalić je tada na pitanje otkud on u Skupštini FK Crvena zvezda zajedno sa navijačima odgovorio: "Skupština je jedno telo koje je prilično široko, radi se o više stotina ljudi koji su u Skupštini, to nisu samo navijači. Ja moram da Vam kažem, ja sam na Skupštini Crvene zvezde bio samo dva puta i to zato što sam pozvan. (...) Da vam kažem, kada budem video čoveka i kad mi neko bude rekao: e, do tebe sedi ili dva metra od tebe sedi neko ko ima krivično delo za koje je pravosnažno osuđen, svakako da bi mi smetalo, kao što bi mi smetalo da sedi sa mnom u autobusu."

Na primedbu "Insajdera" da Dražen Dragaš sedi možda dva mesta od njega, Pašalić je odgovorio: "Zaista nisam upoznao gospodina."

Opozicija i deo javnosti poslednjih dana uglavnom su se bavili Pašalićevim "produženim studiranjem" i prosečnom ocenom s kojom je završio studije. Naime, novi ombudsman rođen je 1958. a diplomirao 1992, studirao je 13 godina i sa studija poneo prosečnu ocenu 6,73. Vjerica Radeta (SRS) kazala je na Skupštinskom odboru da je to navodi na zaključak da je "gospodin neodgovoran i lenj". Ipak, u uslovima kandidature za ombudsmana (član 5 Zakona o zaštitniku građana, prim. n.) ne stoji koliko najviše godina sme kandidat da provede na studijama Pravnog fakulteta i koja je najniža prosečna ocena s kojom može da diplomira, pa je to promašena primedba. Po ovom članu Zakona, za zaštitnika građana može da bude izabran diplomirani pravnik, koji ima najmanje 10 godina iskustva na pravnim poslovima koji su od značaja za obavljanje poslova iz nadležnosti zaštitnika građana, da poseduje visoke moralne i stručne kvalitete i da ima zapaženo iskustvo u zaštiti prava građana.

Brzo ćemo biti u prilici da ocenimo njegove moralne kvalitete, kao i to čiji će zaštitnik biti – građana ili vlasti. ¶

ZORA DRČELIĆ

KRIZA SISTEMA

Vlada pravilo da one zemlje koje su spore i nevoljne u reformama investitorima moraju platiti više – a najviše one gde o privilegijama investitora odlučuje najuži krug političke superstrukture, to jest gde o svemu može da odluči šef takve superstrukture. To je vrzino kolo iz koga je, takođe, opasno naprečac iskakati, kad se već toliko zavrtelo da je izgubilo svaku meru

Foto: FONET

Kada se početkom ovoga jula u Srbiji u štrajku našlo preko 3000 radnika u četiri poznate industrijske firme (Fijat Krajsler automobili u Kragujevcu, Gorenje u Valjevu, Goša u Smederevskoj Palanci i MBA "Ratko Mitrović" – niskogradnja u Beogradu) u prvom trenutku mogao se steći utisak da se radnička klasa ovde budi, da ponovo postaje samosvesna svog "klasnog interesa" i svoje "socijalne snage", to jest da u njoj počinje da popušta strah od "narodne vlasti" – koja na sve strane stalno pobeđuje, a od toga "radnička sirotinja" nema vajde.

POSLOVI STOLEĆA

Iako je reč o različitim firmama, pa i različitim štrajkovima, moglo se prvo uočiti da ih većinom povezuje okolnost da su nominalni poslodavci štrajkača strane kompanije, pa su se kao "glavne" pojavile parole da "nećemo da budemo jeftina radna snaga" i da "nećemo da budemo predmet strane eksploatacije". Međutim, kako su dani odmicali, videlo se da štrajkači, u praktično svim ovim slučajevima, više računaju na finansijsku pomoć i budžetsku zaštitu države Srbije, nego na razumevanje stranih ulagača. Jer ovde se sa dosta razloga smatra da je država sve zamesila i da zato ona svojom "snagom redistribucije" mora da obezbedi svenarodnu solidarnost sa onima koji su slabo ili nikako plaćeni u *ad hoc* dogovorenim investicionim aranžmanima, koje su naši političari slavodobitno prikazivali kao "poslove stoleća" (od NIS-a, Južnog toka i Fijata Srbija, do JAT-a, "Beograda na vodi" i traganja za partnerima za Smederevsku železaru).

Zbog toga se sada može reći da ovi julski štrajkovi upućuju na zaključak da

IMPROVIZACIJE

DA LI ĆE I RADNICI POSTATI DRŽAVNI NEPRIJATELJI: Štrajkači u Kragujevcu

radnička klasa još ne skače na noge, već da je u Srbiji zapravo u krizi sam "sistem improvizacije" u "pronalaženju investitora" po svetu – sistem koji je kod nas na delu već duže od decenije, a koji su kao "političku protezu" najviše promovisali nekadašnji ministar finansija Mlađan Dinkić i nekadašnji predsednik Republike Boris Tadić, a potom ga je potpuno banalizovao prvo premijer, a sada predsednik Srbije Aleksandar Vučić. U prilog ove ocene dovoljno je reći da se Vučić čak javno, više puta, hvalio da stranim investitorima otvoreno govori da dođu u Srbiju i da će im on dati više privilegija nego bilo koja druga država – je li to neka državnička veština?

Samo u zemljama u kojima je vladala i vlada ogromna nezaposlenost, ovakva Vučićeva "bitka za nova radna mesta" prihvatana je uglavnom sa aplauzima – a da je malo ko mogao ili hteo da upozori javnost da svaki takav "investicioni uspeh" debelo košta ne samo sve građane Srbije, već i domaće privrednike koji stenju pod visokim poreskim nametima (kad je neko oslobođen poreza, drugi moraju plaćati više, to je bar jednostavno dokazati).

Na drugoj strani, sada se olako zagovara "ukidanje" subvencionisanja stranih investitora u vreme kada među evropskim zemljama u tranziciji i dalje traje žestoka konkurencija na "investicionom tržištu" (dve trećine novih radnih mesta se na taj način "kupuje" u državama koje plaćaju cehove prethodnog privrednog zaostajanja). Tu vlada pravilo da one zemlje koje su spore i nevoljne u reformama, investitorima moraju platiti više – a najviše one gde o privilegijama investitora odlučuje najuži krug političke superstrukture, to jest gde o svemu može da odluči šef takve superstrukture. To je vrzino kolo iz koga je, takođe, opasno napreč iskakati, kad se već toliko zavrtelo da je izgubilo svaku meru.

Cela ova priča o vezi štrajkova, jeftine radne snage i politički motivisanih privrednih improvizacija, kad je reč o julskim štrajkovima u Srbiji, najviše je u vezi sa "glavnim štrajkom" – onim u Kragujevcu, štrajkom kome se zasad ne vidi mogući ishod. Prvi problem tog štrajka je što nema tog optimiste koji bi jednostavno mogao da konstruiše srećan ishod spora u kome Vlada Srbije zasad ne obećava krupnije pare iz budžeta za produženje "privilegovanog ugovora" sa Fijat Krajslerom (postojeći ugovor ističe 2018. godine), dok strani ulagač čini se ne vidi profitnu perspektivu čitavog posla, uprkos postojećim privilegijama, a, na trećoj strani, radnici smatraju da neko mora bolje da plati njihov rad, koji je doista plaćen veoma loše za strandarde evropske (pa i svetske) auto-industrije.

DALEKO JE RUSIJA

U stvari, mi malo znamo ne samo o mnogim delovima tekućeg ugovora Srbije sa FCA nego i o tome, na primer, šta je tadašnji premijer Vučić, pre tačno godi-

»

nu dana, jula 2016. godine u Torinu, razgovarao sa izvršnim direktorom FCA Altavilom. Tada je, posle ovog susreta dva suvlasnika kragujevačke fabrike, jednostavno saopšteno da "Fijat ostaje u Srbiji", ali do javnosti nije stiglo ništa od uslova pod kojima bi ta poruka imala neki kredibilitet. Jedino što se dogodilo bilo je da je te godine iz FCA u Kragujevcu otpušteno 900 radnika – je li to bio uslov ostanka ove svetske kompanije u šumadijskom Detroitu i neće li se nešto slično dogoditi i ove godine?

Ima mišljenja da je Italijanima od početka posla bilo olako stavljeno u izgled Evroazijsko zajedničko tržište, to jest rusko i kazahstansko tržište – iako u modelu fijat 500 L, koji je jedini auto proizvod u Kragujevcu, ne dominiraju srpski delovi, što je navodno uslov za aktiviranje famoznog srpsko-ruskog sporazuma o slobodnoj trgovini. Uzgred budi rečeno, taj srpsko-ruski ugovor o slobodnoj trgovini nije dosad bio ni od kakve koristi za Srbiju, a neće nikad ni biti od koristi za srpsku industriju, a pogotovu neće privlačiti nikakve strane investitore u Srbiju, upravo zbog nekoliko takvih klauzula o "poreklu proizvodnje i ugrađenih delova" – mada se u njega kleo, a i dalje se zaklinje čitav proruski lobi u Beogradu. Ali to je već neka druga gubernijska skaska.

U ovom trenutku, kada još ne znamo da li će štrajk u Kragujevcu biti "zamrznut" da bi počeli pregovori štrajkača sa menadžmentom FCA i kada, ne znamo dokle će izdržati predsednik Aleksandar Vučić, premijerka Ana Brnabić i ministar privrede Goran Knežević da ovoga puta odbiju "ceh" povećanih plata u kragujevačkoj fabrici na račun državnog budžeta, sada i u novom kolektivnom ugovoru, neumesno je i teško sa strane davati brzoplete savete kako da se izađe iz ćorsokaka. Da je privredni sistem u Srbiji čvršći, investicioni ambijent bolji, a da institucije sistema imaju autonomiju, ne bi se vodila "bitka za interpretaciju" odgovornosti za probleme u srpskim fabrikama čiji su akcionari strani rezidenti, već bi se tražila nova rešenja ili novi vlasnici bez patriotskog opterećenja koje je, po iskustvu, uvek veoma skupo za najširi krug građana. ¶

DIMITRIJE BOAROV

Leganje na rudu

Posle kratkog i po svedočenju prisutnih vrlo mučnog sastanka sa premijerkom Anom Brnabić, štrajkački odbor zaposlenih u kragujevačkom Fijatu prihvatio je u utorak 18. jula da se štrajk prekine i tako otkloni poslednja prepreka za početak pregovora o štrajkačkim zahtevima. "Sutra je običan radni dan", rekao je sindikalni vođa Zoran Marković

Šesnaest radnih dana u kragujevačkom Fijatu na snazi je bila potpuna obustava rada – štrajk proizvodnih radnika: rukovodstvo fabrike se nije oglašavalo kao da ih se štrajk ne dotiče, dok je državno rukovodstvo, puno ljubavi i razumevanja za radnike, insistiralo da štrajk odmah prekinu pa da se onda natenane pregovora, inače ode sve u propast. Kao, ako se štrajk ne zamrzne, naljutiće se Fijat pa će da pokupi pinkle i prenese proizvodnju u Poljsku gde su plate tri puta veće nego ovde, za njim će da odu kooperantske kompanije, a novi investitori, kad vide kako je Fijat prošao, zaobilaziće Srbiju u širokom luku bez obzira na izdašne subvencije, pa šta ćemo onda?

Tu crnu slutnju svakodnevno su podgrevali provladini štampani i elektronski mediji licitirajući koliko desetina hiljada radnih mesta je ugroženo, koliko desetina hiljada porodica može da ostane bez sredstava za život, sve zbog njih dve hiljade nezahvalnika u čija radna mesta je država uložila skoro milijardu evra naših para i svake godine iz budžeta pokriva njihove plate u dvostrukom iznosu, a oni tako – samo svoj sitni ćar gledaju.

ŠTA HOĆE TI RADNICI?

Za tri od ukupno četiri zahteva štrajkača poslodavac koji drži do sebe ne bi ni dozvolio da radnici i pomisle na štrajk, a na četvrti bi, ako ništa drugo, bar odgovorio, makar odrečno.

Prvi na listi zahteva je da poslodavac ili poveća broj radnika, ili da reorganizuje proizvodnju jer, kako je sad, radnici u proseku rade na 1,2 radna mesta. Naime, otkako je u proizvodnji redizajnirani model sa povećanim brojem pozicija, isti broj radnika za isto vreme od više delova mora da sklopi automobil. Drugačije rečeno – rade više, često i prekovremeno, da bi ispunili plan. Na to su sindikati ukazivali dok štrajk ni u planu nije bio, ali uprava nije iskazala razumevanje.

Drugi zahtev je logičan nastavak prvog: kad završe sa prekovremenim radom, gradski i prigradski prevoz više ne radi, tako da kući ne mogu da odu osim taksijem, koji nešto košta, pa traže da im se taj trošak nadoknadi. Ništa u tome preteranog nema, niti je neki problem da se to i uradi, samo što neće.

Treći zahtev je da poslodavac isplati godišnji bonus koji radnicima sleduje po kolektivnom ugovoru, ali ga nisu dobili. Da ne bi bilo nedoumica, reč je o redu veličina 100 evra po glavi, sve ukupno recimo 200.000 evra. U tome ne bi smelo da bude ičeg spornog, bonus sleduje pa sleduje, pritom nije neka kinta, ali iz nekog već razloga, šest meseci otkako je ta crkavica trebalo da legne – od nje ni traga ni glasa, sem najave da će da bude, ali nagodinu.

Tek četvrti zahtev je pravi sindikalni, o kome se pregovara, i ako je potrebno i štrajkuje – veće osnovice za obračun plata što bi, ako bi bilo prihvaćeno, prosečnu mesečnu radničku zaradu u Fijatu izjednačilo sa republičkim prosekom.

Uprava fabrike, o centrali u Torinu da se i ne govori, iskazala je popriličan autizam. Radnike nisu udostojili ni odgovora, recimo "ne dolazi u obzir", ako ništa drugo, dok ovdašnja vlast, kojoj su puna usta ljubavi i razumevanja prema radničkoj klasi, insistira da štrajk prestane da bi moglo da se pregovara, jer "poznato je da Fijat ne pregovara dok štrajk traje".

NE ZNAM, NISAM OBAVEŠTEN

Prošle srede štrajkački odbor je uz prilično natezanje i podgledavanje ispod oka doneo odluku da štrajk zamrzne na jedan dan, e da bi se udovoljilo dosad nepozna-

KRAJ ŠTRAJKA, NASTAVAK PROBLEMA: Ana Brnabić, premijerka vlade Srbije
Foto: Z. Žestić / Tanjug

tom, a odsad opštepoznatom Fijatovom principu da pregovora nema dok štrajk traje, ali pod uslovom da vlada, premijerka, ko god, garantuje radnicima da u slučaju neuspeha pregovora štrajk mogu da nastave tamo gde je stao, a ne da se ponovo pokreće po punoj proceduri kako nalaže inače vrlo restriktivan Zakon o štrajku: da štrajk mora da bude najavljen pet dana unapred, da pre toga mora da se (ponovo) uruče zahtevi poslodavcu, pa da se sačeka da se poslodavac izjasni... U tom smislu sastavili su protokol za pregovore, uputili ga tamo gde treba i o svemu obavestili javnost na konferenciji za štampu.

ŠTRAJKOVI U SRBIJI

Tek u ponedeljak po podne ministar privrede Goran Knežević blagoizvoleo je da izjavi da nikakav predlog protokola nije stigao, ergo nije ni poslat. "Taj protokol nije stigao do Vlade i Ministarstva privrede. Proverio sam jutros – nemamo nikakav predlog protokola od njih. Ali, to ne znači da prekidamo razgovore i da ne želimo da razgovaramo. Spremni smo da razgovaramo, da ih spojimo sa poslovodstvom Fijata i da reše svoje probleme", rekao je Knežević.

Sledećeg dana su na protestnom skupu, uredno prijavljenom nota bene, gradonačelniku Kragujevca uručili pismo za premijerkinog mentora (antrfile "Pismo koje nije viđeno") sa molbom da se lično angažuje na rešavanju pat pozicije u kojoj su se našli, jer svaki pokušaj da sa premijerkom i resornim ministrom uspostave kontakt kako bi se stvari pomerile sa mesta doživeo je neuspeh.

Trenutno u Americi, premijerkin mentor je na pitanje novinara o štrajku u Kragujevcu odgovorio da nema mnogo informacija o tome šta se dešava, da zna da je od radnika Fijata dobio pismo, ali da nije stigao da se upozna sa njegovim sadržajem, i da zna da vlada nema previše mogućnosti u svojim rukama jer je manjinski vlasnik, ali je moli da učini sve što može. Uskoro se, reče, vraća u Beograd, ali koristi priliku da zamoli sve aktere da dobro razumeju značaj posledica koje sve ovo može da ima ne samo po radnike Fijata, već po Kragujevac i celu zemlju. "Danas, kada ovde govorimo o lojalnosti radnika kompanijama, što je veoma važan faktor za privlačenje investitora, onda kažu: A Kragujevac?" Šta da im odgovori? "Radnike molim da razumeju svoju i našu poziciju, da razumeju poziciju Srbije. Oni koji bi hteli sukobe između radnika i vlade, pa se tome raduju na političkoj sceni, ti ne razumeju ništa. Ne razumeju da rade u korist štete radnika u Kragujevcu, i to ne samo radnika u Fijatu, već u korist štete svoje države. Nikada takve političare nisam mogao da razumem, niti ću razumeti".

MALA VELIKA PLATA

U nedelju uveče premijerka je pozvala glavne, odnosno odgovorne urednike svih relevantnih medija da ih upozna sa okolnostima u vezi sa štrajkom o kome je ovde reč, sa molbom da sve izrečeno ostane u ona četiri zida gde je izrečeno. Nije red da se preko molbe jedne dame za diskrecijom tek tako pređe, i tako bi i bilo – sve izrečeno ostalo bi u ona četiri zida, da već sledeće večeri na javnom servisu nije izrekla sve što i na tom sastanku: da počinje da veruje da iza svega stoji ozbilj- »

na, loša namera, neki politički interes.

Ne kaže, doduše, koji politički interes, ali ga vidi, jer zašto bi neko počeo štrajk kada nemate ni tehničku vladu? "Do trenutka kada imate novu vladu, imate četiri puna dana prekida proizvodnje. Gde je tu dobra namera da sednemo zajedno, da se dogovorimo i izborimo za što bolja prava?", pita se. "Koja je tu namera, da kažete radnicima da Vlada nije tu za vas? Ušla sam u razgovore čistih namera, bila na raspolaganju ako treba u sedam ujutru, ako treba i uveče, ali nismo uspeli da nađemo rešenje koje bi bilo pobeda za sve nas."

Napominje da je u poslednjih 10 dana njen šef kabineta imao više od 23 razgovora sa predsednikom štrajkačkog odbora Zoranom Markovićem, od čega 10 samo tokom jučerašnjeg dana. "Imali smo stalnu komunikaciju, mogli su da dolaze kad god su pozvali, a onda smo imali jedno saopštenje u kome štrajkački odbor navodi da Vlada komunicira preko medija. To su meni neverovatne stvari, ja ne znam kome ide ta poruka."

U toku svog nastupa premijerka se posebno osvrnula na visinu radničkih plata. Kako je rekla, radnici u Fijatu dobijaju redovne plate koje iznose 38.500 dinara neto, ali to nije sve, postoje tu i neke beneficije kao što su nadoknada za prevoz, pa za topli obrok, zatim beneficirani boravak dece zaposlenih u fabričkom obdaništu, tu je i regres... Sve u svemu, prosečan radnik svakog meseca donese blizu 60.000 dinara. Malo li je, zapitaće se ama svaki radnik u Srbiji.

Međutim, kad se od važeće osnovice za obračun plata odbiju doprinosi za zdravstveno i penziono osiguranje, kao i osiguranje za slučaj gubitka posla, dobije se iznos vrlo sličan zakonom propisanoj najnižoj ceni rada. Istina, niko u toj fabrici ne prima minimalac, jer na platnom odsečku ima još nekih stavki koje same po sebi sleduju – sve ono što je premijerka navela i pride "minuli rad", pola odsto po godini radnog staža, početnička plata izađe na oko 34.000, a radniku pred penziju oko 45.000.

ŠTRAJKOVI U SRBIJI

Sindikalna solidarnost

Predsednik sindikata radnika EPS-a Milan Đorđević apelovao je na kolege u fabrici Fijat u Kragujevcu da prekinu štrajk i započnu pregovore sa rukovodstvom kompanije o svojim zahtevima. "Situacija nije nimalo naivna, moj apel je da kolege iz Fijata pod hitno sednu za sto", prenosi Tanjug. Podseća da radnici na podzemnoj eksploataciji, koje njegov sindikat predstavlja, rade najteži, rudarski posao po 365 dana u godini, na temperaturama koje su dostizale i do 64 stepena na ugljenim etažama, ali se, kaže, ne žale. "Naš rudar je navikao, naučio da radi i nije mu ništa teško. Njima je dovoljno da imaju dovoljno vode i oni rade. Gašenja nema, sve sa ciljem da proizvedu dovoljno uglja za rad termoelektrane", kaže i dodaje da ne isključuje mogućnost da u Fijatu postoji grupa koja, kako navodi, radi protiv interesa zaposlenih, firme, ali i protiv interesa države.

Industrijski sindikat kompanije Draxlmaier Automotive iz Zrenjanina uputilo je dopis Ministarstvu privrede u kojem izražava zabrinutost povodom štrajka zaposlenih u fabrici Fijat u Kragujevcu. "Zabrinuti smo samom dužinom trajanja štrajka i mogućim posledicama po okončanju štrajka, a koje mogu biti pogubne za sve, ne samo za zaposlene u FCA Kragujevac, već i za kooperante poput nas. Podržavamo mere i napore Vlade Srbije za očuvanje radnih mesta u auto-industriji, te se zalažemo za zajednički cilj koji će dovesti do dolaska novih investitora i proširenja ove grane industrije. Ovim putem molimo da se nađe rešenje za prekid štrajka i pristupi pregovorima u što kraćem roku."

Zaboravljeni radnici "Goše"

Medijima su ovih dana interesantniji štrajkovi u Fijatu, Gorenju i preduzeću Ratko Mitrović, ali radnici Fabrike šinskih vozila "Goša" iz Smederevske Palanke štrajkuju više od 100 dana. Oni su u generalnom štrajku od 28. marta ove godine, nakon što su završili svoj deo posla koji je bio vezan za izgradnju Žeželjevog mosta u Novom Sadu. Nezadovoljstvo radnika je eskaliralo nakon što se, zbog teške materijalne situacije, u krugu fabrike ubio njihov kolega. U fabrici je zaposleno 375 radnika kojima zdravstvene knjižice nisu overene duže od tri godine, doprinosi nisu uplaćivani preko četiri godine, dok dug za neisplaćene zarade mnogima prelazi 200.000 dinara, iako je prosečna plata radnika u ovoj firmi oko 25.000 dinara. Mada je početkom aprila tadašnji premijer Aleksandar Vučić obišao radnike i obećao da će država učiniti sve da pomogne, stanje u fabrici je sve gore. U poslednja dva meseca radnicima je na račun "leglo" po 100 dinara, što je četvoricu zaposlenih nateralo da stupe u štrajk glađu. Pre toga su radikalizovali protest blokadom pružnog prelaza na međunarodnom železničkom koridoru Beograd–Solun svakog dana od 7 do 10 časova. Uz blokadu pruge, radnici od 5. jula do danas svakog dana blokiraju i magistralni put koji Smederevsku Palanku spaja sa Topolom.

MARKO PANTIĆ

Da li je malo ili mnogo zavisi od toga ko gleda, ali tako je.

KRAJ ZA POČETAK

U danu kad ovaj tekst nastaje (utorak 18. jula), radnici druge smene okupili su se kao i prošle srede i uručili gradonačelniku Kragujevca još jedno pismo, ovog puta za premijerku, sa pozivom da dođe u Kragujevac da pomogne ako je zaista voljna kako tvrdi da jeste, umesto da se poruke razmenjuju preko medija: da oformi pregovarački tim ili krizni štab za posredovanje između poslovodstva Fijata i štrajkačkog odbora kako bi započeli pregovore.

Premijerka nije poput ministra privrede čekala da pismo stigne zvaničnim putem, dovoljno joj je bilo da dobije poziv na vestima i da krene na put, uprkos izja-

KO ĆE POPUSTITI: Fijat u Srbiji
Foto: Z. Žestić / Tanjug

Pismo koje nije viđeno

Gospodine predsedniče,

Juče su radnici FIAT-a u Kragujevcu grubo izigrani od Vlade Republike Srbije u maniru nedostojnom odgovornih ljudi.

Rizikujući naš ugled koji imamo među 2000 radnika FIAT-a, hteli smo da sledimo zov odgovornosti i verujući da reč ljudi koji zauzimaju najodgovornije položaje u Vladi ima čvrstinu, istupili smo pred radnike FIAT-a i predložili im prekid štrajka na jedan dan u cilju pristupanja pregovorima tokom vikenda. Namera nam je bila da, kao društveno odgovorni, iznađemo rešenje za dobrobit radnika i države, a ne na štetu FIAT-a.

Reakcija dela radnika na naš predlog nije bila povoljna. Podneli smo taj rizik jer pozicija vođe radnika podrazumeva i teške odluke.

Ohrabreni time i verujući da su narušili naše jedinstvo, jer im je tako verovatno preneto, odgovorni ljudi iz Ministarstva privrede i Vlade juče su odustali od svega što smo prethodno dogovorili.

Vratili smo se među radnike jer nismo imali zbog čega da se kajemo. Hteli smo da pobedi razum i pregovori. Radnike smo izvestili o ponašanju ljudi iz Vlade.

Kažemo Vam, sa ponosom, naša monolitnost je opet tu. Videće je i Srbija i svet!

Mi, građani ove države, koji smo sve obaveze prema svojoj državi ispunili, očekujemo da država bude na našoj strani i da stranog poslodavca natera da poštuje naš zakon i pristupi pregovorima u cilju obezbeđivanja uslova rada i zarada dovoljnih za pristojan život.

Znamo da vi, kao pravnik, razumete šta znači vladavina prava i da "strani investitori" ne mogu biti izvan zakona.

Ovo je naša zemlja Srbija i nećemo dopustiti da nas i naše porodice bilo ko ponižava. Verujemo da ste nam Vi saveznik u tome i tražimo od Vas da se hitno uključite u rešavanje aktuelne situacije u preduzeću FIAT.

Dana 13. 07. 2017. god.

ŠTRAJKAČKI ODBOR

Predsednik:

Zoran Marković

vi od prethodnog dana da nema poverenja u štrajkački odbor jer misli da manipulišu radnicima.

Posle kratkog i, po izrazima lica prisutnih, vrlo mučnog sastanka sa premijerkom, štrajkački odbor zaposlenih u kragujevačkom Fijatu prihvatio je da se štrajk prekine i tako otkloni poslednja prepreka za početak pregovora o štrajkačkim zahtevima. "Ovo jeste presedan u sindikalnoj borbi, da se štrajk završi bez dogovora, ali smo dobili mogućnost da pregovaramo za sve što smo se borili svih ovih 16 dana", rekao je sindikalni vođa Zoran Marković. "Sutra je običan radni dan."

"Imali smo težak sastanak, koji je meni puno značio. Hvala vam puno, hvala vam što ste i meni lično izašli u susret. Nadam se da će radnici razumeti. Ja ću objasniti i drugim kolegama sve moje molbe i apele. Sutra je radni dan i pregovori u Vladi Republike Srbije. Imate ozbiljne predstavnike koji se oštro bore za vas, ovo je legitiman način borbe. Nismo isterivali srpski inat, pokazali ste ozbiljnost i danas. Hvala vam na tome", rekla je premijerka i poručila radnicima da će održati obećanje: da ne može da garantuje šta će radnici dobiti, ali da može da garantuje da će sa svojim timom i ministrom privrede Goranom Kneževićem insistirati da se ispuni što više zahteva. ¶

ZORAN MAJDIN

“Zakon u Srbiji je jasan”...

Radnici vele da znaju da Gorenje poštuje zakone, ali je na delu sistem koji je protiv radnika: dok većina u proizvodnji, i subotom, crkava za bedne pare, najgori radnici i poltroni su šefovi i sindikalci, koji štite poslodavca, uteruju disciplinu i prete im da će ostati bez posla

Ima pola godine, decembar 2016, kako je Aleksandar Vučić, u svojstvu Aleksandra Vučića, posetio fabriku rashladnih uređaja Gorenje u Valjevu. Poseta upriličena u povodu 10 godina postojanja ove fabrike, skoro 1500 radnika, proizvedeno pet miliona aparata... Tom prilikom potpisan i Memorandum o širenju proizvodnje, pomoći Vlade, onih 10.000 evra po zaposlenom, za zapošljavanje još 300 radnika.

Deset, jedanaest, najboljih radnika javno pohvaljeno, svi dobili po Gorenje “sekjalnik”, što će reći seckalicu. Vučić prošao proizvodni pogon, zavirio u frižidere, svi radnici sa kojima se spontano upitao rekli da mnogo zadovoljni.

Naravno da je Vučić gospodin i u Gorenju briljirao, na neodgovorno pitanje bivše radnice, zna li koliko se radi, kolike su plate, da je neizdrživo, državnički odgovorio da i on radi 24 sata, i time se ponosi, te da bi voleo da mu i deca rade toliko. Još podelio impresiju da bio srećan kad čuo da radnici u Gorenju rade i subotom, to ga samo raduje, jer ćemo više da napravimo i više da napredujemo, može da se radi i subotom, i nedeljom, to nije problem, jer tako četiri puta brže stižemo Evropu!

SINDIKAT I UPRAVA

Zbog zato bilo iznenađenje kad javljeno da je druga smena radnika u Gorenju, sreda 12. jul, oko 19 sati – nezadovoljna povećanjem plata, dogovorenim između sindikata i poslovodstva, kao i velikim vrućinama u proizvodnim pogonima – obustavila proizvodnju. Nezadovoljni Sindikatom, “koji zastupa interese Uprave”, radnici su izabrali svoje predstavnike, zatražili povećanje plata od 5000 dinara po proizvodnom radniku.

Poslovodstvo je promptno reagovalo, ponudilo povećanje novčanog iznosa za topli obrok, kao i 3000 dinara po radniku, ali je to odbijeno, ostalo se na zahtevu od 5000 povećanja, rukovodstvu Gorenja dat uslov, da se izjasne do petka 14. jul, ako ne ispune zahtev, radnici idu u štrajk. Menadžment Gorenja saopštio da je “u procesu socijalnog dijaloga i kolektivnog pregovaranja, došlo do kraće obustave rada, nakon čega se proizvodnja normalno nastavila, kao i da se aktivno pregovara”.

Petak 14. jul, nešto pre podneva radnici se okupljaju na betonskoj površini van proizvodnih hala. Od novinara, kojima nije dozvoljen ulazak u fabriku, deli ih zelena žičana ograda. Nekolicina prisela u hlad, do ograde. Beležimo monologe radnika, skupljalo se godinama, moralo da pukne, povod bio kad je u sredu Sindikat na oglasnu tablu stavio obaveštenje o povećanju plata, 2500 dinara povećanja za topli obrok i 1000 dinara za jul, zbog vrućine. To je bila ta kap, organizovali se, izabrali svoje predstavnike, predložili 5000 dinara povećanja, bez toplog obroka, po proizvodnom radniku.

Znaju oni da Gorenje poštuje zakone, ali i da je na delu sistem koji je protiv radnika, u Sindikatu i na šefovskim mestima su poltroni i najgori radnici sa kupljenim diplomama. Ti su prvi po visini plate, bonusima, drugim privilegijama, ne rade ništa, a dobro plaćeni, i ti im govore da paze šta rade, da će ostati bez posla, da će Gorenje otići iz Valjeva. Na drugoj strani proizvodni radnici svakodnevno crkavaju, intenzivna lančana proizvodnja, nema švercovanja, leti na temperaturi od preko 30 stepeni. Sve za platu od 27-28 hiljada. Rade i u trećoj smeni, noću, benefit 50 dinara po satu, rade svaku subotu, ali tih subota nigde u radnoj listi, daju im slobodne dane u decembru, kad firmi odgovara. Čuli šta menadžment nudi, ništa od toga, pustili su buvu da će svi na prinudni kolektivni odmor, složili se da traže po 5000 po čoveku, ko da je to nešto, minimalna plata u Sloveniji je 700 evra, proizvodnjom u Valjevu Gorenje ostvaruje dodatni profit od 20 evra po aparatu, sad im stoje kamioni, nema isporuke...

Na otvorenom ulazu u halu se pojavi direktor Divizije rashladnih uređaja Simon Kumer, pozva okupljene radnike da uđu u halu, ovi, uz zvižduke, odbiše. Ovaj se pope na neku platformu, zamoli da se

CENA USPEHA GRINFILD INVESTICIJE: Protest radnika "Gorenja" ispred proizvodne hale
Foto: D. Todorović

saslušaju, dva dana se dogovarali, doneli predlog u šest tačaka. Nadoknada za topli obrok će biti 3300 dinara, što je povećanje od 2000. Tražili su od 5000 po čoveku, treba to zaraditi, predlažu skalu povećanja po kojoj će ugrožene grupe dobiti više. Prvoj grupi, 322 radnika, sa najnižim koeficijentom zarade, nude povećanje od 3000 dinara, plus povećanje za topli obrok, što je zajedno 5000. Drugoj grupi, 199 radnika, nude 2555 dinara više, trećoj, 97 radnika, 2055, četvrtoj grupi 1570 dinara, i poslednjoj kategoriji po 426 dinara povećanja.

STRUČNI PRAVNIK

Kako mu odgovoriše smehom i zvižducima, gospodin Kumer nastavi, da ima više problema u firmi, to se nije rešavalo, imali su dobar dijalog sa predstavnicima radnika, predlaže da se sastaju svakog meseca, da rešavaju probleme. Ovo što im predlaže je ono što firma može da ispuni, to je 800.000 evra na godišnjem nivou, treba naći, napraviti taj novac, ne može dati obećanja koja se ne mogu ispuniti. Ne tera ih da prihvate njegove predloge, ako ne prihvate, treba dalje da razgovaraju, nema mandat za drugi predlog, ako ne prihvataju, da se rad nastavi, i da se nastave pregovori.

Tu gospodin Kumer obavesti prisutne da imaju pravo na obustavu rada, da to,

PREVELIKO ZA RADNIČKU PLATU: A. Vučić i čelnici Gorenja razgledaju frižidere prilikom obilaska valjevske fabrike, decembra 2016.
Foto: Tanja Valič /Tanjug

bez obzira što će imati negativan uticaj na sve, nije sporno, ali, zakon u Srbiji je jasan što se tiče obustave rada, postoji procedura, oni toga nisu svesni, i nisu je ispoštovali, tu su najava štrajka, štrajkački odbor, zahtevi, osiguranje... Upozna ih i da postoje dve vrste štrajka, kad firma ne ispunjava obaveze, i to se radnicima plaća, i interesni štrajk, kad traže to što traže, i to se, a to je njihov slučaj, ne plaća. Kumer završi, da očekuje da se odluče, ako ne prihvataju predloge, nastave proizvodnju i intenziviraju razgovore, za drugo nema mandat. Još reče da obustava ima veliki uticaj na poslovanje, da ima i drugih lokacija u Srbiji koje su zainteresovane za Gorenje... Usledili su zvižduci, povici, Idite...

Izađe gospodin za koga rekoše da pravnik, stručno reče da će najmanja plata, bez noćnog i minulog rada, biti 34.000 dinara. I još stručno reče da nije ispoštovan Zakon o štrajku, ne postoji Zahtev sa pojedinačnim potpisima svih radnika... Direktor ponovi da treba da se vrate radu i da nastave dijalog. Jednog krupnog iz Sindikata, koji upita, Je li bolje da vas otpuste ili da nastavite svi da radite, svi i totalno izviždaše.

ŠTRAJKOVI U SRBIJI

Javi se i predstavnik radnika koji je pregovarao sa menadžmentom, rekoše da Predrag Živković, obavesti, na šta dobi zvižduke, da bili kod Gradonačelnika – koji je u kampanji govorio da Slovence treba oterati motkom – dobili podršku, čuli su odgovore rukovodstva firme na njihove zahteve, koji, po njemu, tu dobi aplauze, ne odgovaraju. Predstavnik radnika nastavi da je najveća pobeda to što su se prvi put za 10 godina digli i izneli svoje zahteve, najmanji je problem da se ponovo okupe, zato predlaže da se vrate na posao, a ako će u štrajk, moraju legalno. Predloži, uz odobravanje Kumera, i da se ne radi ovaj petak, i subota, da u ponedeljak nastave rad i pregovore. Nasta komešanje, predstavnik radnika ponovi da će se pregovori nastaviti u ponedeljak, da svaki sektor proizvodnje da čoveka, ako im se ne udovolji, 5000 dinara po radniku, štrajk.

Direktor se javi, kaže da nema mandat za ponedeljak, u ponedeljak mora u Velenje, po povratku, utorak, može nastavak pregovora. Predstavnik radnika pozva da se raziđu, u ponedeljak na posao, utorak pregovori, ovaj protest će se voditi "kao zbor radnika". Novinari od preko ograde zatražiše izjavu za medije, Predstavnik radnika odgovori da ne može ništa zvanično da kaže jer, po Zakonu, on nije Zvanični predstavnik radnika, sa direktorom Kumerom, prisutnim pravnikom, povuče se u unutrašnjost hale.

Došo utorak 18. jul, javljeno da postignut dogovor, radnici prihvatili da svi koji su u proizvodnji dobiju povećanje plata za 3000 dinara, plus 1000 dinara povećanja iznosa za topli obrok. Dobili i bonus od 3000 dinara za jul, zbog otežanih uslova, vrućine u proizvodnim halama. ¶

DRAGAN TODOROVIĆ

Knjige u izdanju nedeljnika

VREME

možete kupiti u:

prostorijama redakcije,
boljim knjižarama,
pouzećem ili preko interneta

informacije na 011/3234-774
ili www.vreme.com

Ima li radnika na ulicama

Odavno je poznato da u Srbiji postoji niz firmi kojima se ne može, narodski rečeno, ni "štemajzom izbiti dinar iz džepa". Da li se i preduzeće "Ratko Mitrović – Niskogradnja" učlanilo u taj klub

Deluje neverovatno, ali ovoga puta se niko nije žalio da neka državna institucija nije uplatila novac izvođaču radova. Naime, preduzeće "Ratko Mitrović – Niskogradnja" dobilo je planirana sredstva iz budžeta Skupštine grada Beograda za radove na rekonstrukciji ulica Mije Kovačevića i Ruzveltove, kao i Trga Slavija. Ipak, radnici ovog preduzeća obustavili su radove u četvrtak 13. jula na pomenutim lokacijama s obrazloženjem da im njihova firma nije uplatila zarade za februar i maj ove godine, kao ni naknade za putovanje do posla i nazad za mart, april, maj i jun, a da im ni knjižice od marta nisu overene. Ove informacije medijima je podelio predsednik sindikalne organizacije tog preduzeća Mile Čolić, što je potvrdio i nedeljniku "Vreme". U petak po podne radovi su nastavljeni.

SINDIKAT VS. POSLOVODSTVO

"Prekinut je štrajk", kaže Mile Čolić i dodaje: "Radnicima koji su direktno vezani za gradilišta puštena je majska plata, a režijskom osoblju i radnicima koji su na asfaltnoj bazi na Savskom nasipu nije. I dalje su svim zaposlenima ostali problem februarske plate i naknada za prevoz. U firmi je oko 400 radnika, a tu majsku platu dobilo je oko 60 do 70 odsto zaposlenih." S druge strane, preduzeće "Ratko Mitrović – Niskogradnja" izdalo je saopštenje u kojem generalni direktor Ilija Đorđević tvrdi da je Čolić obmanuo novinare i da se lažno predstavio kao predsednik sindikalne organizacije tog preduzeća. "Čolićeva izjava je netačna, pristrasna, proistekla iz ličnog nezadovoljstva i želje za osvetom bivšem poslodavcu", navodi Đorđević i dodaje: "Njemu je 2013. prestao radni odnos u MBA 'Ratko Mitrović – Niskogradnja" otkazivanjem ugovora o radu. Osnov za to je bio neopravdan izostanak s posla u martu 2013, a Čolić je posle otkazivanja ugovora o radu pokrenuo sudski spor koji je u toku." Direktor Đorđević je u telefonskom razgovoru za "Vreme" potvrdio ove informacije i rekao: "Nije se desilo ništa. Ko kaže da radnici nisu radili u petak? Vi imate sve pogrešne informacije. Čovek koji je to dao, Mile Čolić, dao je Tanjugu pogrešne informacije, mi smo to demantovali i nema više šta o tome da se priča. Čovek koji je to sve dao nije zaposlen u 'Ratku Mitroviću' niti ima bilo kakve veze."

Mile Čolić potvrđuje da je u sudskom sporu sa "Ratkom Mitrovićem" i dodaje: "Međutim, ja sam legalno izabrani predstavnik Sindikata. Imam četiri pravosnažne sudske odluke za vraćanje na posao. Jedina moja krivica je to što sam predsednik Sindikata i zato što ih stalno pritiskam i upozoravam na nepravilnosti koje oni rade." Saša Torlaković, predsednik Sindikata građevinara u okviru Saveza samostalnih sindikata Srbije, čiji je član organizacija pod vođstvom Mileta Čolića, tvrdi da je za njih Čolić i dalje legitimni predstavnik: "Za nas je on kao sindikalac u radnom odnosu, zato što je to iživljavanje poslovodstva. Znači, Ilija (Đorđević) se tu malo pita, pita se (Branko) Miljković, bez obzira što je Ilija generalni direktor. Ako vi, na primer, imate četiri izvršne presude da se vratite u nedeljnik 'Vreme', a vaš poslodavac to neće, nego plaća kaznu, u kom ste vi statusu? Naš stav je da na taj način svaki poslodavac može da se iživljava nad predstavnikom Sindikata."

PLATA I ISPLATA

Pomenuti Branko Miljković, koji se više pita, vlasnik je više preduzeća specijalizovanih za visokogradnju i niskogradnju, među kojima je i "Ratko Mitrović – Niskogradnja". Krovna kompanija ovog biznismena sa severa Kosova je MBA "Miljković", koja je angažovana na mnogim poslovima izgradnje i rekonstrukcije puteva i javnih ustanova u Kosovskoj Mitrovici, Leposaviću, ali i širom Srbije. U razgovorima sa partnerima, podizvođačima, dobavljačima koji su želeli da ostanu anonimni, "Vreme" je doznalo da je sa Miljkovićem veoma teško raditi jer svi moraju propisno da se potrude da bi naplatili svoja potraživanja, ugovorima obavezana. To je, verovatno, razlog što se niko od njih ne čudi obustavi rada zaposlenih u Miljkovićevoj kompaniji zbog neisplaćenih zarada. Međutim, u pomenutom saopštenju preduzeća "Ratko Mitrović – Niskogradnja" navodi se da je radnicima kompanije "isplaćena zarada za maj, da je prethodne godine isplaćeno 12 plata, a ove, uključujući majsku, ukupno sedam".

RADOVI NE SMEJU DA STANU: Ruzveltova ulica u Beogradu
Foto: M. Milenković

Na pitanje kako se desilo da se u 2017. isplati sedam zarada posle samo šest meseci, Mile Čolić s rezigniranim osmehom kaže: "Oni računaju akontaciju, pa ostatak plate kao dve zarade. Moglo je da bude sedam isplata, ali sedam zarada nije moglo da se isplati." Čolić dodaje da je trenutna situacija još uvek neizvesna. Tvrdi da su radnici sto posto solidarni, da im je obećano da će februarska zarada biti isplaćena do ponedeljka, onda je produženo do utorka, a u utorak uveče, kad nastaje ovaj tekst, te potvrde nije bilo. Čolić kaže da firma tvrdi da će naknade za prevoz biti isplaćene u narednih desetak dana.

Za razjašnjenje nedoumice oko sedam zarada u toku 2017, kao i spekulacija da "Ratko Mitrović – Niskogradnja" i njena majka-kompanija MBA "Miljković" ne ispunjavaju prethodno preuzete finansijske obaveze, čitaoci "Vremena" ostaće uskraćeni jer je, do zaključenja ovog broja, generalni direktor "Ratka Mitrovića" Ilija Đorđević prestao da se javlja na telefon. ¶

RADOSLAV ĆEBIĆ

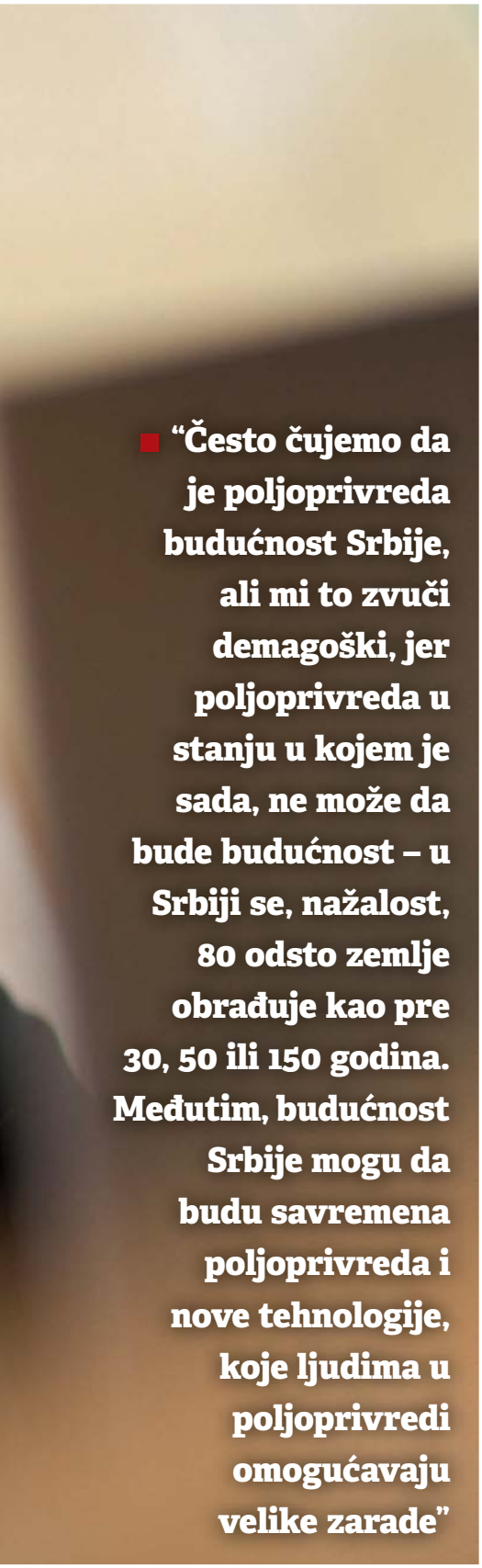
Intervju: **Marija Desivojević Cvetković, potpredsednik kompanije Delta Holding**

DELTA JE TIM

Fotografije: Delta

Planovi Delta Holdinga su da u naredne dve godine u Srbiji i inostranstvu uloži blizu 600 miliona evra u *real estate* projekte – hotel, šoping-molove i novu Deltinu upravnu zgradu. I dok su ulaganja van Srbije izvesna, projekti u Srbiji stoje i čekaju – godinama

"Često čujemo da je poljoprivreda budućnost Srbije, ali mi to zvuči demagoški, jer poljoprivreda u stanju u kojem je sada, ne može da bude budućnost – u Srbiji se, nažalost, 80 odsto zemlje obrađuje kao pre 30, 50 ili 150 godina. Međutim, budućnost Srbije mogu da budu savremena poljoprivreda i nove tehnologije, koje ljudima u poljoprivredi omogućavaju velike zarade"

Rezultati su uspešni, a planovi veliki – tako bi se mogao sumirati razgovor sa Marijom Desivojević Cvetković, višom potpredsednicom kompanije Delta Holding za strategiju i razvoj. Uključujući već završeni hotel Intercontinental u Ljubljani, planirana ulaganja kompanije Delta Holding u nekretnine mogla bi znatno da premaše pola milijarde evra u roku od dve godine, kaže sagovornica "Vremena", i dodaje da bi ove investicije značile i zapošljavanje 6000-7000 ljudi tokom izgradnje, i još nekoliko hiljada kada sve bude izgrađeno. No, prema njenim rečima, veći deo ove sume, namenjen investicijama u Srbiju (ukupno 375 miliona evra), ostaje "na čekanju".

"Završili smo hotel Intercontinental u Ljubljani – 21 sprat za 17 meseci, najviša je zgrada u ovom gradu i prve goste prima sredinom avgusta. Počeli smo da zidamo šoping mol u Banjaluci, to bi trebalo da bude gotovo do jeseni sledeće godine. Takođe, kupujemo veliki – nezavršeni – šoping-mol u Bugarskoj, u Varni, i nadam se da ćemo uspeti da ga otvorimo na proleće. To je investicija od oko 70 miliona evra. Ako saberemo Interkontinental u Ljubljani, mol u Banjaluci, i ovaj u Bugarskoj, reč je o otprilike 200 miliona evra", kaže sagovornica "Vremena".

"VREME": Šta je sa sličnim ulaganjima u Srbiji?

MARIJA DESIVOJEVIĆ CVETKOVIĆ: Domaći projekti koji nas čekaju su šoping-mol Delta Planet, hotel Interkontinental sa poslovnom zgradom, naša nova upravna zgrada, kao i Delta Planet, veliki šoping-mol u Nišu – projekat čija je procenjena vrednost oko 70 miliona evra i čija bi gradnja trebalo da počne u januaru sledeće godine. To je oko 375 miliona evra, tako da bi u naredne dve godine trebalo da uložimo skoro 600 miliona evra. Osim što ti novi projekti u Srbiji vrede više od 370 miliona, mnogo je bitnije što bi oni zaposlili 6000-7000 ljudi za vreme gradnje, i još nekoliko hiljada kad se otvore.

Ove najave za Delta Planet na Autokomandi traju već godinama, i ništa se ne događa.

Mi smo taj plac za Delta Planet kupili pre deset godina. To je investicija od 200 miliona evra, i mi smo finansijski bili spremni za nju pre najmanje tri godine. Ali, još čekamo. Uprkos tome što je od tada izgrađeno ili počelo da se gradi nekoliko tržnih centara, Beograd i dalje ima veoma mali broj kvadratnih metara modernih šoping-molova po stanovniku, i može da izdrži još nekoliko molova bez problema. Takođe, Autokomanda je sigurno najbolja lokacija koja može da postoji za šoping-mol. Veličina lokacije, mola, prilazi, taj bi mol odmah podigli na prvo mesto. Zbog toga nemamo ni jednu jedinu dilemu oko tog projekta.

Ni sada, posle tih godina čekanja?

Ne. Otvaraju se mali, lokalni molovi, koji su sjajni projekti, ali ovo je nešto drugo, i po veličini i po konceptu. No, sve ove stvari i dalje stoje. U Ljubljani je gradonačelnik Zoran Janković svake nedelje išao na gradilište našeg hotela i proveravao da li je sve u redu, slao nam fotografije. Kada su čuli da se gradi hotel, ministri u vladi su nas zvali da nam kažu da imamo njihovu podršku. Onda smo gledali hotel u Zagrebu, bila sam na sastanku kod Bandića. On je doveo 30 ljudi iz svog tima i rekao: "Ovi ljudi rade za vas, šta vam treba?"

Kad tako kažete, i ovde se isto to dešava. Samo za strane investitore.

Nama je čudno kada vidimo kako to izgleda i u Banjaluci, i u Ljubljani, i u Zagrebu, a tamo gde prirodno želite najviše da radite i najviše da investirate, tu iz nekog razloga ne možete. No, nama ostaje da se nadamo da ćemo razumevanje na koje nailazimo u regionu, naći i u svojoj zemlji

Šta se zbiva sa drugim delovima Deltinog biznisa? Koliko sam shvatio, kompanija je organizovala dodatni, vanredni konkurs za "Mlade lidere", upravo zato što postoji veliki broj projekata za koje nedostaju ljudi.

Da, od 2012. mi smo taj konkurs – na koje se uglavnom prijavi više hiljada mla- »

dih, diplomiranih ljudi koji žele da rade u kompaniji – raspisivali jednom godišnje, u oktobru, da bismo selekciju završili do kraja godine, i da bi ti mladi ljudi počeli da rade u januaru. Ali, ove godine, zbog velikog broja projekata koje otvaramo, shvatili smo da nam treba mnogo više ljudi nego što smo u januaru zaposlili i raspisali smo vanredni konkurs, pa će ti mladi ljudi početi da rade u septembru.

Pošto već šesti put na ovaj način dovodite generaciju mladih ljudi u kompaniju, jasno je da imate pozitivna iskustva. Postoje li neke evaluacije, kako Delta vidi taj program "Mladi lideri"?

Kad jednom uđu u program "Mladi lideri", oni su tu godinu dana, i nakon toga se zapošljavaju na konkretnim radnim mestima. Mi pratimo njihov rad, i svake godine ga evaluiramo. Do sada su zaista svi pokazali da su bili vredni da budu izabrani. Mi njih "bacamo u vatru" odmah, čim dođu u firmu. Devojka koja je glavni arhitekta na hotelu Interkontinental u Ljubljani, investiciji od pedesetak miliona evra, taj projekat je dobila posle manje od godinu dana rada u našoj firmi, kao mladi lider. Šef projekta celog Interkontinentala u Ljubljani je kolega koji sada ima 27 godina, dakle, imao je manje kada je počeo projekat. Mislimo da je za te mlade ljude neverovatno dobro da steknu iskustvo. Znanje im donosi škola, i upitno je koliko je tog znanja upotrebljivo, ali kada dobijaju iskustvo na dnevnom nivou, kada rade stvari koje će njihove kolege da rade za nekoliko decenija – ili nikad – to iskustvo je stvarno neprocenjivo. Ispostavilo se da još nismo pogrešili u tome što smo tim mladim ljudima davali šansu, oni to višestruko vrate. Posle tri-četiri godine vi dobijete odrasle ljude koji su spremni da rade bilo koji projekat, sa zrelošću nekoga ko iza sebe ima 20 godina iskustva.

Koji su to profili ljudi, kog obrazovanja?

Mi u konkursu ne tražimo konkretne struke, tako da nam se javljaju ljudi sa skoro svih fakulteta – od Filozofskog, Filološkog, do onih sa Fizičke hemije, Elektrotehnike, Građevinskog i Arhitektonskog fakulteta. Najveći broj njih dolazi sa Fakulteta organizacionih nauka, Poljoprivrednog fakulteta i Ekonomskog fakulteta, jer je njihova percepcija da se Delta time najviše bavi. Međutim, naše iskustvo govori da to što piše na diplomi uopšte nije u vezi sa onim što će u budućnosti raditi. To, naravno, ne važi za arhitekte i građevinske inženjere, jer oni moraju da imaju stručno znanje, ali za sve ostale pozicije to se ispostavilo kao veoma irelevantna stvar. Ono što oni sa fakulteta dobiju, a mi koristimo, jeste sposobnost da brzo uče. Posebno ove nove generacije koje su stvarno neverovatno informisane, vrlo brzo stiču i veoma su željni novih znanja. Ta "ipsilon" generacija se značajno razlikuje od nas, pre svega u načinu na koji gleda na svet. U vreme kada smo mi išli u školu, imali smo poznato okruženje, televiziju, nekoliko novina i knjige. Opšta kultura je dosta zavisila od škole, na svet smo gledali "uže", naročito mi koji smo odrastali devedesetih u ovoj zemlji. A oni sada gledaju na ceo svet kao na svoju zemlju, granice ne postoje, svi ljudi su im bliski, i ništa im ne znači ako im kažete, na primer, da će na godinu dana otići da žive u Čile, ili na dve godine u Rusiju. Ta širina se ogleda i u sposobnosti prihvatanja drugih kultura, mentaliteta, gledanja na život. Oni nisu ukalupljeni kao starije generacije. Sa druge strane, takođe su veoma nestrpljivi, žele sve i sad, nisu vezani ni za jedno mesto – prošlo je vreme kada dođete u neku firmu i tu čekate penziju, to više ne postoji.

Čime ih onda zadržavate u kompaniji?

Prilikom da mnogo uče i da rade stvari koje na drugim mestima ne bi mogli da rade u tim godinama. Sigurna sam da smo po tome jedinstveni, i da ih to privlači. Ta mogućnost, da oni uče, mnogo im je važnija od materijalne satisfakcije, jer su tako "kodirani" – da što pre stignu tamo gde su zamislili. Oni kod nas dobijaju širok spektar obrazovanja, imaju treninge i obuke sve vreme dok su tu, ubačeni su u razne programe i projekte gde rade kao tim i dobijaju ono što hoće: još više znanja i još više iskustva. A kompaniji donose mnogo – svež pogled na stvari, što je neprocenjivo, veliku energiju i entuzijazam, i naravno, donose rezultate čim počnu da rade na konkretnim zadacima.

A šta su ti novi projekti Delte, koje pominjete?

Shvatili smo da nas u 2017. čeka mnogo inovacija na svim poljima, i da ove inovacije generišu nove poslove. U agraru svake godine radimo nešto novo, i naša ideja je da dovođenjem novih tehnologija, novih znanja, stvari koje ovde još nisu viđene, unapredimo svoj biznis i rezultate, ali i da, kroz ogromnu mrežu kooperanata i partnera, to znanje širimo dalje. To je važna društvena uloga velike kompanije. Naravno da je cilj kompanije da zarađuje, ali to nije jedini cilj. Kompanije moraju da budu odgovorne prema društvu u kome žive i da to društvo guraju napred. Često čujemo da je poljoprivreda budućnost Srbije, ali mi to zvuči demagoški, jer poljoprivreda u stanju u kojem je sada, ne može da bude budućnost – u Srbiji se, nažalost, 80 odsto zemlje obrađuje kao pre 30, 50 ili 150 godina. Međutim, budućnost Srbije mogu da budu savremena poljoprivreda i nove tehnologije, koje ljudima u

"U Ljubljani je gradonačelnik Zoran Janković svake nedelje išao na gradilište našeg hotela i proveravao da li je sve u redu, slao nam fotografije. Kada su čuli da se gradi hotel, ministri u vladi su nas zvali da nam kažu da imamo njihovu podršku. Onda smo gledali hotel u Zagrebu, bila sam na sastanku kod Bandića. On je doveo 30 ljudi iz svog tima i rekao: 'Ovi ljudi rade za vas, šta vam treba?'"

poljoprivredi omogućavaju velike zarade. Poljoprivreda od pre 100 godina ne može da donese zaradu, i to je i razlog zašto ljudi napuštaju sela – u gradu mogu da zarade bar malo, a na selu ne mogu ništa.

Ove godine smo uveli ovčarstvo, počeli smo da uvozimo francuske ovce *Ille da France* od pre dva meseca, i planiramo da postanemo najveći proizvođač ovaca do kraja godine u Srbiji, sa centrom u Zaječaru. Takođe, počeli smo da gajimo trešnje, pošto smo jabuke "doktorirali". Veoma malo proizvođača u Srbiji gaji trešnje, i to s razlogom – trešnje su vrlo specifične, osetljive, zahtevaju ogromnu investiciju i još veći trud. Uz to su i neverovatno skupe – treba vam tridesetak hiljada evra da podignete hektar jabuke, a za hektar trešanja oko sto hiljada. Osim investicije, trešnje zahtevaju i veliko znanje, i mi smo dve godine u Čileu učili kako se to radi da bismo sada to znanje primenili ovde.

Takođe, ulazimo polako u "pametnu poljoprivredu", korišćenjem *internet of things*, interneta i softvera u poljoprivredi. Na primer, pomoću IoT traktor zna tačno kako da seje pšenicu, kada da okrene da napravi sledeću brazdu... Ili, u zemlji držimo merače vlage, koji nam javljaju da li je jabukama potrebno da se pojača zalivanje "kap po kap", ili je potrebno da se zaustavi – tako se ne samo dobijaju bolji proizvodi, već se i štedi voda. Poljoprivreda, kao i druge nauke, veoma brzo napreduje, i cilj je da se ovde donese što više takvih inovacija.

Nedavno je objavljen polugodišnji izveštaj o poslovanju kompanije. Kakvi su rezultati?

Profit pre amortizacije, kamata i poreza – EBITDA – veći je za 45 odsto nego prošle godine. Rezultati su fantastični, i dolaze iz operacija, što znači da operacije rade dobro. Ono gde smo zakočeni su investicije, tako da bi bilo dobro da se i te investicije pretvore u operacije. Za sve bi bilo dobro – za Deltu, za njene zaposlene, za nove zaposlene, ali i za državu, jer bi Delta platila više poreza. Za prvih šest meseci uplatili smo oko šest milijardi dinara u budžet. Zar nije državi bolje da uplatimo 20 milijardi? Kada smo gradili Delta siti, tamo je unaokolo bila samo ledina. Pogledajte kako sada izgleda – A blok, gradi se na sve strane, zar nije Beograd sada tamo lepši? Nismo ga mi učinili lepšim, nego to ide samo od sebe, grad se razvija i živi i raste, postaje bolji sa novim investicijama – našim, bilo čijim.

A koliko sudski proces Miroslavu Miškoviću utiče na poslovanje?

Ne možemo da kažemo da ne utiče. Naše poslovanje je bazirano na kooperaciji sa najvećim međunarodnim kompanijama, i na početku je bilo zaista teško. Za nas je velika stvar što nijedan partner nije otišao, što smo, u međuvremenu, dobili nove međunarodne partnere, ali da je lako – nije. Jer, mi svoju energiju i svoje vreme trošimo da objasnimo o čemu je reč, umesto da imamo komercijalne pregovore. Imamo problem i sa tim što predsednik kompanije ne putuje. On je ključna osoba u pregovorima. Dakle, taj proces nam nije doneo ništa dobro, ali, kada kompanija posluje kao sistem – a mi stvarno jesmo sistem – onda se te stvari nekako "melju", i ide se dalje. Mi smo već pet godina u tom stanju, a čak i kada je predsednik bio odsutan, mi smo tada imali rekordne rezultate, i nijedan čovek nije otišao iz Delte za tih sedam meseci. Dakle, Delta je sistem, i ne zavisi od jednog čoveka. To je velika prednost kompanije, da ima ono što se na zapadu zove *corporate governance*, da ima principe upravljanja, da se zna kako se upravlja, ko upravlja, i čime. Onda ovakve stvari ne mogu da sruše kompaniju. Mogu da je oštete, da je okrnje, da je prodrmaju na kratko vreme, ali tako ozbiljan sistem na čvrstim osnovama, baziran na dobrim vrednostima, što je u biznisu ključna stvar, sa ljudima koji su motivisani i u svakom smislu dobro nagrađeni za ono što rade, ne samo u materijalnom, može da izdrži šta god da se desi. ¶

R. MARKOVIĆ

Osvajanje Trsta

Šta se događalo u Trstu tokom Foruma civilnog društva i Samita Zapadnog Balkana? Gde se pila kafa, gde je bio Ivica Dačić i o čemu je pevao Rade Šerbedžija

Samit zemalja Zapadnog Balkana koji je održan 12. jula u Trstu za sada je ocenjen kao "najsadržajniji", ali svi su analitičari složni da je prerano govoriti o njegovim pravim efektima. Za one koji su čitavu tu stvar posmatrali iz relativne blizine i na licu mesta, dogodilo se tih dana nekoliko stvari koje su – iako ne kosmički važne – svakako znakovite kada su u pitanju međusobni odnosi između država regiona, ali i odnosa Evropske unije prema svima njima.

JEDAN OBIČAN DAN

Pre svega, bilo je jasno, ali i očekivano da se u vezi s ovim skupom veća galama digla na samom Zapadnom Balkanu nego bilo gde drugde, uključujući i zemlju domaćina. Novinarskih ekipa je bilo, samo ni izdaleka onoliko koliko bi se dalo naslutiti. Nekoliko reportažnih kamiona, poneki novinar koji nije sa Balkana i – to je to.

S druge strane, regionalni mediji detaljno su izveštavali o događajima ne samo sa samita lidera, već i sa foruma civilnog društva organizovanog dan ranije. U tom smislu, jedini izuzetak bili su srpski mediji, koji su o Trstu više izveštavali pre, nego tokom i nakon Samita. Svetli izuzetak bila je agencija FoNet, čija je ekipa beležila sve događaje u Trstu – ne bežeći od priča koje su ostalima bile u "drugom planu" ili totalno van fokusa.

Puko prebrojavanje medijskih priloga upućuje zapravo na zaključak da su većini drugih srpskih medija zanimljivije bile patike u kojima se pojavio Edi Rama nego neke druge, daleko važnije teme.

Što se tiče obezbeđenja skupa, situacija je bila nešto kompleksnija, ali ni približno kao kad se, na primer, u Beogradu dešava inauguracija novog predsednika ili kad u posetu dođe neki osrednje važan inostrani gost. Već 10. jula, dva dana pre Samita, u gradu je bilo vidno prisustvo policije, s tim što to ni na koji način nije remetilo svakodnevicu – turistima je najčudnije bilo "markiranje" šahtova u krugu u kojem je trebalo da se kreću uvaženi gosti: policija je, naime, proveravala bezbednost šahtova i drečavim bojama označavala one koji su provereni.

Jedina sasvim vanredna mera bila je sprovedena 12. jula, kada su snažne policijske snage praktično ogradile i za publiku zatvorile čitav centralni gradski trg – pristup famoznom brodu na kojem su se održali neki sastanci, kao i ulaze u zgrade gradske uprave u kojima su se takođe sastajali uvaženi gosti.

Zahvaljujući tome, kretanje po Trstu bilo je malčice komplikovanije nego inače, ali većih problema zapravo nije bilo. Iako je za "običan svet" bilo nemoguće prići bašti hotela "Duki d'Aosta", gde se pije izvanredan proseko, baš kao što nije moglo da se sedi u "Kafeu delji speki" u kojem se uživa u sjajnom espresu – činjenica je da u Trstu teško može da se pronađe loš proseko ili prosečan espreso. Ukratko, oni koji nisu posedovali VIP propusnicu nisu mnogo toga propustili, a grad je nesmetano funkcionisao.

IVICA I CIVILNO DRUŠTVO

Dan pre Samita, u Trstu je održan i Forum civilnog društva koji je okupio udruženja građana, ekspertske grupe, institute, novinare i druge nedržavne aktere. U okviru više panela (posvećenih životnoj sredini, energiji, klimatskim promenama, migracijama, medijskim slobodama, uticaju Bregzita na evropsku perspektivu Balkana, kao i unapređenju efikasnosti komunikacije o Berlinskom procesu i njegovim rezultatima), oni su pripremili preporuke koje su zatim upućene političarima, odnosno ministrima inostranih poslova.

Tokom tog Foruma, još jednom je potvrđeno da države regiona uglavnom imaju slične probleme i da nisu daleko odmakle jedna od druge: uz sitnije formalne razlike, sve mogu da se podiče manjkom demokratije i slobode, a viškom korupcije i netolerancije. Ono što je, međutim, takođe očigledno jeste da je i civilni sektor na neki način "zakopan" u prošlosti, ali i da stav političara prema njemu nije bitno drugačiji nego ranije.

Forum civilnog društva otvoren je 10. jula uveče, filmom o Trstu nekad, odnosno o njegovoj ulozi u životima nekadašnjih Jugoslovena – Ponte roso, farmerke, nostalgija itd. Nastavljeno je u istom tonu, između ostalog gostovanjem Radeta Šerbedžije koji je govorio o bivšoj Jugoslaviji, a pevao o Mostaru, izgubljenim drugovima i o ratu. Razgovor je nakon toga – sasvim razumljivo – ostao u domenu (davne) prošlosti, iako je dobar deo publike u doba o kojem je bilo reči još bio u pelenama.

Premijerno o životnoj sredini

Prvi put je u okviru ovakvog regionalnog skupa posebna pažnja posvećena životnoj sredini, energiji i klimatskim promenama, a panel na kojem se diskutovalo o tim temama organizovala je regionalna kancelarija Fondacije "Hajnrih Bel".

Pred više od četrdesetoro predstavnika i predstavnica civilnog društva govorili su Janez Kopač iz Energetske zajednice, Garet Tankosić iz Mreže za promene Jugoistočne Evrope, Haki Abazi iz Instituta za demokratije u razvoju, dok je skup moderirao Srđan Sušić, stručni konsultant Fondacije. Govorilo se o povelji održivosti za Zapadni Balkan, navodnom energetskom siromaštvu regiona, razvoju susedskih odnosa, konkretnim problemima, ali i dobrim primerima aktivizma koje su predstavili Besjan Pesha iz Hashtag incijative (Albanija) i Anes Podić iz Eko akcije (BiH).

U završnim preporukama ministrima inostranih poslova, istaknuto je da su neophodni efektivno uključivanje javnosti i primena obaveza koje su preuzele države Zapadnog Balkana u kontekstu međusobnog povezivanja infrastrukture i regionalnog prenosa električne energije.

MIRNA LUKA ZA NEMIRNE: Trst u julu
Foto: Evropski fond za Balkan

Za razliku od večeri otvaranja, nastavak je uglavnom bio okrenut budućnosti, ali su nastupi predstavnika nekih država ipak bili kao "zacementirani" u mnogo puta viđenom diskursu: međusobna optuživanja, prebacivanja, povišeni tonovi. No, to su ipak bili detalji koji nisu uticali na ukupnu sliku: na kraju dana, ideja da se naprave preporuke za političke lidere bila je ostvarena i samo se čekalo – sutra.

Kada je to sutra konačno došlo, postalo je jasno da – za razliku od ostatka Zapadnog Balkana – Srbija baš i ne mari preterano za civilno društvo i ono što bi ono imalo da kaže i pokaže. Na sastanku kojem su prisustvovali najviđeniji predstavnici nevladinog sektora s jedne i ministri inostranih poslova s druge strane, jedino je nedostajao predstavnik Beograda. Zašto Ivica Dačić nije mogao da dođe, a došle su njegove kolege iz BiH, Makedonije, Crne Gore, Kosova, Italije, gradonačelnik Trsta i evropski komesar Johanes Han?

Jednostavno je. U to vreme, Ivica Dačić bio je na snimanju TV emisije "Okruženje", koja ima veliki uticaj u regionu – ovaj put posebno, zbog činjenice da je tu gostovao s albanskim i makedonskim premijerima Edijem Ramom i Zoranom Zaevom. Međutim, Dačić je mogao (i morao) da pošalje nekog svog zamenika, izaslanika, bilo koga sposobnog da izgovori tri rečenice. To nije učinjeno.

U međuvremenu, baš u emisiji "Okruženje", bilo je reči upravo o uključivanju civilnog društva u proces odlučivanja. Makedonski premijer Zoran Zaev rekao je da je makedonska vlada počela da uključuje nezavisne eksperte, Rama da se "civilni sektor ne doživljava kao neprijatelj", dok je Dačić vickasto prokomentarisao da "mi iz partije sada možemo da budemo NVO". Objašnjavajući da nova premijerka dolazi baš iz civilnog sektora, rekao je: "U Srbiji je situacija specifična, jer su ONI došli na čelo Vlade Srbije. Sad se šalim."

Suvišno je ovde i objašnjavati koliko je Dačićev komentar van konteksta onoga o čemu se u Trstu razgovaralo. Stoga možda ne bi bilo naodmet da ga predstavnici civilnog društva uskoro posete i lično mu objasne šta im je posao, zašto su važni i kakav je dugoročni značaj njihovog delovanja – to bi možda bio i logičan nastavak Foruma i Samita u Trstu.

Druga važna izjava tog dana bila je izgovorena gotovo istovremeno, u zgradi gradske uprave, na sastanku s ministrima inostranih poslova gde Dačića nije bilo.

Nakon obraćanja predstavnika civilnog društva, okupljenima se obratio Johanes Han, koji je o svakoj temi rekao ponešto, ali se posebno osvrnuo na izlaganje Remzija Lame, uticajnog albanskog novinara i aktiviste koji je istakao da je "sloboda govora nešto o čemu nema pregovaranja".

Zaboravljajući iz kojih i kakvih država dolaze prisutni i sa kakvim se zapravo problemima suočavaju, Han je na to rekao: "Medijske slobode mogu da budu unapređene ukoliko stvorimo medijsko tržište i omogućimo da mediji ne budu zavisni od finansijske pomoći." Bila je to samo jedna u nizu njegovih gotovo antologijskih izjava koje pokazuju da između EU koju predstavlja (ili njega lično) s jedne i Balkana s druge strane i dalje postoji duboko nerazumevanje: jer, na Balkanu medijskog tržišta uglavnom nema, baš kao što nema ni elementarnih demokratskih uslova da se ono kako-tako formira.

U međuvremenu, u Trstu je potpisan dogovor o transportnoj zajednici, dogovoren je akcioni plan regionalnog ekonomskog prostora, najavljeno je povećanje evropskih ulaganja u dalji napredak regionalnih ekonomija, povećana je ranije planirana investicija za infrastrukturne projekte, dok je Evropska investiciona banka obećala ulaganje od tri milijarde evra – najviše u puteve i železnice.

Ako se bar deo tih planova ostvari – biće dobro. Ako se i ne ostvari – sve ovo ne može da škodi. U situaciji napetosti u regionu, stalne tenzije između država i stalnih pretnji da ćemo se svi zajedno vratiti u prošlost, dvodnevna tršćanska idila bila je više nego poželjna. Bez obzira na disonantne tonove, pojedinačne ispade i trenutke u kojima se činilo da se uopšte nismo pomerili. ¶

TAMARA SKROZZA

HEINRICH BÖLL STIFTUNG
Stavovi izneti u članku ne predstavljaju nužno stavove Fondacije Hajnrih Bel

Powered by EUnet HOSTING

Connected by SBB

Kompletna IT rešenja na jednom mestu

INTERNET • TELEFONIJA • CLOUD • HOSTING

Nudimo vam različite internet i hosting usluge, kao i napredne servise za uspešno poslovanje.

- Cloud Linux i Windows serveri
- Zakup profesionalnih namenskih servera
- Brojne cloud aplikacije (SaaS)
- Cloud inzenjering
- Web hosting
- Usluge Tier 3 Data centra
- BIZ Smart paketi
- Optički internet
- Managed servisi
- Poslovna fiksna telefonija

EUnet HOSTING

www.eunethosting.com
011 30 10 500

Bulevar Zorana Đinđića 8a
Beograd

SBB SOLUTIONS
pametna rešenja

www.sbbsolutions.rs
Kontakt centar 19966

LJUBOMIR ŽIVKOV

Njeno veličanstvo skica

Preda mnom je nemoguća misija, da iz moje nepregledne i neprohodne hiperprodukcije odaberem petnaest ili dvadeset pesama koje ću početkom kolovoza ponuditi prekomorskim kupcima

Znam šta je hozhdenie po mukam, u nastupima slavoljubivosti i pohlepe dao sam bio da se štampaju čak tri kompilacije mojih paraknjiževnih-karaknjiževnih novinarskih umotvorina, svaki put sam iz bauljanja po gradivu koje nosi moj žig izlazio izubijan, izgreban, iznuren, začuđen i razočaran, kako je moguće da smo štampali toliko tekstova na kojima je trebalo još raditi, ili od kojih je, možda još radije, trebalo odustati, ih, kako smo ih puštali, imali smo rok, i slali smo u štampariju uratke koji su bili dva santimetra iznad granice prihvatljivosti, ali sad ću proći kroz muziku koju sam snimao nemajući rok, nemajući određeni cilj i nemajući pogotovo izdavača.

Moj muz. opus, i ovako zastrašujuć, bio bi još veći da nisam iz nehaja i nepismenosti ubio nekoliko stotina što skica što celovitih numera: misleći da sam sve prebacio na zaseban harddisk, uništio sam sve da kažemo originale nakupivše se na snimaču; kad sam nakon mesec dana otvorio disk sa kopiranim delima, našao sam šuplje košuljice: vascelo moje audio gradivo otišlo u neprimekjenost! Neka, to je prst Božiji, da snimiš nešto bolje, a ako ti se posreći i drukčije, predugo si samozatočen u istom karantinu!

Rečeno – učinjeno. Svakog bogovetnog dana snimio bih na nekoliko kanala melodiju kojom sam hteo da se pomno i svestrano pozabavim, daj samo da odaberem tonalitet, tempo i pristup, da proverim koliko sam daleko od onoga što samo od sebe svira i peva u mojoj glavi; pokušaji dobijahu imena, *prva ruka, druga ruka*, na maternjem, pa na ono malo jezika kojima kako tako baratam, Bora Ćosić, možda u pismima sa Ciriškog jezera, veli da se u romanu redovno pojavi nešto mnogo gore od onoga što je bilo u piščevoj glavi: preslušam skicu, tja, ima postiđujućih trenutaka i situacija, ali ima i nečeg iznenađujuće dobrog, i štaviše ohrabrujućeg; znajući moja stroga merila i moju osnovanu sumnju u kakvoću onoga što radim, ćerka bi me upitala: "Kako ide? Promising, kao što obično kažeš?"

Slušao bih prvu i drugu ruku u više navrata, čoveče, više učim slušajući ovo nego što sam naučio svirajući u septetu trideset godina, onaj naš višeglas i zaljuljani akvarel je prolazio, čak i na snimcima, uživo da i ne govorim, sad čujem šta sam zbilja odsvirao i otpevao, suočavam se sa posledicama, da, iz svakog novog slušanja izlazim iskusniji i podučen kako bog zapoveda, sad ću da snimim konačnu verziju, neke ću zamke i ćorsokake da izbegnem, a gledaću da ono što je dobro u prvobitnim skicama ne zaboravim i ne okrnjim. Međutim, čim bih pomislio na večnost i na buduća pokolenja koja će slušati ovo što snimam, postajao bih stegnut, odveć usredotočen, služben, dežuran, suv, ponegde i posve isprazan, čekaj, čoveče, nisi u plaćenom studiju gde ti otkucava taksimetar i gde ti producenti razbijaju ono malo samopouzdanja što si na jedvite jade sakupio, sam si, svoj na svome, nikud ne žuriš, hajde ubriši ovo, priseti se lepih delova sa pete i druge skice, pretvaraj se da pevaš samo za probu, samo za demo, a potajno budi savestan da ispadne sve čisto i tačno, horoshii zamysel, ali bi se ispostavilo da sam napravio još jednu skicu!

Pa ovako mora da se muče slikari! – Kako misliš – muče?

U svakoj skici ima nečeg zapanjujuće dobrog, i to dobro upadljivo je baš zbog onoga što je oko njega, zbog onoga što nedostaje ili što mora biti prepravljeno i dopunjeno. Što mi govori da slikar koji pravi dvadeset skica pre nego što prione na konačnu verziju oseća – baš kao i ja, iako je mnogo bolji nego ja – isto što i ja osećam: nikad u završnu verziju neće ući sve ono što je bilo dobro u skicama, naoborot, veći deo onoga što je bilo lepo u prvobitnom, istražnom postupku, nastradaće u konačnom obliku, i slika ne da nije zbir svega što je obećavala i što je mogla postati, nego je svedočanstvo o nemogućnosti da se svi dobri elementi i pristupi nađu i opstanu u završnoj izvedbi! Kad su velikani u pitanju, od njihovih se skica, zamisli i prvobitnih vrpoljenja prave izložbe, ali šta da radiš ako si neslavan? Ko bi slušao tvoje skice, ko bi ih upoređivao, koga zanima tvoj razvojni i zastojni put?!

Zato i prebiram po stvarima koje su cele, koje su dovršene, a koje i sam smatram predugačkim: čak i tamo gde sam razmerno zadovoljan kako sam pevao i svirao, vidim kako u pesmi nema dovoljno lepote da bi toliko trajala. Ali dresura je čudo. Publika je dresirana da pesma traje tri minuta i da ima tri strofe, a mnoge moje skice imaju tek po jedan stih! *Što si klonula, dušo moja, što si žalosna!* To otpevam u četiri ili pet glasova, u dve varijacije, i ne vidim kud bih dalje, šta bih dometnuo, ili kakav bih uvod u to napravio. U jednoj pesmi, koja ne potiče iz Sv. pisma i koju peva Tozovac, sviđa mi se jedan jedini red, jedan jedini uzvik, dopada mi se i melodija koja se zadesila za to parčence, i ja samo to snimim, uz virtuelni orkestar pod moim upravleniem, što bolje umem: "Jao, jao, jao/Šta sam dočekao..." Pošaljem to uz službb. tekst mojoj dobroj drugarici C., stiže mi e-mail: "Ko kaže da Srbi nemaju haiku!", pošaljem i mom drugu D. u bratski srpski Toronto, a on će: "Stavljam ovo na mobilni, da čujem kad me neko zove!" ¶

Reakcije

Budućih deset go

"Nacrt Strategije razvoja kulture Republike Srbije od 2017. do 2027. godine je na sajtu Ministarstva kulture i informisanja, i dostupan je najširoj javnosti. Pozivamo stručnu, užestručnu i najširu javnost, kao i sve one koje to zanima da prouče ovaj dokument. Na sajtu Ministarstva je i adresa preko koje su svi dobrodošli da iskažu svoje sugestije, nadam se i neku reč pohvale, kako bismo otpočeli proces javnog dijaloga o Nacrtu ovog značajnog dokumenta", rekao je ministar kulture Srbije Vladan Vukosavljević, 1. juna, predstavljajući taj dokument.

Početak javne rasprave koja je tom prilikom najavljena za 1. juli, prema informaciji iz Ministarstva, biće preciziran ovih dana. Do tada, prenosimo delove iz Komentara za Nacrt Strategije razvoja kulture koje je dvadesetak arheologa (vidi okvir) elektronskom poštom uputilo Ministarstvu.

Pohvaljujući na početku Komentara (tekst ima 31 stranu) namere resornog ministarstva da nakon nekoliko decenija konačno uvede planski pristup na polju kulture, njihovi potpisnici upozoravaju da "postojeći nacrt ostavlja izvesne nedoumice te potencijalno kreira nove probleme koji bi, uvereni smo, mogli biti otklonjeni usvajanjem naših sugestija." Podelili su ih u tri celine: načelne, teorijske, i praktične primedbe; problemi u vezi sa predloženim rešenjima implementacije strategije; uloga arheologije.

Među primedbama navedenim u prvoj celini, ističe se ona o definisanju pojma kulture. Potpisnici predlažu da bi "na početku Strategije valjalo odrediti šta se u dokumentu podrazumeva pod kulturom", s obzirom na to da tako nešto nije učinjeno, i predlažu da se kultura definiše kao "skup sistema vrednosti stavova, ponašanja, navika, običaja i ideja koje se upotrebljavaju u nekoj ljudskoj grupi i reprodukuju, šire, održavaju, prilagođavaju i menjaju kroz komunikaciju i deljenja između pojedinaca". Smatraju da "na ovaj način ne bi bilo favorizovano etnocentrično i nacionalno tumačenje kulture." Predlažu i da definicija kulturnog nasleđa bude u tom kontekstu shvatanja kulture, zato što u suprotnom to "rezultira favorizacijom nacionalnih kulturnih svojstava, odnosno neminovnim isključivanjem ili marginalizacijom kulturnih pojava vezanih za druge identitetske grupe ili epohe".

Potpisnici ukazuju da nije jasno definisana i nedvosmisleno obrazložena ideja vodilja koja stoji iza i unutar Strategije, kao i da se, naročito u Uvodu, "bez jasnog kriterijuma i namere iznose opšti stavovi nepoznatih autora, bez pozivanja na konkretne dokumente, istraživanja, naučne zaključke ili rezultate anketiranja javnosti". Na primer, u drugom pasusu četvrte strane piše: "Strategija razvoja kulture u Srbiji nastoji da uvaži, vrednuje, očuva i razvije sve ono što je, kao živa i produktivna tradicija, svaka epoha i kulturno-civilizacijska formacija trajno priložila celini kulture građana Srbije i Srba na širem kulturnom prostoru", što zbunjuje, zato što znači da Srbija čuva kulturu srpskih etničkih zajednica u drugim državama u svetu.

DIMENZIJE

Deo Uvoda u kojem su nabrojane dimenzije srpske kulture koju negujemo i prepoznajemo (a to su: slovenska, vizantijska, starobalkanska, herojska, prosvećeno-evropska, demokratska, kontaktna ili dimenzija otvorenosti) je, piše u Komentarima, "potpuno neprofesionalan i kao takav ne sme biti uvršten u sadržaj nacionalnog dokumenta ove važnosti" što njihovi autori dokumentuju analizom svake navedene dimenzije. Neka od pitanja koja tom prilikom postavljaju su: zašto je unutar "slovenske dimenzije" izdvojen jezik kao jedini aspekt kulture, zatim, zašto se u "vizantijskoj dimenziji", vizantijskim smatra "srednjovekovno graditeljstvo koje je bilo ishod lokalnih prilagođavanja vizantijskih, ali i drugih graditeljskih tradicija, a da se pritom ni rečju ne pominju druge sfere kulture srednjovekovne Srbije, ili zašto je celi srednji vek krajnje pojednostavljujuće sveden na ličnost Sv. Save i svetosavski mit kao središnje motive; ili pak o kakvoj mističnoj vertikali je reč kada se govori o antičkom i srednjovekovnom kulturnom nasleđu; i konačno, zašto je u žižu stavljeno samo istočno hrišćanstvo kada su i Vizantija i istočno Sredozemlje duboko i neraskidivo povezani i sa zapadnim hrišćanstvom, ali i judaizmom i islamom, a samim tim i sa percepcijom vizantijskog nasleđa u tim kontekstima." Herojsku dimenziju Nacrt definiše kao "dimenziju Kosovskog zaveta, koja duhovno pretpostavlja materijalnom i koja obezbeđuje samoočuvanje društva pred egzistencijalnim i iden-

Foto: Milovan Milenković

dina

O favorizovanju etnocentričnog i nacionalnog tumačenja kulture i ostalim detaljima koje treba promeniti u budućoj strategiji razvoja kulture, u Komentarima Nacrta ovog dokumenta koje je Ministarstvu kulture uputilo dvadeset arheologa

PRIORITETI: Detalj iz Viminaciuma...

titetskim izazovima, ne samo naša srednjovekovna viteška kultura već i kultura naših predaka, seljaka ratnika, i onih u Prvom srpskom ustanku, i onih u Prvom svetskom ratu, od onih koji su savladali osmanlijsku okupaciju do onih koji su učestvovali u antifašističkoj borbi, pružali otpor nacističkoj okupaciji i kasnije branili slobodu i druge vrednosti svoga i opšteg nasleđa." U Komentarima piše da ovakva definicija "ostavlja prostor za pogubno, romantičarsko i fanatično tumačenje istorijskih događaja". Istaknuta su pitanja "šta je uopšte, i gde se u istorijskim izvorima može naći sadržaj tog zaveta? Zar je cilj Strategije potpirivanje mitomansko-nacionalističkih verzija istorije izmišljenih u moderno doba?" Uočava se "pozivanje na militarističku doktrinu kao glavnu komponentu očuvanja kulturnog identiteta i to kroz nacionalističku mito-istoriju stvorenu u klerikalnim redovima. Seljaci-ratnici, ustanci i ratovi u Strategiji za razvoj kulture boje tu kulturu kao izrazito ratničku, prenebregavajući druge mnogo važnije i složenije komponente kulturnog života i u sadašnjosti i u prošlosti."

Autori Komentara zatim primećuju da se pod "nacionalna kultura" u Nacrtu podrazumeva isključivo srpska nacionalna kultura. Stoga, i pored proklamovanja da se "kulturna politika mora kretati na podjednakom odstojanju između izazova kulturnog etnocentrizma, s jedne strane, i opasnosti procesa akulturacije, s druge strane. Svaka nacionalna kultura počiva na jasnoj predstavi o sopstvenom identitetu...", Nacrt Strategije u svojoj osnovi propagira otvoreni etnocentrizam budući da sva društva, društvene i kulturne interakcije prepoznaje i predstavlja isključivo kao odnose između nacija/naroda i njihovih etnodeterministički shvaćenih kultura. Potpisnici Komentara upozoravaju da se na ovaj način kulturna različitost "ograničava na romantičarsku ideju o postojanju jasno utvrđenih naroda koji imaju svoj duh, specifičnu kulturu, jezik, teritoriju, veru itd." Time se "umesto inkluzivnosti proklamovane Zakonom o kulturi dobija samo apel za toleranciju jasno odeljenih kulturnih blokova koji u praksi neće doprineti prevazilaženju postojećih stereotipa i predrasudnih stanovišta o populacijama drugih i njihovim kulturama".

U Komentarima je uočeno i da je u središtu pažnje Strategije "relevantno pitanje genocida i zločina, te utvrđivanja naučno zasnovanih tumačenja prošlosti i sa njima povezane adekvatne kulture sećanja" iako je njima pre mesto u Strategiji za nauku budući da je reč o inicijativi za naučno ustanovljavanje istorijskih činjenica. Zato se ima utisak da ova tematika "igra ulogu isključivo u kontekstu etnocentrične agende, što dalje govori da je razvoj kulture viđen kao neka vrsta vrednosno opterećene reinvencije nacionalnog identiteta kroz podsticanje izgradnje kulture žrtve".

ZAPROKUL

U drugoj celini Komentara, posvećenoj implementaciji, autori ovog teksta su se posebno bavili ulogom koja je Nacrtom namenjena Zavodu za proučavanje kulturnog razvitka (ZAPROKUL). Ne baveći se činjenicom da je aktuelni direktor ovog zavoda jedan od ključnih autora Nacrta, usmerili su se ka kapacitetima i kompetencijama ove ustanove i njenih zaposlenih za obavljanje poslova koji im se Nacrtom delegiraju. "ZAPROKUL bi, ukoliko Strategija bude usvojena u trenutnom obliku, preuzeo i najveći deo naučnoistraživačkih poslova koji se tiču kulture, što bi možda bilo legalno, ali ne i legitimno. Naime, ova ustanova osnovana je na Zakonu o Zavodu za proučavanje kulturnog razvitka koji je danas umnogome prevaziđen, a pored toga na ZAPROKUL se ni na koji način ne odnose odredbe daleko recentnijeg, i za istraživačke poslove nadležnog Zakona o naučnoistraživačkoj delatnosti." Osim pitanja zakonske nadležnosti, u Komentarima je postavljeno i pitanje o kapacitetima, odnosno kompetencijama zaposlenih u ovoj ustanovi za poslove koje im Nacrt dodeljuje. Naime, prema njihovom Pravilniku o sistematizaciji na istraživačke poslove najčešće je opredeljeno po jedno lice za krajnje široke oblasti, a pritom ni tražene kvalifikacije nisu ni izbliza visoke kao one koje za naučnoistraživačke poslove predviđaju zakoni. U Komentarima je zato predloženo da bi Strategijom trebalo trasirati put bližoj saradnji između Ministarstva kulture i informisanja i Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja i decentralizovati naučnoistraživačke poslove u kulturi tako što bi se u ove poslove uveli i fakulteti i naučni instituti. »

Prof. dr Staša Babić, Odeljenje za arheologiju, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu; **Radmila Balaban, MA**, istraživač saradnik, Odeljenje za arheologiju, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu; **Aleksandar Bandović, MA**, Narodni muzej u Beogradu; **prof. dr Vera Vasiljević**, Odeljenje za arheologiju, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu; **dr Ivan Vranić**, naučni saradnik, Arheološki institut Beograd; **doc. dr Jasna Vuković**, Odeljenje za arheologiju, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu; **doc. dr Milena Gošić Arama**, Odeljenje za arheologiju, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu; **prof. dr Vesna Dimitrijević**, Odeljenje za arheologiju, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu; **Aca Đorđević**, muzejski savetnik, Narodni muzej u Beogradu; **dr Ivana Živaljević**, Grupa za bioarheologiju, Institut BioSens, Univerzitet u Novom Sadu; **dr Marko Janković**, naučni saradnik, Arheološka zbirka Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu; **doc. dr Zorica Kuzmanović**, Odeljenje za arheologiju, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu; **doc. dr Monika Milosavljević**, Odeljenje za arheologiju, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu; **dr Vladimir V. Mihajlović**, istraživač-saradnik, Balkanološki institut SANU; **doc. dr Vladimir D. Mihajlović**, Odsek za istoriju, Filozofski fakultet Univerziteta u Novom Sadu; **prof. dr Aleksandar Palavestra**, Odeljenje za arheologiju, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu; **Andrej Starović**, viši kustos, Narodni muzej u Beogradu; **Natalija Ćosić, MA**, Centar za preventivnu konzervaciju, Centralni institut za konzervaciju; **dr Tatjana Cvjetićanin**, naučni savetnik, muzejski savetnik, Narodni muzej u Beogradu; **doc. dr. Perica Špehar**, Odeljenje za arheologiju, Filozofski fakultet Univerziteta u Beograd.

MONOPOL

Na početku treće celine Komentara posvećene arheologiji, potpisani arheolozi smatraju "da ovim nacrtom arheološkom nasleđu nije posvećen dovoljan prostor, odnosno da i one teme koje su u Nacrtu dotaknute u vezi sa ovim poljem kulture i nauke zahtevaju detaljniju elaboraciju".

Prioritetni nacionalni arheološki projekti po Nacrtu su: "Izvođenje radova na istraživanju, zaštiti i prezentaciji u Caričinom gradu, Medijani, Vinči, Sirmiumu, Viminaciumu, Drenovcu i arheološkim nalazištima duž Rimskog limesa." Dakle, Strategija, "od ukupno 191 arheološkog nalazišta koliko prepoznaje, u prvi plan ističe tri rimska lokaliteta, potencijal Limesa, jedan ranovizantijski i dva praistorijska (neolitska) lokaliteta". Nejasno je da li je reč o subjektivnim stavovima autora teksta Strategije ili su navedeni arheološki lokaliteti odabrani na osnovu sveobuhvatne analize koja nedvosmisleno ukazuje na naučne, turističke ili neke druge potencijale upravo ovih nalazišta – pitaju autori Komentara, i naglašavaju da "izuzev Vinče, predloženi lokaliteti spadaju u domen Arheološkog instituta koji je, podsećanja radi, naučni institut. Tako se na vrlo perfidan način uspostavlja monopol, koji ne smemo prepoznati samo kao monopol nad iskopavanjima, nego nad poželjnom i nepoželjnom prošlošću."

Vinča

O nepokretnom kulturnom nasleđu, a arheološkom posebno, u Strategiji se konstatuje sledeće: "Bogato arheološko nasleđe Srbije suočeno je s rizicima od propadanja zbog sve većeg broja građevinskih i infrastrukturnih poduhvata, učestalih prirodnih nepogoda, rasprostranjenih ilegalnih iskopavanja i ilegalnog prometa arheoloških nalaza i nedovoljne svesti društva o njegovom značaju. Postoji potreba za razvijanjem saradnje organa uprave, policije i sudstva na zaštiti nepokretnog kulturnog, posebno arheološkog nasleđa."

Potpisnici Komentara podsećaju autore Nacrta da je Republika Srbija 2009. godine usvojila Zakon o potvrđivanju evropske konvencije o zaštiti arheološkog nasleđa (u pitanju je revidirana konvencija) i da taj zakon ima univerzalni karakter ("elementima arheološkog nasleđa smatraće se svi ostaci i predmeti" koji nam pomažu da govorimo "o istoriji čovečanstva"), te da predviđa i mere zaštite. Međutim, i Nacrt Strategije predlaže mere: "Donošenje novih zakona u oblastima koje nisu adekvatno pravno uređene (kulturnog nasleđa, arheologije, arhiva, muzeja, pozorišta, kinematografije itd)." Postavlja se pitanje zašto je jedna od mera "donošenje novih zakona" kada se ni postojeće konvencije ne tretiraju na pravi način.

Na primer, Zakon o potvrđivanju evropske konvencije o zaštiti arheološkog nasleđa u članu 10. predviđa sprečavanje ilegalnih iskopavanja. Nacrt strategije kaže da postoji potreba za saradnjom sa policijom i sudstvom na zaštiti arheološkog nasleđa. "U Nacrtu je to 'potreba', a ne jasno određenje šta raditi sa gomilama 'detektoraša' koji dižu dinamitom arheološke lokalitete u vazduh, tražeći 'zlato'. Odnosno, opet je slučaj da se zakon koji je ratifikovan ne čita i ne poštuje." Potpisani arheolozi predlažu da bi "na tom tragu trebalo praviti i strategiju šta činiti dalje, jer masovna devastacija nepokretnih arheoloških dobara ilegalnim iskopavanjima, kao i pljačka i preprodaja nezakonski stečenih arheoloških kulturnih dobara, koja se čak podstiče u okvirima registrovanih udruženja, predstavlja nesagledivo ozbiljan problem za razvoj kulture (ali i nauke i obrazovanja) čije bi rešavanje moralo da se prepozna i tretira kao prioritet. Ovo proizilazi iz činjenice da se navedene vrste kulturnog nasleđa ne mogu revitalizovati, ponovo pokrenuti ili oživeti, budući da predstavljaju neobnovljivu vrstu kulturnog nasleđa i dobra (vezanog ne samo za Srbiju već čovečanstvo uopšteno)."

Podsetimo da je na kraju predstavljanja Nacrta Strategije za razvoj kulture, ministar Vladan Vukosavljević rekao sledeće: "Spremni smo da prihvatimo sve razumne sugestije, kao i da tekst korigujemo novim idejama, ne zato što smatramo da smo ovde nešto pogrešno uradili ili zato što rizikujemo sa pojedinim definicijama, procenama i prognozama, već zato što smatramo da eventualno nešto nije dovoljno jasno uočeno s naše strane." ¶

SONJA ĆIRIĆ

Klasna borba, rasni rasplet

Roman Čehinje Petre Hulove je pronicljiva studija o nepodnošljivoj lakoći pretvaranja "bratstva među narodima" u malograđanski fašizam

U svetu smeštenom istočno od nekadašnje Gvozdene zavese nema drugog primera da jedna tako "mala" književnost, malog jezika i male zemlje, ostavi tako dubok, presudan, formativan trag kod iole senzibilnih čitalaca svih slovenskih jezika, ali i drugih na celom tom području, kao što je to slučaj sa češkom književnošću. Rusija je imperija, Poljska je kao Francuska evropskog istoka, Rumunija je kao cela bivša Juga, ali njeni nas velikani uglavnom osvajaju preko francuskog jezika; ali, ta mala, u samom središtu Evrope zaturena i ušuškana Češka... Nakon modernih klasika poput Čapeka i Hašeka, formirali su nas disidentski pisci iz vremena zrelog socijalizma, Kundera, Hrabal, Škvorecki, Havel... Posle su, kad je istočnjački trandibal bio okončan neizbežnim slomom, došli inteligentni cinici poput Mihala Vivega, da pometu i popišu sav krš "sjajnih zeznutih godina" i da ispostave račun novom vremenu.

Kad sve sabereš i oduzmeš, čovek bi pomislio da u celoj toj ironično-melanholičnoj, građansko-demokratskoj, trezvenoj i sekularnoj Češkoj ama niko živ nije verovao u taj kleti komunizam, niko osim druga Gustava Husaka, šefa Partije i lokalnog sluge okupacione uprave, a drug Husak jedva da je bio stvaran. Svi drugi su samo čekali da cela ta bezvezna stvar nekako prođe, pokazujući joj srednji prst, doduše uglavnom s rukom u džepu od pantalona.

Ipak, naravno da tako nije bilo, niti je tako moglo biti. Nema tog sistema, "dobrog" ili "lošeg" po bilo kojem kriterijumu, koji ne počiva na temeljima od tvrde vere svojih pristalica. Pa bili oni u konačnici oportunisti koji će mu lako okrenuti leđa kad bude trebalo, ubeđujući prvo sebe da mu nikada nisu ni pripadali nego su ga gerilski podrivali iznutra, ili pak iskreni sanjari, koji će umreti na prkosima braneći ga i dugo nakon što ga više ne bude. Roman Petre Hulove (rođene 1979) *Čuvari građanskog dobra* (prevela Tihana Hamović; Plato, Beograd 2017) govori baš o njima, ali i o onome što je iz te i takve vere, jednom specifičnom mutacijom karakterističnom za sadašnjicu, izraslo ili moglo izrasti.

Naratorka romana živi sa roditeljima, skromnim trudbenicima, i sestrom, u gradiću Krakovu, bogu iza leđa. Ne, Krakov iz ove knjige nije onaj veliki i prelepi grad u južnoj Poljskoj, nego njegov dronjavi čehoslovački imenjak, jedno od onih "eksperimentalnih socijalističkih naselja", obično industrijsko-rudarskih, nastalih na ledini, sa stanovništvom prisilno ili zbog zamamnih obećanja o poboljšanju standarda dovučenim iz cele zemlje; pet je takvih bilo izgrađeno – tačnije: započeto pa zapušteno – a nazvani su po gradovima "bratskih socijalističkih zemalja", recimo Krakov, Harkov, Debrecin... Život u "realnom socijalizmu" koji Hulova ocrtava dobro nam je poznat, ali ga glas njene naratorke interpretira na način koji je čitaocu neobičan: iz vizure danas gotovo melanholičnog apologete "jučerašnjeg sveta". Malovaroška sredina, izolacija i beda (ali i manje-više "jednakost" u istoj), grehovi i poroci, prilagođavanja duhu i jeziku epohe ili nevešta migoljenja izvan njegovih okvira – sve je to manje ili više "već viđeno", mada Hulova ni u tom segmentu nije inferiorna svojim slavnijim prethodnicima. Naratorkini roditelji jesu "vernici socijalizma", a ona još i više od njih. *Prava stvar* zapravo dolazi tek kad Režim pukne...

U novom poretku manje ili više preatorskog tranzicionog kapitalizma većina se društvenih autsajdera poput ovih iz nepoljskog Krakova neće provesti baš slavno: izmaći će im ranija sigurnost (u siromaštvu), a neće dosegnuti do slobode, ili neće znati – gde su pa i mogli da nauče? – kako da poberu njene plodove... Naratorka je glas nekih novih poniženih i uvređenih, nesnađenih u sistemu koji nisu ni želeli, ili ako jesu, zamišljali su ga (ili svoju ulogu u njemu) sasvim drukčije. Pre ili kasnije, ta će nagomilana frustracija potražiti sebi odušak...

Ona koja nam pripoveda ovu priču zapravo je, mada svojevrsna *komunistkinja*, svojim mentalnim ustrojstvom sasvim nalik na ono kako obično zamišljamo (f)rigidnu redovnicu, aseksualnu, isfrustriranu personu koja će provesti život u paničnom strahu od svake manifestacije nesputanog života, koja je u njenom sistemu zapravo *nered*, koji neizbežno donosi nevolje, propast, raspad, te ostale Sodome i Gomore. Bilo je takvih likova i karaktera i u socijalističkoj varijanti, čak i u "mekom" jugosocijalizmu, kamoli u Lageru! Da je, međutim, ovaj roman samo njen lament nad tobože boljim "starim dobrim vremenima" velikog zatvora na otvorenom, bio bi ipak relativno konkfekcijsko delce, mada više nego korektno napisano. Ono što ga čini uistinu osebujnim i važnim je nešto drugo: način na koji se naratorka, kako vreme i roman odmiču, iz pasivne gnjavatorke transformiše u udarnu snagu "čuvara građanskog poretka", nekovrsne paravojne građanske straže koja svoju palančicu "mirnih i poštenih građana" (razume se, belih i lojalnih Čeha, mada doduše i doseljenih Vijetnamaca, kojima se može oprostiti što su stranci i "žuti" jer povazdan samo rade...) čuva od strašne zaraze zvane Krakov II, od naselja Besprizornih koje su okupirali Cigani, a s njima u savezu i kojekakvi umetnici, anarhisti, pankeri, hipici, skvoteri i ostali lezilebovići... Tako ona koja je vaspitana da "građansko dobro" definiše jezikom iz udžbenika marksizma polako prelazi u neku vrstu rasističke, fašistoidne retorike. Ogromna promena? Zapravo i ne. Samo dva načina da se iskaže bazično istovetan *strah od slobode*. Ako se pitate zašto su nekada toliki "plavi okovratnici" ili niža srednja klasa bili komunisti (na evropskom istoku) ili glasali za komuniste i socijaliste (na Zapadu), a danas masovno glasaju za ekstremnu desnicu i neofašiste, ne baš nevažan deo odgovora naći ćete u ovoj knjizi. ¶

TEOFIL PANČIĆ

Spoj prirode i slike

Foto: Igor Bovdiš

"Globalizacija je svetski problem, ne samo evropski, mislim da se neće uništiti manjine, opstale su vekovima. Ne, nacionalne manjine u Srbiji ne treba da se plaše ni Srbije ni Evrope"

Izložba *Kože-SKIN* Zvonimira Pudelke održana u Zavodu za kulturu vojvođanskih Slovaka u Novom Sadu, nešto je novo na našoj likovnoj sceni. *Kože-SKIN* su slike-objekti od kozije, kravlje i ovčije kože i krzna koje pozivaju na očuvanje prirode, prirodnosti u nama i pripadnosti prirodi. Utisak sirovosti i surovosti u njima potcrtava dve dimenzije: upozorenje čoveku da poštuje svoje okruženje i da se sve mora osetiti na vlastitoj koži.

Zvonimir Pudelka (1976) rodom je Novosađan koji živi u Pivnicama. Studirao je, magistrirao i doktorirao u Bratislavi. Bio je asistent na Akademiji likovnih umetnosti u Bratislavi. Izlaže već 20 godina. Kreirao je kostime i scenografiju za više pozorišnih predstava u Slovačkoj, Češkoj i Srbiji. Bavi se modom i glumom. Sva ta iskustva koristi u multimedijalnim projektima. Pročuo se kao umetnik koji slika na neobičnom materijalu nakon ciklusa *Tikvice*, bio-skulptura u kojima je "režirao" razvoj i oblik tikvica tako što je mehanički limitirao, sprečavao ili podsticao rast biljke, ukalupljujući je u određene forme kojima se biljka prilagođavala. Osim samostalne izložbe *Koža-SKIN*, ove godine je izlagao i na grupnim izložbama u Muzeju Srema u Novom Sadu, Kulturnom centru Pančeva i u Galeriji Art centar u Beogradu.

"VREME": Vaša nedavno završena samostalna izložba *Koža-SKIN* okarakterisana je kao pomak na našoj likovnoj sceni, pa se zbog toga nameće pitanje zašto ste je održali u Galeriji Zavoda za kulturu vojvođanskih Slovaka u Novom Sadu, a ne u nekoj novosadskoj ili beogradskoj galeriji koja je popularnija u medijima i javnosti?

ZVONIMIR PUDELKA: Tako su je okarakterisali likovni kritičari Sava Stepanov i Vladimir Valentik, ocenivši me kao autora čiji su radovi primereni aktuelnoj umetnosti, ali su ujedno i potpuno neuobičajeni u savremenoj i vojvođanskoj i celokupnoj srpskoj umetničkoj praksi.

Upravo završena izložba *Koža-SKIN* zapravo je davno zamišljen projekat, a dogovorena je nakon moje dve samostalne izložbe u Bratislavi i Bačkom Petrovcu. Direktorica Zavoda za kulturu vojvođanskih Slovaka, glumica i moja dugogodišnja prijateljica Ana Hrćan Leskovac, predložila mi je ovu izložbu, a ja ZKVS osećam kao svoj dom i – lako smo se dogovorili. Ta izložba je na neki način i ostvarenje našeg dugogodišnjeg sna da se na otvaranju izložbe zajedno predstavimo kroz performans. Inače, moje izložbe su poznate po otvaranjima baš zbog tih performansa. Zbog svega toga, otvaranje izložbe *Koža-SKIN* bilo je još jedno zaista divno iskustvo.

Slikama od kože predlažete ljudima da o životinjama misle kao o sebi. Bio

je to vaš poziv na očuvanje prirode. Kako su ljudi reagovali?

Ne u bukvalnom smislu da misle o životinjama, ali i da... jer i mi ljudi smo u neku ruku životinje. A poruka je takođe dvostrukog, dvosmislenog značenja: očuvanje prirode i ekologije, ali i poigravanje fetišima i erotikom. Sva moja dela i radovi imaju dvostruko značenje, problematiku sa erotskim podtekstom, što je mr Pavel Čanji nazvao "dvojitá optika – dvojna optika – double optics". Ja ovom izložbom samo upozoravam, s namerom da ljude usmerim da poštuju naše okruženje. A to zahteva žrtvu. Najveći dometi zahtevaju velike žrtve, sve se mora "osetiti na vlastitoj koži". Posetioci izložbe su reagovali raznoliko, ali uglavnom pozitivno i prijatno. Možda su bili iznenađeni, možda malo i šokirani, ali im je bilo lepo. Da li su se promenili prema okruženju? Nadam se.

Spajanjem prirode i umetnosti bavili ste se i prethodnim ciklusom – *Tikvicama*. Šta je poruka? Možda prilagođavanje, suživot prirode i neprirode kako bi se stvorilo Novo?

Da, to je bila i tema moje doktorske disertacije u kojoj sam se bavio istraživanjem problematike transformacije prirodnih materijala u umetnosti. Umetnički deo rada bavi se korišćenjem "novih" prirodnih materijala i strategijom uz pomoć koje je moguće ostvariti deformaciju tela tikve. Do metode koju sam objasnio u doktorskoj disertaciji došao sam slučajno. Tokom letnjeg raspusta, na terasi sam svako jutro ispijao kafu i slučajno primetio pored vinove loze tikvu koja je svako jutro menjala oblik. Došao sam na ideju da oblikujem plod tikve, da se poigram sa oblikom i formom tikve. Počeo sam sa jednostavnim gajenjem tikve u prirodi, bez moga uticaja i okoline. Tikve su rasle vertikalno imale su tipičan izdužen oblik za konkretnu vrstu, one koje su ležale uvijale su se i deformisale, a one koje su dotakle zemlju rasle su u širinu i bile kruškolike ili okrugle. Onda sam vešanjem ploda preko žice korigovao oblik njihovog tela i tako uticao na rast. To se ispostavilo kao veoma zanimljiv prirodno-umetnički proces. Moje slike se mogu shvatiti kao slika prirode izvedena iz tehničke slike. Inače, često slikam na neobičnim materijalima i tako pomeram medijum slike, to su slike i objekti, čiji osnov je priroda, a uz pomoć likovne intervencije one dobijaju nov umetnički oblik.

Koža je, mora se priznati, neuobičajen materijal. Kako vam je koža pala na pamet?

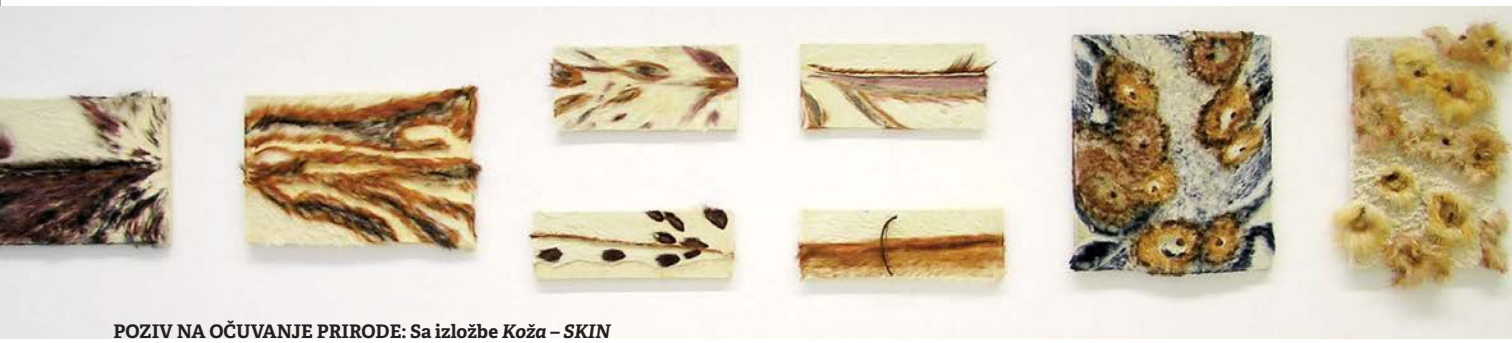
Kod kuće smo imali dve koze, zvale su se Madona i Bret Pit. Odlučio sam da im napravim stajling. Hteo sam da ih ošišam i ofarbam, jer znam da šišam i farbam, i imam iskustvo sa ljudskom kosom. Predomislio sam se, jer bi eksperimentisanje sa živim životinjama moglo da ima i razne neočekivane posledice. Zbog toga sam se odlučio da najpre pokušam sa obrađenim kozjim kožama.

Na izložbi sam prezentovao svoj stajling za moju kozu – zvezdu Madonu, i motive, karakteristične za mene. Oni se prepliću sa identitetom pop kulture i inspirisane su modnim i reklamnim slikama svetskih zvezda. Modu i stajling koristim u realizaciji artefakata kao efikasnu metodu da bi postigao formalno vizuelne rezultate ovog procesa sa kožom, bolje rečeno sa kozama. U pitanju su kombinacija i odraz modnog uticaja i inspiracije. Tokom rada sa kožama kombinovao sam slikarski medij i modni stajling (kao što su boja za kosu i šišanje kose i životinjske dlake). Moderno iskustvo sa medijima, sveprisutnost medijskih slika ili postepena dominacija tehničkih slika na uštrb umetničkih, kod mene izaziva potrebu konfrontacije ili dijaloga.

Osnovne asocijacije na kulturu Slovaka su naivno slikarstvo i čudesne narodne nošnje. Zar vam nije bilo lakše da u svom umetničkom izrazu krenete tom utabanom stazom tradicije, zašto ste krenuli suprotnim pravcem?

Pitam se, da li je moguće u savremenom postmodernom dobu naći nešto novo ili neočekivano. Ne mislim pritom na modernistički pristup inovatorstvu i originalnosti, u pitanju je pre svega traganje, neprestane analize, ponavljanje, sakupljanje materijala, *ready made* ili recikliranje i ekologija. Zato su moji radovi ne samo nova interpretacija starih tehnika i tradicionalnih žanrova u istoriji umetnosti, nego i problematizacija odnosa priroda verzus kultura, pa su na ivici tradicionalne slike sa primetnim "elektronskim lukom".

Na prvom mestu inspiracija mi je muzika koja me prati od detinstva, bio sam i dečiji pevač u RTV Novi Sad, od klasične i tradicionalne muzike do elektronske muzike. Ali i uopšte, inspirišu me elektronski mediji i novi mediji, kao i pop kultura. Opet kroz sve to, naravno, provučena je i slovačka kulturna tradicija, ali više u prenesenom značenju, u nekom apstraktnom obliku današnje umetnosti i kulture.

POZIV NA OČUVANJE PRIRODE: Sa izložbe *Koža – SKIN*

Iz Bratislave, vratili ste se u Pivnice. U situaciji kad svakodnevno mladi odlaze iz Srbije, nemoguće je na pitati vas – zašto?

Da, živeo sam u Novom Sadu i Bratislavi, a sada sam u Pivnicama. Pre godinu dana, posle završetka doktorskih studija, vratio sam se da bih nostrifikovao diplome u Beogradu, i još ne znam da li sam se vratio ili ću se vratiti. Za rad su mi potrebni atelje, automobil, noutbuk, mobilni, internet... a sve to imam i u Pivnicama. Moj radni prostor zapravo se nalazi na relaciji Bački Petrovac – Novi Sad – Bratislava – Prag. »

Za Pivnice je malo ko znao dok se niste vi pojavili u umetničkom svetu. Šta su za vas Pivnice? Kako umetnik i doktor umetnosti koji je znanje i iskustvo stekao u Evropi radi i živi u mestu od 4000 stanovnika?

Veći deo svog života proveo sam u gradu, tako da se osećam kao gradski ili evropski tip osobe/umetnika, ali Pivnice su za mene dom, roditeljska kuća – dom i porodica pa, kako sam i spomenuo, mogu da funkcionišem iz Pivnica sa Evropom u oblasti vizuelne umetnosti, pozorišta i pedagoške delatnosti. A Pivnice su za mene i mesto za opuštanje, razmišljanje i kreativan rad na mojim projektima, tu nalazim mir, tišinu i naravno sporiji život, prija malo pobeći od gradske buke i stresa. Pivnice su bile jako poznate po čuvenom pivničkom siru, kojeg nažalost više nema, a naravno i po stočarskoj i ratarskoj proizvodnji. Tako da do određene mere mogu reći da sam inspiraciju našao i tu, u Pivnicama, za neke moje radove i projekte.

Jedan od argumenata onih koji su protiv Evropske unije je globalizacija koja će uništiti brojčano male narode. Šta mislite o tome? Da li nacionalne manjine u Srbiji treba da se boje Evrope?

Globalizacija je svetski problem, ne samo evropski, mislim da se neće uništiti manjine, opstale su vekovima. Ne, nacionalne manjine u Srbiji ne treba da se plaše ni Srbije ni Evrope.

Kad će Beograd videti neku vašu samostalnu izložbu?

Nadam se sledeće godine, jer 2018. godine biće tačno 20 godina od moje prve samostalne izložbe. Tim povodom moj umetnički tim i ja pripremamo projekat, s mojom asistentkinjom Miroslavom Kadlečik razmatramo mogućnosti za predstavljanje u nekoj od galerija u Beogradu. U timu su likovni kritičar Vladimir Valenćik, muzičar i kompozitor Jaroslav Zima, fotograf i kamerman Igor Bovdiš, grafički saradnik Zdeno Lončar, video-produkcija i postprodukcija Vladimir Zima i lingvista i lektor dr Zuzana Tir. Zasad smo u pregovorima i pripremama, a sa svojim umetničkim timom zapravo već uveliko radim na projektu *MUSIC*. ¶

SONJA ĆIRIĆ

Izložba

Žene govore

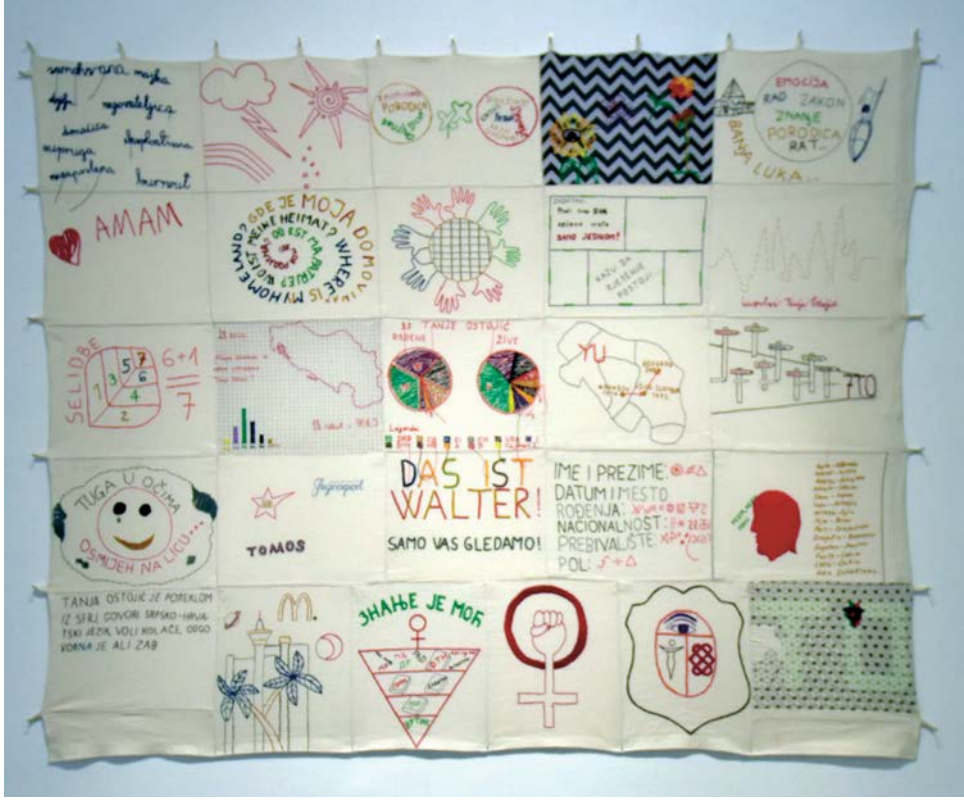
One su domaćice i učenice, inženjerke mašinstva i građevine, advokatice i ekonomistkinje, frizerke i dizajnerke, studentkinje i likovne umetnice... Različitih su starosnih dobi (od tinejdžerki do penzionerki), socijalnog statusa i obrazovanja. Povezuje ih jedno ime i jedno prezime – Tanja Ostojić. I još mnogo toga

Tridesetak žena istog imena i prezimena učestvovalo je u projektu *Leksikon Tanja Ostojić*, a istoimena izložba je otvorena do kraja jula u Salonu Muzeja savremene umetnosti u Beogradu. Sve žene su rođene na prostoru SFRJ gde i danas većina njih živi. Spaja ih isti jezik, ali i lična razmišljanja o porodici, položaju žene, perspektivi života bez obzira što njihovi stavovi, uslovljeni iskustvom, obrazovanjem i profesijom, često deluju različito.

Autorka projekta Tanja Ostojić je performans i interdisciplinarna umetnica koja je rođena u Užicu, odrasla i školovala se u Beogradu, Nemačkoj i Francuskoj. Živi u Berlinu, od 1994. izlaže širom Evrope i sveta. Često se u umetničkim projektima bavi položajem žena, pogotovo položajem migrantkinja u Evropskoj uniji, bez obzira na to da li su te žene došle sa Balkana, Istočne Evrope, Bliskog istoka, Srednje Azije ili Severne Afrike. Njen najznačajniji projekat je "Tražim muža sa pasošem Evropske unije" (2000–2005), koji je, istovremeno i najzabavniji i najproduktivniji. Izložba *Leksikon Tanja Ostojić* realizovana je u saradnji sa Gete institutom u Beogradu, kao i muzejima savremenih umetnosti iz Zagreba, Rijeke, Banjaluke i Beograda, dok je socio-antropološko istraživački deo projekta Tanja Ostojić realizovala tokom svoje dvogodišnje istraživačke stipendije na GS Univerziteta umetnosti u Berlinu.

Na izložbi, pored foto i video arhive niza susreta tridesetak Tanja Ostojić, te radova u terakoti nastalih 2013. u okviru Simpozijuma TERRA u Kikindi, posebnu pažnju na izložbi privlače radovi u tehnici dokumentarnog veza nastalih tokom ove godine u saradnji sa beogradskom umetnicom Vahidom Ramujkić i intervjui sa Tanjama Ostojić i njihovi omiljeni kulinarski recepti, koji će biti sastavni deo knjige koja je u pripremi. Rezultat dokumentarnog veza je tapiserija sastavljena od 25 vezenih pravougaonih platana u kojoj su učesnice koristile "prednosti tradicionalne tehnike, kao što je na primer sporost

Fotografije: Marija Janković

LEKSIKON TANJA OSTOJIĆ: Detalji sa izložbe

izrade, da bi otvorili prostor i platformu za dijalog, razmenu ideja i stavova koji se materijalizuju kroz rad i utkivaju u kompoziciju, vezenog leksikona". Tanje Ostojić su, očigledno, vezle teme o kojima najviše razmišljaju: porodica, obrazovanje, selidbe, identitet, šta vole i šta ne vole, a u nekoliko radova dominira potraga za izgubljenom domovinom – Jugoslavijom.

Najzanimljiviji deo izložbe su razgovori sa Tanjama Ostojić pod nazivom "Žene govore", napravljeni u formi leksikona, vrlo sličnog onom koji tinejdžeri u osnovnoj školi razmenjuju među sobom. Kao i svaki pristojan leksikon i ovaj ima banalna pitanja o horoskopskom znaku i omiljenoj boji, ali i pitanja o seksualnom životu, odnosima u porodici, (ne)zadovoljstvu životom, planovima kao i da li je neka Tanja ili neko u njenoj porodici doživeo nasilje. Svi razgovori su autorizovani i svaka Tanja je imala pravo da ne odgovori ili čak izbaci neko pitanje. Sama autorka je dala poduži intervju i obrazložila da joj je etički kodeks bio ideja vodilja: "Da bih izbegla perspektivu odozgo koju etnolog/antropolog/sociolog apriori ima u odnosu na intervjuisane subjekte svog istraživanja, odlučila sam se da na fragilnost situacije odreagujem izmeštanjem, pa sam umesto da analiziram intervjue i sama odgovorila na ista pitanja".

Na pitanje o nasilju u porodici autorka Tanja Ostojić je odgovorila: "Nažalost, moja pokojna baka Mira, majka mog oca, bila je verbalno, a ponekad i fizički maltretirana od strane svog muža, mog pokojnog deda Nedeljka, koji je bio veoma ugledan čovek u selu, ali je voleo i da popije. Sećam se jedne scene iz detinjstva u kojoj moj deda juri moju baku oko trpezarijskog stola dok baka mene hrani bananom... Za razliku od svog brata i majke ja sam se ponekad konfrontirala sa ocem jer mi je njegov povišeni ton i pritisak da se nešto obavi po vojnički vrlo teško padao. Razgovarali smo o tome i moj otac se vremenom dosta promenio." Tanja iz Beograda na isto pitanje kaže: "Mama je nekada bila izložena psihičkom nasilju, dok sam se ja zbog mentalnog nasilja i razvela. U tom periodu, pa i nakon razvoda i kćerke i ja smo trpele psihičko nasilje od oca, odnosno muža." Tanja iz Splita: "Na sreću nitko nije imao takav problem (izuzev onih problema u ratno doba, ali to smo zaboravili)."

Kad je reč o trenutnoj životnoj situaciji, većina njih je zadovoljna, ali bi uvek moglo bolje. O planovima jedna Tanja kaže: "Moj plan je da sve uradim da moje dete ne živi tu. Ja mislim da ovo nije mesto za život – Beograd. Mislim da gde god da ode, sa radom svojim će više moći sebi da pruži nego što može ovde. Istina, bez obzira na to šta je, gde god da ode, biće stranac, i nikad neće biti svoja na svome, ali ipak ta neka satisfakcija da možeš da živiš od svog rada, mislim da je bolje to negde preko." Studentkinja Tanja iz Pljevalja gorko zaključuje: "Moji planovi za budućnost su da završim fakultet, i posle toga, ako ne bude posla (što pretpostavljam da će biti slučaj), upisaću novi fakultet, dok ne završim tri fakulteta." ¶

RADOSLAV ĆEBIĆ

Mozaik duhovnosti

Suština umetnosti kao medija kojim Alehandro Hodorovski prenosi svoje duhovno učenje, sadržana je u nedavno objavljenoj knjizi *Mistični kabare*, drugoj u ciklusu proze Alehandra Hodorovskog koji priprema izdavačka kuća Areté

Mistični kabare je kompilacija učenja i višedecenijske potrage za duhovnošću Alehandra Hodorovskog, jednog od poslednjih izvornih nadrealista i majstora avangarde. Knjiga je nastala kao sažetak teatarskih konferencija sa filozofsko-spiritualnom tematikom, koje je Hodorovski dvadeset godina održavao u *dođou*, svetoj sali za karate treninge svoga prijatelja, i koje su mu služile da osveži kreativnu energiju iscrpljenu ostalim aspektima svog umetničkog stvaralaštva.

Grane umetnosti u kojima je Hodorovski ostavio trag su suviše brojne da bi se navodile. Od nadrealnog Paničnog teatra koji je oformio u mladosti sa Fernandom Arabalom, preko poezije, književnosti, filma, stripa i drugih, Hodorovski je metodološki izazivao kontroverze i stekao reputaciju ekscentrika. Poznata je anegdota kako ga je nakon premijere filma kojim se prvi put predstavio kao režiser, *Fando i Liz,* u Akapulku 1968. razjarena masa jurila ulicama da ga linčuje. U decenijama koje su usledile stekao je kultni status pre svega među drugim umetničkim stvaraocima, te su mu se otvoreno divili ljudi poput Mika Džegera, Žana Koktoa, Džona Lenona, Pitera Gebrijela, Denisa Hopera, pa čak i podjednako kontroverznog Merilina Mensona. Ukratko, za njega se često vezuje definicija: "Čovek kome se dive oni kojima se mi divimo."

Mistični kabare je najnovija knjiga iz ciklusa proze Alehandra Hodorovskog u izdanju kuće Areté. Prvu je objavila na prošlogodišnjem Sajmu knjiga u Beogradu, *Gde ptica peva najlepše*, a za ovogodišnji Sajam pripremaju *Ples stvarnosti* i *Psihomagiju*. *Gde ptica peva najlepše* je mitologizirana biografija porodice autora u formi romana ("Ptica peva najlepše na svom porodičnom stablu." – Žan Kokto), u kojoj se ne preza od nadgradnje autentičnih sudbina fantastičnim i nadrealnim elementima. Hodorovski je rođen 1929. godine u Čileu, u porodici ukrajinsko-jevrejskog porekla, a *Gde ptica peva najlepše* opisuje migratorni put njegove porodice od Hodoriva u Ukrajini do Čilea. Osećajući potrebu da oprosti ocu i majci, za koje ga veže teško detinjstvo ispunjeno nerazumevanjem, Hodorovski je pribegao amalgamu istorije i misticizma, stvarajući od porodične priče mit. Tako je, na primer, dedu sa očeve strane zaposeo duhom jevrejskog mistika Rebea koji mu služi kao savetnik, drugim precima dodelio je moći komunikacije sa pčelama i lavovima, a nije se uzdržavao ni od incesta, samoubistva i ksenofobije. Time je kroz porodičnu priču dostizao ličnu katarzu i provokacijom izazvao šok kod čitaoca na sebi svojstven, šarmantan način. *Gde ptica peva najlepše* se snažno bazira na psihomagiji, šamanističkom učenju koje je Hodorovski razvio, u kome se komunicira sa precima zarad ličnog prosvetljenja. Ta komunikacija je simbolička koliko i konkretna – granice između simbola i stvarnosti su kod Hodorovskog u velikoj meri izbrisane.

Potraga za duhovnošću i podsticanje buđenja svesti kod individue i društva su osnovne teme većine njegovih ostvarenja (vidi "Vreme" 1331). Umetnost je za njega medij kojim prenosi svoje duhovno učenje, čija se suština ogleda u *Mističnom kabareu*. Hodorovski negira i briše granice koje postoje između verskih učenja, misticizma, psihologije (koju je u mladosti studirao dve godine), tarota, filozofije, zen koana, pa i humoreskne anegdote koju često uzima kao polaznu tačku u *Mističnom kabareu*. Pored *Mističnog kabarea*, teatarskih konferencija u dođou, Hodorovski je više od 25 godina održavao slične sesije u pariskim kafićima, u kojima je svakom namerniku pokušavao da pomogne u pronalaženju sebe koristeći sva svoja saznanja, a posebno tarot koji predstavlja jednu od njegovih najvećih pasija –Hodorovski je proveo jednu deceniju u vizuelnom rekonstruisanju izvornog marseljskog tarota. Često ističe da je učenje podjednako važan aspekt njegovog života koliko i umetničko stvaralaštvo, kao i da ova dva aspekta čine jednu celinu. Iako sebe najčešće opisuje kao ateističkog mistika, gaji veliko poštovanje prema svim verskim učenjima, dokle god su usmerena ka dobroti i razvoju svesti pojedinca.

U 29 poglavlja *Mističnog kabarea* Hodorovski razlaže skup svojih učenja i metoda fokusirajući se na po jedan aspekt koji tišti modernog čoveka, pri čemu razumnim rečnikom i analitički navodi primere, šale, anegdote, verske i mistične citate da obezvredi ustaljene poglede koje smatra uzrokom nevolja. Na primer, jedno od prvih učenja je nastanak bolesti kao projekcija ličnih neuspeha: "U psihičkoj porodičnoj klimi, u koju je dete uronjeno od rođenja, mešaju se lude ideje sa pomućenim osećajima, frustrirane želje i delovanja vođena davnašnjim koncepcijama koja ne odgovaraju trenutnim promenama. Detetu se usađuje u glavu kako treba da bude onakvo kakvo roditelji i ostali rođaci cene da treba da bude. Ako se ne povinuje tim normama, smatraju ga izdajnikom ili bolesnim. U otrovnoj tišini mu se ponavlja: 'Loše je ne ličiti na nas', 'Loše je ostvariti ono što mi nismo uspeli', 'Loše je poželeti ono što se mi nismo usudili poželeti', 'Loše je roditi se, jer si se pretvorio u teret', 'Loše je što se ne žrtvuješ za nas, jer se mi žrtvujemo za tebe.' Da rezimiramo: 'Loše je što ti želiš da budeš ti.' Zbog toga što nam utuve u glavu da smo krivi što smo takvi kakvi smo, uronjeni smo u bolnu neurozu neuspeha."

Mistične i religijske paradigme Alehandra Hodorovskog nisu još jedna verzija *new age* knjiga za samopomoć. *Mistični kabare* je skup učenja jedne od najfascinantnijih ličnosti 20. veka, erudite, pacifiste i umetnika – knjiga koja pruža mogućnost da se svet nakratko posmatra njegovim očima.¶

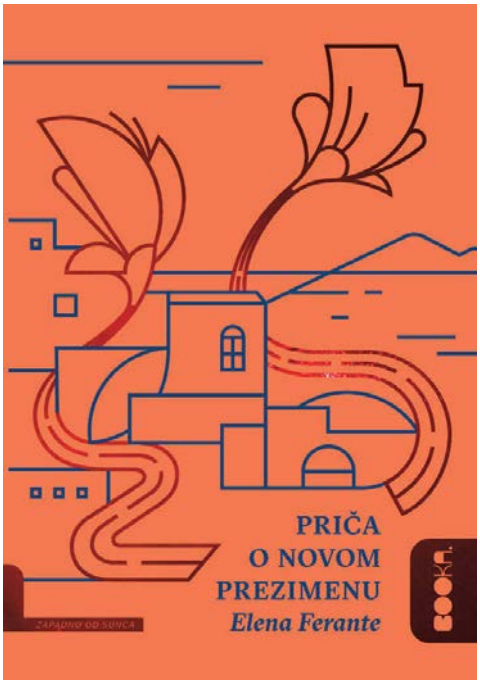
NIKOLA DRAGOMIROVIĆ

O nasilju i strasti

***Priča o novom prezimenu* Elene Ferante (Booka, s italijanskog prevela Jelena Brborić) upečatljiv je opis nasilja koje se smatra prirodnim i dopuštenim jer se dešava u porodici**

"Obećanje" koje smo dobili na kraju romana *Moja genijalna prijateljica* (Booka 2016), prve knjige "napuljskog ciklusa" Elene Ferante, naime da će oluja nasilja da preraste u uragan, u drugoj se knjizi, *Priča o novom prezimenu*, višestruko ispunjava. Odnos između nasilja prve i nasilja druge knjige može se uporediti s jačinom udaraca u dece i kod odraslih: dete i te kako ume da udari – videli smo to u prvom delu, a znamo i iz iskustva – ali nejaka ruka, čak i ako povredi, ne ranjava duboko, a rana brzo zaraste. Kod odraslih, međutim, udarci nanose ozbiljne ozlede od kojih se telo nekako i oporavi, ali duša nikako. Barem ne ona osetljivija. E pa Lila i Lenu, glavni lik i pripovedačica, prijateljice iz detinjstva koje su pedesetih godina prošloga veka odrastale u siromašnom napuljskom predgrađu, sada su odrasle i, samim tim, stasale za ozbiljne batine i teške povrede. *Priča o novom prezimenu* upečatljiv je opis nasilja o kome smo, možda, više slušali nego što smo o njemu nešto znali, ili, ako i jesmo znali, ako se događalo kod nas ili našoj okolini, bilo nam je neprijatno da se suočimo s njim jer ono se, u svem svom užasu, paradoksalno, oduvek držalo i prirodnim i dopuštenim: u njegovom jezgru, u samom oku uragana, nalazilo se sveto mesto nedodirljivosti – porodica.

Lila je inteligentna i zanosna devojka divljeg karaktera i neutažive žudnje za slobodom. Lenu, pripovedačica, njena je najbolja prijateljica i svedok svih Lilinih muka, uznošenja i stradanja. Sa sedamnaest godina Lila se udaje za Stefana, odanog, strpljivog i dobrostojećeg vlasnika lokalne delikatesne radnje. Već na samom venčanju, međutim, taj odani i strpljivi trgovac unovčiće Lilu simbolički je izručujući njenim arhineprijateljima, a prve bračne noći izgubiće i strpljenje pa će Lilu prvi put da pretuče i prvi put da je siluje. Ovde stvari valja imenovati bez okolišanja: brak Lile i Stefana pokriće je za priznato nasilje muškarca nad ženom, ugovor kojim se dopušta da muškarac, iz noći u noć, siluje svoju suprugu i da je, po potrebi, tuče. Može se prisilni seksualni čin nazvati i vođenjem ljubavi, ili pravljenjem dece, ili već na neki treći, ili četvrti način, ali jedino pravo ime za taj košmar samo je jedno: legalno, nekažnjivo silovanje pod budnim i odobravajućim nadzorom visokomoralne sredine. Čitav region u kojem supružnici žive i u kojem se užas zbiva zna (naravno) šta se dešava, i čitav će region uredno da okreće glavu od nasilja – diskretno, ipak, ali nedvosmisleno dajući mužu za pravo, jer supruga je neposlušna i prkosna – i čitav će region, razume se, da osuđuje Lilu koja nikako da začne (pa će početi da kruže priče kako ona sopstvenom zlom voljom ubija plod u sebi), i čitav će region da cokće s negodovanjem i da se prenemaže kada se mlada žena, batinama uprkos, ropskom odnosu uprkos, bude suprotstavljala mužu-nasilniku. Lilina borba protiv muževljevog nasilja i nasilja sredine osnovna je nit ove knjige, ali ne i jedina.

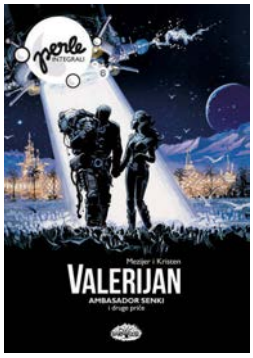
Druga ravan je složeno i teško prijateljstvo Lile i Lenu. Njihovo duboki odnos Elena Ferante ni u jednom trenutku ne prepušta pukoj psihologiji, već uvek zahteva i traži složene književne razloge, pukotine u onom vidljivom kako bi prodrla u srce tog tamnog prijateljstva i razumela ga iz ugla pripovedačice. Glavni ulog tog prijateljstva je strast. Dok je Lila neustrašiva i nezaustavljiva, devojka koja se s očajem i nepokolebljivošću, kao lavica, bori za slobodu i muškarca kojeg voli, Lenu, pripovedačica, suzdržana je, ostaje u Lilinoj senci prožeta razdirućim sumnjama u sopstvenu strast, u sopstvenu hrabrost, u sposobnost da voli. Dok Lila stavlja život na kocku zarad svoje strasti i pokušava da upravlja životom koliko god to može, Lenu svoju strast ne ispoljava i pušta slučajnosti da je, naizgled bez kontrole, baca od jednog događaja do drugog. Lenu je izuzetna učenica, potom sjajna studentkinja, odlično piše i privlači muškarce, ali ne uspeva da se otrese Lile čak i kada se čini da je na vrhuncu, a Lila, po svim pokazateljima, na samom dnu nezamislive bede i bezizlaza.

I ne samo da nema ničeg banalnog u opisima rivalstva dve devojke, u bračnim neverstvima, u prvim seksualnim iskustvima i strašnim emotivnim lomovima (među kojima neki vode u ludilo), već sve to o čemu smo toliko puta čitali i, najzad, u većoj ili manjoj meri i sami doživljavali, postaje prvorazredni književni događaj zahvaljujući majstorstvu Elene Ferante koja ni iz čega stvara priču zbog koje smo spremni da žrtvujemo i vreme i san ne bismo li saznali šta nas čeka na sledećoj stranici. A na toj narednoj stranici, kao i narednoj, kao i na svakoj sledećoj, prisustvujemo borbi za slobodu dve odvažne devojke, okrutnoj borbi koja se odvija u samom jezgru priznatog nasilja – u porodici. ¶

IVAN MILENKOVIĆ

Ko je promenio tok istorije

Beogradski izdavač Darkwood objavio je integralno strip *Valerijan* u dva dela kao najavu celokupnog opusa ovog stripa i kao, istina slučajnu, najavu svetske premijere istoimenog filma Lik Besona

Sudbina je nekih stripova da, umesto jednog, imaju paralelne živote. Jedan prelomljen kroz opštu čitalačku prizmu, drugi kroz kritičarsko određivanje ukupne vrednosti dela i načina kako i u kojoj meri se u njemu sjedinjuju scenaristička i crtačka vrednost, dok je treći rezultat načina na koji na njega reaguju uži krugovi stvaralaca, kolega. Disproporcija između ovih perspektiva naravno da je moguća. Dok jedne interesuju pre svega rezultati, efekti, bez obzira na njihovo poreklo i pozadinu, druge može da interesuje ono što se naziva "rešavanjem problema", pozadina efekata, tehnologija sprovođenja priče. U ovom zanatskom uglu posmatranja, koji je za stvaraoca i te kako važan, ponekad proces postaje važniji od rezultata. To i nije toliko loše sve dok zanatski aspekt potpuno ne zaseni globalni rezultat, sve dok vrednost "izvođenja radova" ne zameni vrednost dela samog.

U rasponu od četiri godine, beogradski izdavač Darkwood upustio se u integralno izdavanje ovog stripa. Godine 2014. izdao je prvi integral (što je odomaćen izraz u strip izdavaštvu za obimne kolekcije koje u pojedinim knjigama objedinjuju po nekoliko albuma, hronološki) pod naslovom *Valerijan*, da bi upravo sada izašao drugi integral *Valerijan: Ambasador senki i druge priče*. Svaki od njih je obima preko dvesta kolornih stranica. U drugoj knjizi, pored 5. i 6. epizode redovnog serijala, nalazi se i sedam kratkih priča pod objedinjenim naslovom *Svemirskim stazama*. Plan Darkwooda je da celokupan opus *Valerijana* (redovne i vanredne epizode) sabere u kolekciju integralnih izdanja.

Mogućnost paralelnih života jednog stripa koju pominjem služi mi kao polazna tačka kada govorim o *Valerijanu* jer upravo je ovaj strip zanimljiv primer udvajanja javnog života jedne kulturne tvorevine. Posmatran iz čitalačke perspektive, ovaj strip je nesumnjivo vredan svake pažnje, što ilustruju njegovi sjajni tiraži (bar u Evropi, ako ne u Americi), ali na prvi pogled on se svrstava u strip za mlade, što lakoća pripovedačkog tona to u velikoj meri opravdava, pa neupućenog može pomalo da zbuni ukazivanje dubokog poštovanja prema ovom delu od strane vodećih francuskih autora stripa, i to onih koji se bave znatno težim temama.

Valerijan je debitovao u francuskoj reviji "Pilot" 1967. godine. Rezultat je saradnje crtača Žan-Kloda Mezijera (1938) i scenariste Pjera Kristena (1938). Kristen je inače poznat kao scenarista stripova Enkija Bilala nesumnjivo teže tematike *Krstarenje zaboravljenih*, *Kameni brod*, *Grad koji ne postoji*, *Falange crnog reda* i *Partija lova*. Na ovim prostorima bivše Jugoslavije *Valerijan* se prvi put pojavio u splitskom "Caku" 1973. godine, a Stripoteka je počela da ga objavljuje početkom osamdesetih.

Po osnovnim žanrovskim odrednicama *Valerijan* je spejs opera saobražena tipu francusko-belgijskih stripova "za decu i omladinu". Glavni protagonisti su Valerijan i Lorelina, prostorno-vremenski agenti. Radnja je dislocirana na osnovu uvedene pretpostavke da je otkriveno trenutačno prenošenje materije kroz prostor i vreme. Inicijalni trenutak od koga se polazi u stripu je 2720. godina. Glavna svrha patroliranja prostorom i vremenom, dakle istorijom, jeste borba protiv onih koji su pokušali promeniti njen tok, kao i potraga za novim planetama sličnim Zemlji kako bi se osigurali i proširili uslovi za život.

Psihologija likova u *Valerijanu* je pojednostavljena. Valerijan i Lorelina su pomalo konvencionalni lutkasti imidži. Avantura se ipak više služi s njima nego što se u njima prelama i proživljava. To diktira i nevelike raspone izražajnosti njihovih lica koji svode Lorelinu na ljupkost i odlučnost i zbog nedovoljne tek naznačene motivisanosti ne dopiru dovoljno daleko od stereotipa. Valerijanov raspon je nešto veći: gnev–zadovoljstvo–čuđenje–trijumf i još ponešto psiholoških stanja pride. Evolucija njihovih karaktera je prisutna, ali za potpisnika ovih redova nikada dovoljno prevratnička da bi promenila početni utisak. Kostimografija je egzotična na način potpuno primeren spejs operi. *Valerijan* takođe, daleko nadmašujući standardnu logiku žanra, obiluje čudnovatim i prelepim svetovima i civilizacijama, neverovatnim bićima i ingenioznim futurističkim mašinama. Sve to je ambijent za nezamislive misije i avanture.

A tek složenost arhitekture koju otkrivamo u *Valerijanu* je nešto što radikalnije remeti "srednju vrednost" stereotipa. Čini se da nije toliko presudno ustrojstvo same arhitekture koliko tačaka posmatranja koje Mezijer bira prateći kretanje svojih junaka. Tu za mene počinju prave čari *Valerijana*. Jedna od dodatnih neobičnosti je činjenica da Kristen pokušava da u strip za decu i omladinu unese sociopolitički kontekst. Srešćemo mi u *Valerijanu* diktature, potlačene klase, marginalne grupe, ekološku tematiku i daleke prizvuke feminističke tematike. Naravno, sve ovo figurira nesrazmerno pojednostavljenije spram slojevitosti Kristenovih scenarija za Enkija Bilala.

Pređimo sada na ono najvažnije u *Valerijanu* što ponekad promiče nedovoljno opaženo iz čitalačke pozicije fanova koji to više osećaju nego što su ga svesni, a što se i te kako uviđa iz pozicije crtača stripova. Reč je o Mezijerovom rukopisu vizuelne naracije. Prostorno i grafičko situiranje figura otkriva u Mezijeru majstora crtačkog zanata. U tom pogledu *Valerijan* predstavlja za svoje vreme moderan spoj kanifovskog usmerenja i francusko-belgijskog stripa za mlađu generaciju. Ako do kraja oprostimo *Valerijanu* izostanak suptilnijeg tkanja psiholoških odnosa i prepustimo se njegovoj lakoći, videćemo da se vođenje priče u Mezijerovim rukama pretvara u vrsnu vizuelnu naraciju koja opčinjava čitaoca bez obzira na uzrast. "Crtačko-zanatsko" čitanje *Valerijana* predstavlja veoma poučnu vežbu iz rakursiranja, rešavanja prostornih odnosa, perspektive i povremenog majstorstva u uspostavljanju crno-belih odnosa. Mezijer je crtač koga vole crtači stripa. Ovo su bili i te kako jaki razlozi koji su Mezijeru 1984. godine doneli Gran Pri u Angulemu. ¶

ZORAN ĐUKANOVIĆ

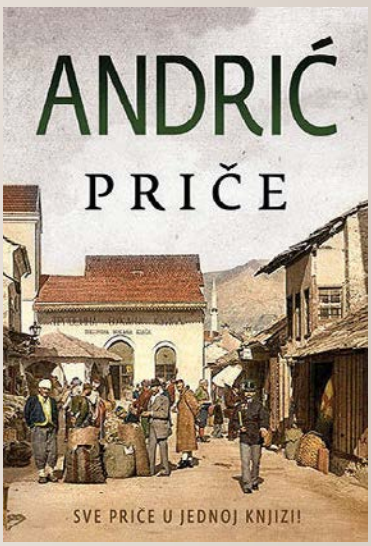
Lagunine knjige

VREME i Laguna preporučuju

Srpska književnost

Povratak klasicima

Nova izdanja dela Ive Andrića, Miloša Crnjanskog, Vuka Karadžića, Radoja Domanovića...

Najveća dela nacionalne književnosti kao da su osuđena na zabran lektire. Kada se mladi čitaoci tokom školovanja prvi put sretnu s klasicima, nedostaje im životnog iskustva kako bih ih zaista pročitali i razumeli. Tek u drugom, kasnijem susretu sa njima, ako do njega dođe, ova dela čitaocima otkrivalački blesnu. Svojim izdanjima Laguna omogućava ovaj ponovni susret s našim klasicima.

Kako vreme prolazi, Andrić je sve moderniji. O tome svedoči i odziv čitalaca na nova izdanja njegovih dela. Nakon što je objavila Andrićeve priče u dvanaest tematski organizovanih zbirki, a zatim i sve njegove romane u jednom tomu, povodom 125. godišnjice rođenja našeg nobelovca Laguna je obavila sve Andrićeve priče u jednoj knjizi. Ovo izdanje za svačiju kućnu biblioteku dostupno je po popularnoj ceni od 1199 dinara.

Laguna objavljuje dela još jednog klasika, Miloša Crnjanskog. Čudesni roman *Kod Hiperborejaca* je, po rečima samog autora, „jedan haos uspomena, putovanja i lutanja, jedan novi Crnjanski koji govori onako kako nije govorio – o životu, starosti, o svom životu... Mešavina putopisa kroz Italiju, život u Rimu, mnogo beležaka, razmišljanja, utisaka čoveka koji počinje da stari". Pored *Hiperborejaca,* Laguna je objavila i druga dva slavna romana Crnjanskog u jednom tomu – *Seobe* i *Drugu knjigu Seoba*.

Podsećajući na istočnike srpske kulture, a povodom 230. godišnjice rođenja Vuka Karadžića, Laguna će uskoro objaviti *Srpske narodne pripovijetke,* u kojoj su u jednoj knjizi sabrane sve pripovetke koje je Vuk tokom života „skupio i na svijet izdao". Svoj skupljački kredo Vuk je iskazao 1821. kada je u Davidovićevim *Novinama serbskim* štampao prve narodne priče: „Neka rodoljubivi Mušicki leti za Pindarom i za Horacijem, neka se druži i poredi s Ramlerom, s Klopštokom, s Deržavinom i s Dmitrijevim; neka duboko zamišljeni Solarić istražuje i dokazuje kakijem su jezikom govorili zemljaci i vrsnici Rema i Romula; kome Srbinu srpski jezik ne valja, neka ga popravlja po svome vkusu, i novi neka gradi; 'Ne zavidim, na čast svakom svoje;' a ja ću samo gotovo da skupljam ono što je narod srpski već izmislio.... A ovake narodnosti treba kupiti dok se nijesu *prosvještenijem* i novijem *modama* zagušile i iskorijenile." Tako su od zaborava otrgnute priče *Međedović, Čardak ni na nebu ni na zemlji, Nemušti jezik, Zlatna jabuka i devet paunica, Baš-Čelik, Pepeljuga, Biberče* i još stotinjak drugih koje se nalaze u ovom izdanju.

O večitoj aktuelnosti Radoja Domanovića svedoči i novo izdanje njegovih priča *Ovako srećan narod*, koje će se uskoro naći pred čitaocima. Buneći se protiv obrenovićevskog apsolutizma, Domanović je u svojim satirama ispisao bespoštednu kritiku ne samo jednog režima ogrezlog u nasilje, laž i korupciju već i kritiku naroda koji s ropskom poniznošću takav režim trpi i prihvata njegov izokrenut sistem vrednosti. „Srpski čitaoci ponekad ne znaju da li da se raduju što imaju tako velikog satiričara kao što je Radoje Domanović ili da se rastuže nad činjenicom da je on aktuelan i posle više od jednog veka", rečeno je o ovom izdanju. „Ne znaju da li je smeh bolniji dok Domanović savršeno opisuje palanačko mrtvilo, tu 'nepomičnu površinu ustajale pozelenele bare' ili dok prikazuje junake koji čine sve da do nje dođe, jer 'mi Srbi imamo dispozicije vrlo jake da jednog dana postanemo ovako srećan narod' kao taj koji živi u bari. Takođe, ne znaju ni kojim je svojim delom najbolje osvetlio naše mane, zgasnuvši nažalost prebrzo kao nekakva intelektualna kometa."

Pored ovih naslova, tu je i antologija erotskih narodnih priča *Čestoskok,* koju je Ivan Zlatković priredio na temelju zbirki značajnih sakupljača narodnog blaga, od Vuka Karadžića do novijih folklorista, kao i roman *Došljaci* Milutina Uskokovića iz 1910. godine, prvi roman o urbanom Beogradu.

U Laguninoj ediciji „Savremenice", pokrenutoj kako bi se osvežilo ili upotpunilo kulturno pamćenje o radu značajnih Srpkinja iz XIX i s početka XX veka, objavljena su dva naslova: u knjizi *Ruža i trnje* sabrane su uspomene, priče i prepiska kraljice Natalije Obrenović, a u knjizi *Sedam mora i tri okeana* putopisi „prve srpske svetske putnice" Jelene J. Dimitrijević. Od autora druge polovine XX veka, tu su dela Slobodana Selenića, Borislava Pekića, Svetlane Velmar-Janković, Dobrice Ćosića i drugih. Uvek je vreme za povratak klasicima.

Drama

JAN MARTEL:
Pijev život
Prevod: NIKOLA PAJVANČIĆ

Uskoro i pred naše čitaoce stiže čuveni roman Jana Martela *Pijev život*, nagrađen svojevremeno Bukerovom nagradom, po kome je Ang Li 2012. snimio istoimeni film i za njega bio nagrađen četvorostrukim Oskarom. Iako je Lijev film fascinatna filmska obrada literarnog predloška, on ipak nije iscrpeo sve ono što Martelov roman donosi, u šta će se i ovdašnji čitaoci uveriti. Podsetimo na siže romana. Pi Patel je šesnaestogodišnji sin vlasnika zoološkog vrta u Indiji, koji zna sve o životinjama i obožava religijske priče. Njegova porodica odlučuje da se iz Indije odseli za Kanadu u potrazi za boljim životom. Zajedno sa životinjama ukrcavaju se na jedan brod, ali četiri dana po isplovljavanju brod tone u oluji. Pi je jedini preživeli – sticajem okolnosti našao se u čamcu za spasavanje zajedno sa hijenom, ženkom orangutana, zebrom slomljene noge i ogromnim bengalskim tigrom po imenu Ričard Parker. Uskoro će hijena pojesti zebru i orangutana, a tigar hijenu, i u čamcu će sledećih 227 dana na okeanu ostati gladan tigar i dečak kome će strah, znanje i lukavstvo omogućiti da preživi. Kada napokon stignu do obale Meksika, Ričard Parker beži u džunglu i više ga niko neće videti, a ljudi koji ispituju Pija ne žele da poveruju u njegovu fantastičnu priču o plovidbi. Posle višesatnog ispitivanja, Pi im priča drugu verziju, mnogo manje fantastičnu, mnogo običniju – no je li ona tačnija? „Sjajna knjiga", rekla je o *Pijevom životu* Margaret Atvud. „Sveža, originalna, pametna, prepredena i prepuna očaravajuće učenosti."

Istorijski

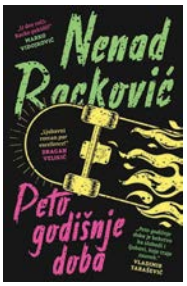
RIČARD FLANAGAN:
Gladna srca
Prevod: NENAD DROPULIĆ

Australijski književnik Ričard Flanagan (1961) jedan je od najzanimljivijih pisaca današnjice. Posle izvrsnog romana *Uska staza ka dalekom severu,* nagrađenog 2014. Bukerovom nagradom, pred naše čitaoce stiže još jedna njegova knjiga. Radnja romana *Gladna srca* odvija se sredinom XIX veka. Dok je engleski pomorski kapetan ser Džon Frenklin bio guverner Tasmanije, on i njegova žena Džejn usvojili su jednu aboridžinsku devojčicu s namerom da „eksperimentalno" dokažu da prosvećenost, nauka i hrišćanstvo mogu civilizovati „divljake" i osloboditi ih primitivnih strasti, nagona i želja. Dok devojčica u Londonu pod strogim nadzorom uči prve lekcije iz „engleskog načina života", ser Frenklin kreće na Arktik u svoju poslednju ekspediciju, potragu za Severozapadnim prolazom. Međutim, njegovi brodovi ostaju zarobljeni u arktičkom ledu, posada umire od gladi i hladnoće, a opsežne spasilačke akcije redom propadaju. Pored vesti o krahu ekspedicije u London stižu i glasine o kanibalizmu među posadom. Ledi Džejn je njima zgrožena. Da bi spasla ugled muža, ali i britansku civilizaciju nedostojnu takvih glasina, ona poziva u pomoć prijatelja Čarlsa Dikensa, slavnog pisca nespornog moralnog autoriteta. Dikens tada na scenu londonskog pozorišta postavlja komad kojim slavi volju, razum i hrabrost ser Džona Frenklina, ali tokom rada na predstavi zaljubljuje se u osamnaestogodišnju glumicu Elen Ternan, čime njegov život menja smer. Paralelno s njegovom emotivnom dramom pratimo i sudbinu mlade Aboridžinke, koju progone demoni njenog plemena. Sjajno napisan, uzbudljiv i potresan, s tananom psihološkom studijom karaktera, Flaneganov roman još jednom preispituje temeljna pitanja civilizacije, njeno lice i naličje koji se otkrivaju u večitom ratu razuma i osećajnosti, dužnosti i strasti, „civilizovanosti" i „divljaštva".

Ljubavni

NENAD RACKOVIĆ:
Peto godišnje doba

Iz štampe uskoro izlazi novi roman Nenada Rackovića, multimedijalnog umetnika, glumca i performera, najavljen kao jedinstveni bedeker o našem vremenu i prostoru i ljubavni roman *par exellence*. Marko Vidojković roman preporučuje rečima: „Pokušavajući da pronađe lek za svoj neizlečivi brak, Racković se transformisao u parodiju Srebrnog letača, koji napojen spidom juri na dasci, bežeći pred vremenom koje mu iz budućnosti preti neminovnim istekom. Maestralnim opisima antisveta u kojem je zarobljen, darovao je srpskoj književnosti ono što joj je najpotrebnije: opis našeg vremena, borbi, naših života i smrti. Uspeo je u foto-finišu da iz Beograda iscedi poslednje kapi lepog, blede i retke tragove blistave sadašnjosti kakvu je ovaj grad imao pre raspada Jugoslavije. Zahvaljujući vanrednoj duhovnosti, duhovitosti, darovitosti i upornosti Nenada Rackovića, koji je ne samo jedan od simbola grada već i siloviti ambasador njegovog podzemlja, bogatiji smo za jedno remek-delo." Vladimir Tabašević o romanu kaže: „*Peto godišnje doba* je roman u kojem vidimo i čujemo Nenada kako jun drži za rep u februaru, nag, sa kezom, na točkovima jureći nekud. Drznuo se da u februaru ima svoje letnje ferije i to mu zameramo, jer u našim srcima čuči policajac koji bi ga stavio među četiri zida, na četiri decenije, dalje od naših očiju. Racković ostavlja svedočanstvo o svom životu, koje je istovremeno i svedočanstvo naših kukavičluka, društvenih poraza i nedostatka iskrenosti. On vozi dok piše i piše dok vozi. Njegov stil je brzina, a strah koji osećamo dok čitamo *najbrži je način da se preživi – Peto godišnje doba*."

Popularna nauka

PETER VOLEBEN:
Tajni život drveća
Prevod: MIRJANA V. POPOVIĆ

„Kada sam počeo da radim kao šumarski inženjer", kaže u uvodu ove knjige njen autor Peter Voleben, „znao sam o tajnom životu drveća otprilike koliko i mesar o osećanjima životinja." Njegov posao je najpre bio vezan za šumarsku industriju, procenu kvaliteta i prodajne vrednosti stabala smreke, bukve, hrastova ili borova, seču stabala i nove sadnice. A onda je, sticajem okolnosti, počeo da organizuje turističke kurseve za preživljavanje u prirodi i tokom boravaka u šumi počeo na drugačiji način da gleda i upoznaje šumski svet. Ljubav prema skrivenim svetovima i tajnom životu drveća navešće ga da se zaposli kao šumar, da bi dvadeset godina kasnije napisao ovu fascinantnu i otkrivalačku knjigu o šumama. Iz ove knjige saznaćete, na primer, da drveće ima pamćenje i osećanja, da brine za potomstvo i međusobno komunicira, da oseća bol i brani se od uljeza, da drveće u gradu živi sasvim drugačiji, usamljenički život, za razliku od onog u šumi, i čitav niz drugih činjenica koje će vam otvoriti jednu nepoznatu dimenziju živog sveta čiji smo deo. *Tajni život drveća* je informativna i zanimljiva knjiga o čudima prirode, napisana na takav način da je jedan od kritičara povodom nje napisao: „Voleben je šumama vratio dušu."

Esejistika

DŽEJMS FALČER:
Kapitalizam
Prevod: JELENA KOSOVAC

Edicija „Sažeti priručnici" ugledne izdavačke kuće *Oxford University Press* pokrenuta je s nameromi da široj čitalačkoj publici pruži prijemčiv, brz i pouzdan vodič za razumevanje ključnih pojmova savremene civilizacije čija je frekvencija upotrebe često u neskladu sa elementarnim znanjem o njihovom sadržaju. Nakon *Psihologije*, drugi u nizu ovih priručnika koji je Laguna objavila jeste *Kapitalizam*. Ovaj sažeti priručnik počinje odgovorima na pitanja poput onog „šta je kapital". Potom prikazuje istoriju i razvitak kapitalizma kroz analize različitih pojava u okviru ovog sistema, kao što su: trgovinski rat lalama u XVII veku u Holandiji i Velika depresija tridesetih godina prošlog veka, pa sve do uticaja globalne finansijske krize 2008. godine na današnji svet. Džejms Falčer analizira različite oblike kapitalizma i pravce njegovog razvoja u Britaniji, Japanu, Švedskoj i Sjedinjenim Državama, istražujući ujedno i da li je kapitalizam zaista postao globalan i izašao iz nacionalnih okvira. Svoj izuzetan prikaz autor završava razmatrajući budućnost ovog sistema i moguće alternative kapitalizmu, s osvrtom na socijalizam, komune i zadružne eksperimente, kao i na rešenja koja predlažu oni koji se zalažu za očuvanje životne sredine.

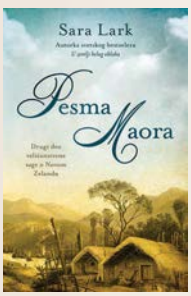
Fantastika

DEJVID GEMEL:
Poslanje izgubljenih junaka
Prevod: NEVENA ANDRIĆ

Dejvid Gemel (1948–2006) radio je kao radnik, kamiondžija, izbacivač i novinar, a onda je iznenada dobio dijagnozu da boluje od raka. Misleći da mu nije ostalo još mnogo od života, odlučio je da napiše knjigu kao svoje poslednje zaveštanje. Tako je 1984. nastao epsko-fantastični roman *Legenda,* o jednom izmaštanom konanovskom svetu, sudbini starog ratnika Drusa i opsadi Drosa Delnoka, poslednje slobodne tvrđave herojskog drenajskog naroda. Srećom, lekarska dijagnoza se pokazala netačnom, a Gemel je *Legendom* na velika vrata ušao u svet žanrovske književnosti. Napisao je potom još tridesetak romana o „ljubavi, prijateljstvu, časti, hrabrosti i iskupljenju" raspoređenih u nekoliko ciklusa i stekao status „kralja britanske herojske fantastike". Najpopularniji Gemelov serijal je jedanaestotomni „Drenajski ciklus", započet upravo romanom *Legenda*. Nakon *Legende*, Laguna je iz ovog ciklusa objavila romane *Kralj iza zatvorene kapije* i *Skitalac*, a iz štampe je upravo izašao i četvrti tom pod naslovom *Poslanje izgubljenih junaka*, koji nastavlja priču o otporu Drenajaca nadirskim trupama nakon pada Drosa Delnoka. Romani Dejvida Gemela su herojska fantastika u svom najuzbudljivijem i najčistijem izdanju.

Drama

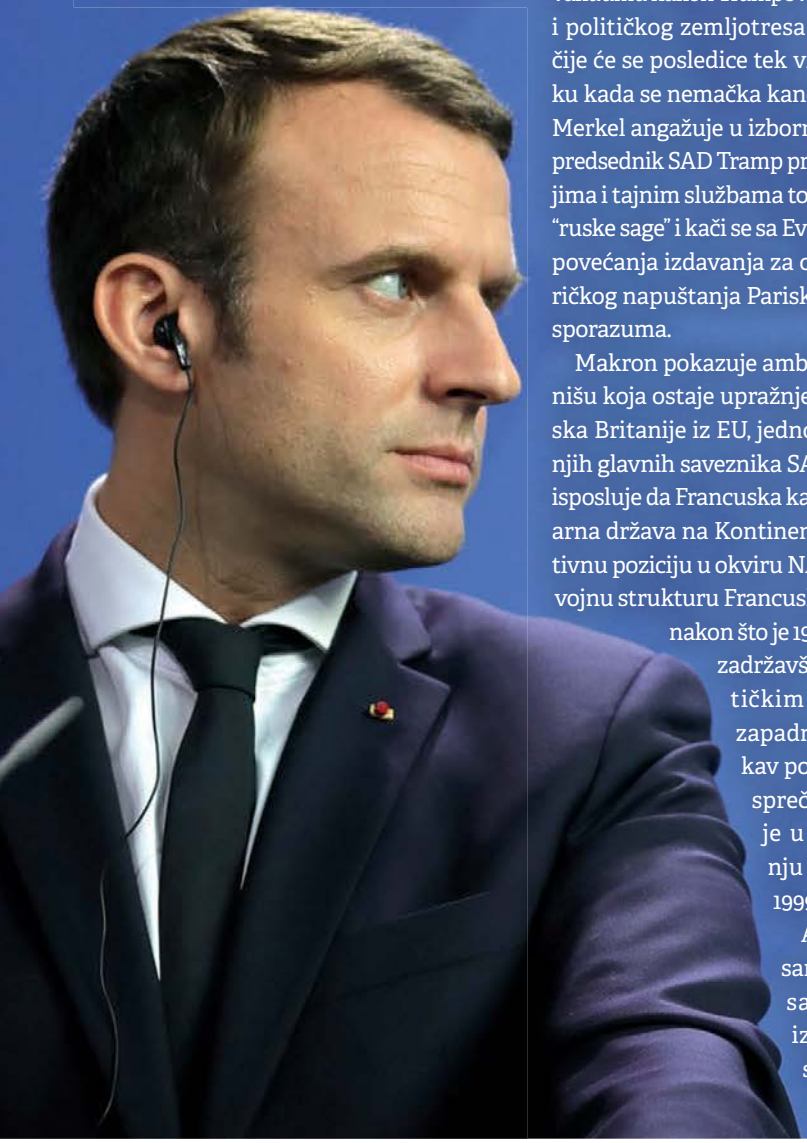

SARA LARK:
Pesma Maora
Prevod: DUŠICA MILOJKOVIĆ

Nemačka književnica Kristijana Gol rođena je u Bohumu 1958, studirala je istoriju i književnost, a zatim radila kao turistički vodič i instruktor jahanja, da bi na kraju tri svoje strasti – istoriju, putovanja i konje – pretočila u literaturu, i to pod tri različita književna pseudonima. Kao Rikarda Džordan objavila je seriju istorijskih romana o srednjem veku, kao Elizabet Rotenberg dečije knjige o konjima, a kao Sara Lark niz romana čiju je radnju smestila na Novi Zeland, u zemlju u koju se zaljubila na svojim putovanjima. Njenu višetomnu novozelandsku književnu sagu otvorio je roman *U zemlji belih oblaka*, s radnjom smeštenom u sredinu XIX veka kada je kolonizacija Novog Zelanda bila u punom zamahu. Junakinje romana su Helen i Gvinajra, dve Engleskinje iz različitih društvenih staleža koje kreću put daleke zemlje da bi se tamo udale i pobegle od britanskog sivila. Njihovu priču o ljubavi, prijateljstvu i borbi za život nastavlja roman *Pesma Maora*, čija se radnja odigrava krajem XIX veka. *Pesma Maora* prati prepletene sudbine novozelandskih porodica junakinja prethodnog romana, s tim što su protagonistkinje sada unuke Helen i Gvinajre. U sudbinama dveju mladih žena potpuno različitih karaktera, koje sazrevaju kroz nedaće i pustolovine, ogledaju se promene u životu doseljenika i njihovih maorskih suseda.

MERKRON

Nakon Bregzita jedina nuklearna sila, jedina stalna članica Saveta bezbednosti UN u Evropskoj uniji pokazuje ambicije da preuzme lidersku ulogu. Mladi, novi, ambiciozni predsednik Emanuel Makron vodi diplomatsku ofanzivu na steroidima, koja je, međutim, limitirana stanjem francuske ekonomije. Pitanje je kada će oduševljenje zbog izbornog hepienda zvano "makronmanija" početi da se topi. I dokle će udarni dvojac EU Emanuela Makrona i Angelu Merkel, od milja nazvan "Merkron" ili "Emangela", veslati u istom pravcu

EVROPSKI DVOJAC: Emanuel Makron i Angela Merkel

Od kada je stupio na dužnost predsednik Francuske Emanuel Makron se za dva meseca sreo sa 44 šefova država i vlada. Što bilateralno, što na samitima NATO, G7, G20, Evropskog saveta ili samita EU – Zapadni Balkan u Trstu, ljubio se, grlio, rukovao i tapšao po leđima sa Angelom Merkel, Terezom Mej, Vladimirom Putinom, Donaldom Trampom, Apolom Đentilonijem, Benjaminom Netanjahuom...

Francuski predsednik, čija je pobeda dočekana sa euforijom koju neki nazivaju "makronomanija", ambiciozno izlazi na međunarodnu scenu u svojevrsnom vakuumu nakon Trampove pobede u SAD i političkog zemljotresa zbog Bregzita čije će se posledice tek videti, u trenutku kada se nemačka kancelarka Angela Merkel angažuje u izbornoj kampanji, a predsednik SAD Tramp preganja sa medijima i tajnim službama tokom beskrajne "ruske sage" i kači se sa Evropljanima oko povećanja izdavanja za odbranu i američkog napuštanja Pariskog klimatskog sporazuma.

Makron pokazuje ambicije da popuni nišu koja ostaje upražnjena nakon izlaska Britanije iz EU, jednog od dosadašnjih glavnih saveznika SAD u Evropi; da isposluje da Francuska kao jedina nuklearna država na Kontinentu zauzme aktivnu poziciju u okviru NATO-a, u čiju se vojnu strukturu Francuska vratila 2009, nakon što je 1966. iz nje izašla, zadržavši učešće u političkim strukturama zapadne alijanse (takav polustatus je nije sprečio da učestvuje u bombardovanju SR Jugoslavije 1999).

Ambicije nisu samo vojno-transatlantske, već izgleda i finansijske. Sa severne strane Lamanša je došlo alarmirajuće upozorenje da francuska vlada nuđenjem finansijskih pogodnosti i protekcionističkih mera pokušava da posle Bregzita privuče finansijski biznis iz svetski dominantnog londonskog Sitija (na prvom mestu među 97 najuticajnijih finansijskih centara u svetu, prema proceni japanske konsultantske Jen grupe) u Pariz, koji se nalazi tek na 29. mestu. Na to je službenom beleškom britansko ministarstvo finansija upozorio Džeremi Braun, predstavnik londonskog Sitija u pregovorima o izlasku Velike Britanije iz EU.

KRALJEVSTVO ZA KONJAK

Američki predsednik Ronald Tramp je očito podsticao ambicije Francuske da konkuriše za status jednog od glavnih transatlantskih sabesednika SAD na Kontinentu nakon Bregzita, kao što je na istočnom krilu NATO povlađivao ambicijama Poljske.

Sa Trampom, koji je očigledno imao želju da u Parizu bude tretiran kao velika zverka, Makron se beskonačno dugo rukovao i aranžirao mu počasnu ulogu na Jelisejskim poljima, na paradi povodom francuskog nacionalnog praznika 14. jula, čemu je dodato i obeležavanje stote godišnjice ulaska SAD u Prvi svetski rat. Večerali su na Ajfelovom tornju, koji je isprazžnjen od posetilaca, u restoranu "Žil Vern", a u koji malo koji Parižanin zalazi. Zaboravivši predizborne reči da Pariz više nije Pariz kakav je nekada bio, Tramp je rekao ponešto lepo o Makronu i Francuskoj, što je, kako piše Adam Gopnik u "Njujorkeru", prvi put otkrio dok je čitao govor.

Makron, koga je na izborima podržao bivši predsednik SAD Barak Obama, zaključio je, kao, uostalom i kanadski premijer Džastin Trido, da svako ko laska Trampu zauzvrat dobija od njega lepe reči i obećanje saradnje. Makron je rekao ono što je Tramp naročito želeo da čuje: da će francuski vojni budžet od 2018. godine biti povećavan kako bi mogao da do 2025. godine postigne dva odsto BDP-a (34,2 milijarde evra). Gopnik, međutim, opominje

I EMANGELA

da ako Makron zamišlja da će Tramp biti pod uticajem uspomena na pariske večere i parade, onda samoga sebe zavarava. Jer, "narcisom se može trenutno manipulisati, ali se njime ne može upravljati".

Degolistička tradicija, koju Makron pokušava da oživi, zapravo nije anti-američka, već se svodi na težnju da francuski predsednik sarađuje sa SAD ravnopravno, makar to bila kozmetička ravnopravnost, kakvu je De Gol uspostavio sa Kenedijem, a Miteran sa Reganom.

Predsednik Rusije Vladimir Putin, pak, saradnju Pariza sa Vašingtonom opisuje kao "kukavički pragmatizam". Pre nego što se s Makronom sreo u Versaju tokom otvaranja izložbe posvećene godišnjici boravka Petra Velikog u Francuskoj, Putin je ispričao kako je posle terorističkog napada u Parizu u Rusiju došao tadašnji predsednik Francuske Fransoa Oland i kako su se njih dvojica tada dogovarali o konkretnim dejstvima protiv terorizma, posle čega se ka obalama Sirije uputio francuski nosač aviona "Šarl de Gol". Potom je Fransoa otputovao u Vašington, a "Šarl de Gol" se okrenuo i otišao nekuda ka Sueckom kanalu, pa je saradnja Rusije s Francuskom prekinuta, a da nije ni počela. "Razaberite se ko je tamo stariji, ko nije stariji, ko ima glavnu reč, ko na šta pretenduje, mi smo spremni za saradnju", rekao je Putin, koji je s Makronom razgovarao tri sata.

Nije jasno da li je išta pomereno kad je u pitanju Ukrajinska kriza, gde Francuska sa Nemačkom igra posredničku ulogu, ili kad je u pitanju Sirija, gde je Makron rekao nešto što su Rusi želeli da čuju, naime da odlazak Asada nije uslov za uspostavljanje mira.

Tokom 2016. francuski socijalistički predsednik Oland je posetio SAD tri puta – tokom samita o nuklearnoj bezbednosti, povodom svečanog obeležavanja potpisivanja Pariskog ugovora i tokom zasedanja Generalne skupštine UN. Saradnja sa Amerikancima je nastavljana na svim nivoima uz mnogo ministarskih sastanaka.

Ključ se, naravno, krije u ekonomiji. Trgovinska razmena dobara i usluga između SAD i Francuske je 2016. dostizala 120 milijardi dolara. Trgovinski bilans je u ravnoteži: Francuska je 2016. imala 3,6 milijardi dolara trgovinskog viška sa SAD. Prema podacima Eurostata, SAD ostvaruju suficit kad su u pitanju mašine, električna i elektronska oprema (2,5 milijardi dolara), aeronautika (1,7 milijardi) i energija (1,6 milijardi); dok Francuska ostvaruje višak kad su u pitanju vina i oštra alkoholna pića (3,2 milijarde – zar Jenki toliko vole konjak?), farmaceutski proizvodi (1,1 milijarda) i kozmetika (1,1 milijarda). U 2015. francuske direktne investicije u SAD dostizale su 251 milijardu dolara, a američke u Francuskoj 80 milijardi, prema podacima Biroa za ekonomsku analize. SAD su glavni spoljni investitor u Francuskoj, a Francuska je peti investitor u SAD. U SAD radi 4800 francuskih podružnica u kojima je zaposleno oko 575.000 ljudi.

STROGOST ILI SOLIDARNOST

S ambicijom da u tandemu s Nemačkom i posle Bregzita konfuznoj Evropi da novi impuls, Makron se s kancelarkom Angelom Merkel za dva meseca sreo čak osam puta.

On pokazuje očigledne ambicije da se diplomatijom na steroidima prikaže kao globalni, ili bar kao ključni evropski igrač. Nemački nedeljnik "Špigel" piše da je kada Angela Merkel i Emanuel Makron pričaju o povezanosti njihovih zemalja lako stvoriti utisak da su "ljubavni par". "Na svakom novom početku ima malo čarolije", kazala je nemačka kancelarka tokom Makronove posete Berlinu. Francuski predsednik je zauzvrat na kraju poslednjeg samita EU vatreno izjavio: "Kada Francuska i Nemačka govore jednim glasom, Evropa ide napred."

U Parizu je na zasedanju zajedničkog saveta ministara Francuske i Nemačke potpisan niz sporazuma, među kojima i jedan iz oblasti odbrane u kojoj Pariz i Berlin testiraju takozvanu Permanentnu strukturnu kooperaciju PESCO, mehanizam koji omogućuje članicama da manje rasipaju novac čvršće sarađujući pogotovu pri nabavci oružanih sistema. Govori se o projektu proizvodnje zajedničkog vojnog aviona.

Kako piše "Špigel", na nemačko-francuskom sastanku u Parizu se raspravljalo i o predlogu jačanja podrške zajedničkoj bor- »

Fotografije: AP

SPOLJNA POLITIKA NA STEROIDIMA: Emanuel Makron, Vladimir Putin, Benjamin

bi Čada, Malija, Mauritanije, Nigera i Burkine Faso protiv terorizma u Sahelu. Francuska je intervenisala u Maliju 2013. da bi sprečila širenje Islamske države i južno od Saharske pustinje zadržala 3500 vojnika, a žali se da je ostavljena sama u opasnoj misiji u Africi. Ne pominje Sarkozijevu ulogu u potpaljivanju fitilja u Libiji, odakle se požar prelio ka Maliju.

Nemačka podržava evropsku misiju u Maliju sa 150 vojnika (u Sahelu u okviru misije UN oko 650), transportnim avionima snabdeva francuske trupe, a štabovima u Mauritaniji obezbeđuje kompjutere.

Kako piše "Pari mač", najmanje pet bliskih saradnika Emanuela Makrona govori tečno nemački: premijer, ministar ekonomije, šef kabineta, savetnik za spoljne poslove, savetnik za komunikacije. Za to ima više razloga nego što se na prvi pogled čini.

Nemačka je glavna francuska izvozna destinacija (72,3 milijarde evra), a i uvozi nemačku robu u vrednosti od 101 milijardu evra. Francuski trgovinski deficit s Nemačkom je porastao u 2015. u odnosu na 2014. delimično zbog pada izvoza vazdušno-kosmičkih elementa. U 2015. Francuska je pala na drugo mesto među nemačkim trgovačkim partnerima (170 milijardi evra), iza SAD (173 milijarde) sa kojom je razmena porasla zbog slabog evra u odnosu na dolar i pojačane tražnje opreme u SAD.

Francuske i nemačke ekonomije su isprepletene i komplementarne, o čemu govori i 2816 francuskih kompanija u Nemačkoj (30 odsto francuskih kompanija u evrozoni) koje sudeći po podacima francuskog nacionalnog instituta za statistiku i ekonomiju zapošljavaju 352.000 ljudi.

S druge strane, 3200 nemačkih kompanija u Francuskoj zapošljava 310.000 ljudi. Veliki značaj ima i prekogranična saradnja: oko 2500 programa omogućuje saradnju lokalnih upravnih tela, asocijaciju škola i slično.

Francusko-nemački savet ministara se od 2003. sastaje svake godine, da bi raspravljao o temama kao što su energija, klima, istraživanja, inovacije, migracije, brze pruge, prekogranična zdravstvena saradnja, zajedničke istorijske knjige, međuetnički brakovi, saradnja agencija za zapošljavanje... Poslednji sastanak u Mecu, 7. aprila 2016, ticao se kontraterorizma, migracione politike, odbrane, investicija, energije, digitalne tehnologije i socijalne integracije.

Privredna saradnja je, uostalom, bila osnova francusko-nemačkog pomirenja još od Šumanove deklaracije 1950; formiranja Evropske zajednice za ugalj i čelik 1951; Rimskog ugovora 1957; a i svakako simbolički važnog Jelisejskog ugovora o francusko-nemačkoj saradnji koji su 1963. potpisali zapadno-nemački kancelar Konrad Adenauer i general Šarl de Gol.

Međutim, nemački nedeljnik "Špigel" zapaža da Brisel više ne označava francuskog predsednika i nemačku kancelarku jednim imenom "Merkron" ili "Emangela", što bi trebalo da ukazuje na bliskost udarnog evropskog dvojca.

Kada je početkom jula jedna radna grupa eksperata iz francuskih i nemačkih ministarstava finansija raspravljala o stanju u evrozoni, obe strane su pokazale malo fleksibilnosti. Na nemački trgovinski višak i berlinski zahtev da Evropska centralna banka operiše oslobođena političkih obzira, nova administracija u Parizu je, kao, uostalom i stara, gledala sa skepsom.

Nemački list "Cajt" piše da Makron smatra da Nemačka profitira od evrozone. Za medijsku grupu Funke objašnjavao je da zadužene zemlje prave sve više dugova, a da one koje su bile konkurentne postaju još konkurentnije, pa da, dakle, Nemačka treba da bude solidarnija sa zemljama u krizi.

Nemci su, pak, nastavili da striktno insistiraju na politici strogosti i štednje, a Francuzi su tražili da se taj koncept napusti, što i nije iznenađenje obzirom na to da je Francuska do sada povremeno odstupala od pravila Pakta za stabilnost, pa i stekla reputaciju nekoga ko se

Netanjahu, Donald Tramp

ruga evropskim pravilima o budžetskoj disciplini.

Francuska nije imala izbalansirani budžet još od 1974, a njena vlada je 2014. trošila 56 odsto BDP-a. Nije ga balansirao ni Makron dok je bio ministar finansija, ali je u izbornoj kampanji govorio da će preuzeti takve obaveze radi sticanja kredibiliteta na evropskoj sceni. Te ambicije ograničava francuska ekonomska inferiornost u odnosu na glavnog francuskog evropskog partnera sa istočne obale Rajne.

IZDUVANI BALON

Agencija Blumberg zapaža da već počinje da bledi "makronmanija", s kojom je u Evropi dočekana pobeda "evropskog spasioca" Makrona, koji dva meseca nakon izbora menja ton i kaže da pitanje nije da li su promene u Evropskoj uniji neophodne, već kada i kako će se sprovesti.

Saopštava da će izmene poreza na imovinu da prebaci u 2018. godinu, kada će se porezi smanjiti za oko sedam milijardi evra (osam milijardi dolara). Francuski premijer Eduar Filip je najavio da će porez na imovinu biti odložen do 2019. godine. Poslovni svet pokazuju nezadovoljstvo zbog odlaganja poreskih olakšica koje su očekivali već u 2017.

Videla se budžetska tenzija i između Makrona i načelnika francuskog generalštaba generala Pjera de Vilijera, koji je pred narodnim poslanicima izrazio zabrinutost zbog nebezbednosti vojnika na terenu, zbog nedovoljnog broju oklopnih vozila. U 2014. on je bio podneo ostavku u znak protesta protiv budžetskih ograničenja. Emanuel Makron mu je pred vojskom podviknuo: "Ja sam vaš šef!", i stavio do znanja da mu nisu potrebni prigovori niti osporavanja.

To je navelo pojedine kritičare da optuže Makrona za "bonapartističke" tendencije. Jedan nedeljnik ga je nazvao "Jupiter" i nad tom hiperbolom su se mnogi izrugivali. Da li je Makron Makijaveli, Bonaparte ili De Gol? "Pisao je tezu o prvom, porede ga s drugim, a često citira trećeg", piše "Njujork tajms".

KOLBEROVA FORMULA ČERUPANJA GUSKE

Adam Gopnik piše u "Njujorkeru" da je francuska tradicionalno "kolberijanska". Misli na Žana Baptistu Kolbera (1619–1683), ministra finansija Luja XIV od 1665. do 1683, iza koga je ostala izreka da se umetnost oporezivanja sastoji u tome da se čerupanje gusaka obavi tako da se iščupa što više perja uz što manje šištanja.

Da li je Makron dorastao takvom zadatku u politički temperamentnoj Francuskoj?

"Lepo je imati predsednika koji iz srca citira Molijera", piše Gopnik, ali dodaje da je Francuska i pre Makrona imala erudite, kao što su bili Fransoa Miteran i briljantni tehnokratski centrist Valeri Žiskar Desten, koji nisu bili sasvim uspešni u rešavanju francuskih problema.

Makronova izborna koalicija je proglašena za nekakvu novu verziju "trećeg puta", mada široke koalicije u francuskom sistemu nisu novost. Valeri Žiskar Desten je reprezentovao Nacionalnu federaciju nezavisnih republikanaca. Žak Širak je bio lider Pokreta za Republiku. Nikolas Sarkozi je bio šef Unije za predsedničku većinu, kasnije predsedničke Republikanske partije. To su, doduše, bile grupacije koje su pripadale istoj familiji različitih frakcija s desnog centra, a sada je pobednička koalicija nešto šira i rastresitija.

Makronova pobeda je opisivana kao kraj dominacije mejnstim partija. U većoj krizi je bila Socijalistička partija iz koje se izdvojila grupa koja je krenula za Makronom, koga su na desnom centru prigrlili degolisti. Njima to nije bilo teško s obzirom na to da tradicionalno razlikuju patriotizam od ekstremnog nacionalizma, pa im je favorit Rotšildovih sa levice bio prihvatljiviji od "oca i ćerke" *(père et fille)* Lepen i tako se jedan stari scenario treći put završio hepiendom. Da li trajnijim?

Dok se u opoziciji tu i tamo provlači teza o Makronomim "bonapartističkim ambicijama", neki Makronovu pobedu smatraju Pirovom i prognoziraju da on, i pored obezbeđene parlamentarne većine, nema suštinski jako uporište ni u političkoj bazi na levici, ni i na desnici, te da će tek morati da pokaže da je spretan političar, a ne samo dete sreće, kada ga budu sačekali "antireformska" nezadovoljna ulica i Žan-Lik Melenšon, lider levičarske partije Nepokorna Francuska (*La France Insoumise*), koga neki opisuju kao trockistu i evroskeptika, a Gopnik ga poredi čak sa Žanom Žoresom, kultnim francuskim socijalistom-pacifistom, ubijenim pred izbijanje prvog svetskog rata. ¶

MILAN MILOŠEVIĆ

Nova levica za novo vreme

Na početku ekonomske krize levica je bila dezorijentisana, socijaldemokratija je pod Blerom i Šrederom skliznula udesno. U međuvremenu se neoliberalnom kapitalizmu suprotstavlja neka nova levica koja je još u nastajanju. U Sloveniji je takva ušla u parlament

Združena levica (Inicijativa za demokratski socijalizam IDS, Demokratska stranka rada DSD i TRS) na parlamentarnim izborima 2014. prvi put je prešla cenzus i sa osvojenih šest poslaničkih mesta bila pravi hit. Koalicija koja zagovara socijalističke vrednosti prošlog meseca udružila se u jedinstvenu partiju pod imenom Levica. O stanju u državi i socijalnoj politici Vlade, "koordinator", praktično predsedavajući stranke Luka Mesec (30), kaže da Slovenija trpi pod privrednim i socijalnim modelom koji se ugleda na programe koje su sproveli Toni Bler i Gerhard Šreder, a koji su evropsku socijaldemokratiju gurnuli udesno.

"VREME: Smatra se da je Združena levica uspela da uđe u parlament jer je slovenačka tradicionalna levica delovala dezorijentisano sledeći Blerov treći put. Je li to tačno?

LUKA MESEC: Slažem se. Slično je i nemačko iskustvo. Ta previše konkurentna država, koja svojim suficitom danas preti evropskom i svetskom poretku i ekonomiji, već petnaest godina koči rast plata i socijalne pomoći. Tome su kumovale reforme Gerharda Šredera, koji je bio socijaldemokratski, a ne demohrišćanski, kancelar. Šreder je tako zakucao ekser na sudbinu nemačke socijaldemokratije koja narednih petnaest godina nije imala šanse da dođe na vlast.

U Sloveniji se desilo nešto slično. I mi smo imali radikalne rezove, pokušaj uvođenja smanjenja minimalnih zarada i reforme penzionog sistema za vreme socijaldemokratske vladavine od 2009. do 2011. To se događalo pre velikih protesta u Sloveniji (slovenački protesti ili "slovenački ustanak" 2013. za vreme desničarske vlade Janeza Janše, na kojima je desetine hiljada ljudi demonstriralo protiv korupcije, klijentelizma i antisocijalne politike. Proteste su organizovale civilne inicijative i levi aktivisti, prim. aut.). Ljudi su shvatili da takva socijaldemokratija nije nikakva alternativa i to je iskoristila Združena levica.

Kakav odnos imate sa SD, koji je naslednik Saveza komunista Slovenije?

Oni su deo neoliberalne koalicije koja je čak bila i nacionalistički ksenofobična kada je došlo do migrantske krize. U većini slučajeva nam se stavovi u parlamentu razmimoilaze, često su njihovi bliži desnici. Sada jedinstvena stranka Levica svoju politiku gradi na klasnoj borbi, socijalnim i radničkim pravima, borbi protiv privatizacije. Veću pažnju posvetićemo i ekološkim temama.

Treba napomenuti da je Slovenija u poređenju sa drugim državama sa istoka Evrope prošla dosta dobro. Nismo doživeli šok-terapije, u državnom vlasništvu je ostalo dosta imovine, socijalna država je donekle formirana po ugledu na Zapad.

Međutim, Slovenija se posle samoupravnog socijalizma konstantno kretala u pravcu neoliberalnog kapitalizma. Cilj Levice je da tom trendu stane na put.

Šta kao opoziciona stranka možete da uradite?

Predložili smo, na primer, zakon o minimalnoj zaradi. Tražimo da 613 evra bude minimalna plata za puno radno vreme. Trenutno minimalna zarada na osnovu kolektivnih ugovora iznosi 400, 450 evra, na to dolaze još neki dodaci. Tamo gde nema kolektivnih ugovora minimalna zarada iznosi tek 200, 250 evra. U drugoj fazi zatražili bismo minimalnu zaradu od 700 evra.

Od početka mandata ponavljamo da socijalne nadoknade moraju da se povećaju sa 289 na 380 evra. Tražimo i da osnovna primanja iznose 400, 450 evra.

Zašto su sindikati odbacili ove vaše predloge?

Sindikati su zapravo kapitulirali pred zahtevima Vlade i kapitala, pristali su na zakon koji omogućava lakše davanje otkaza. Ipak, na naše i društvene pritiske se sindikat malo probudio i obećava vladi vruću jesen.

Kako biste ocenili vašu saradnju sa sindikatima?

Na početku dali su nam podršku u borbi protiv privatizacije, zajedno smo uspeli da redefinišemo minimalnu platu, da se prihvati noćni rad, prekovremeni rad

i rad za praznike. Podršku su nam takođe dali kad smo pisali zakon o saradnji radnika kod upravljanja poduzećima. Problem je u tome da njihova podrška nije tako velika i snažna kao što bi morala biti. Sindikati su najjača radnička organizacija u državi. Mi bismo sa njima hteli da napravimo jak front, ali nažalost njihova podrška je često samo formalna.

U Srbiji je problem što mediji ignorišu opoziciju. Kakva je situacija u Sloveniji?

Imamo dosta dobro medijsko pokriće, uprkos tome što nam vlasnici medija nisu baš naklonjeni, što je državna televizija ispolitizirana i pod uticajem vodećih stranaka SD-a i SDS-a.

Zanimljiv je vaš predlog da pripadnici bivših jugoslovenskih republika članom 64a Zakona dobiju status manjine.

Slovenački ustav priznaje dve autohtone manjine, italijansku i mađarsku. Argument zašto su priznate samo ove dve manjine je da su se ostale doselile. Mađari i Italijani imaju sva manjinska prava. Time se zataškava da se manjine iz nekadašnje Jugoslavije potpuno ignorišu. Njima se stalno ponavlja da nemaju kolektivna prava i da zato moraju da se asimiliraju. Ovakva interpretacija Ustava čini nam se staromodna, nacionalistička i diskriminatorska, zato smo podržali zahteve manjina bivših jugoslavenskih republika da se njima prizna na razini Ustava makar nekakvo simbolično prepoznavanje i da se priznaje zakon koji bi sređivao njihova kolektivna prava. Ne tražimo jednaka prava kao što ih imaju Italijani i Mađari, nego, recimo, mogućnost, makar delimičnog, školovanja na maternjem jeziku. Mislim da bi jedna moderna i demokratska država to morala da prihvati.

Kakav je stav ostalih političkih stranaka? Nakon vašeg predloga došlo je do nacionalističkog talasa na društvenim mrežama.

Bio je očekivano negativan. Vodeća vladajuća stranka SMC i ostali imaju stav da će to rešiti zakonom, a ne promenom Ustava. Ali to su obećali već u prošlom mandatu i ništa nisu uradili.

Možemo reći da ste na prostoru bivše Jugoslavije unikat koji ima ovakav koncept levice. Da li je u Sloveniji lakše formirati ovakvu stranku nego u Srbiji?

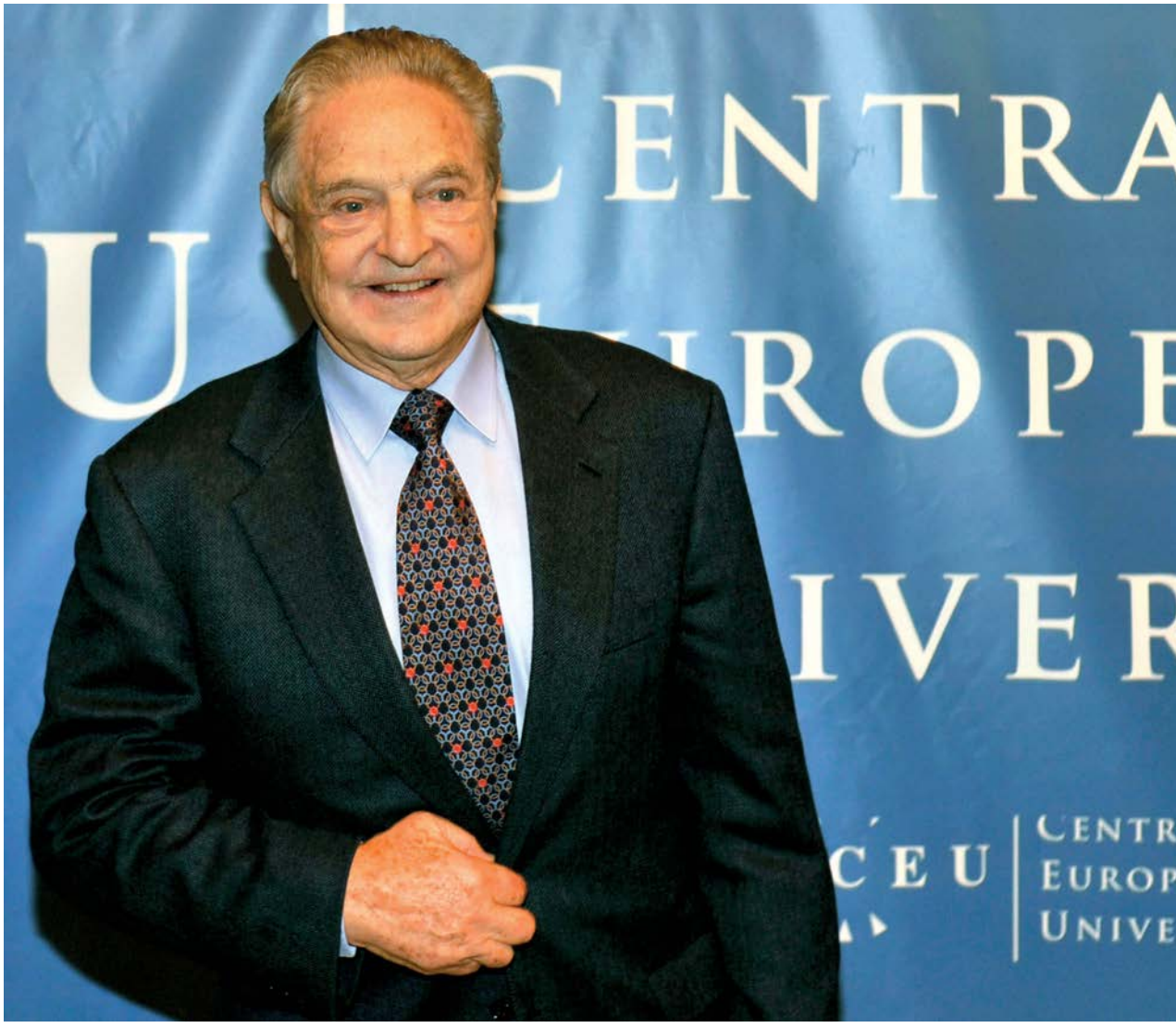
Nisam toliko u toku sa zbivanjima u Srbiji, ali mogu da kažem da spolja vidim nekoliko problema. Problem je fragmentirana levica i nemogućnost zajedničkih koalicija. Drugi je izborni sistem. U Sloveniji je dosta otvoren i vrlo jednostavan, za formiranje stranke treba skupiti 200 potpisa, dok je u Srbiji administrativnih prepreka daleko više. Problem su po mom mišljenju i jednostrani mediji. Ako govorimo o prostoru bivše Jugoslavije, došlo do pomaka u Hrvatskoj gde se socijalistička levica probila na lokalnim izborima u zagrebački opštinski svet.

Mislite li da ovakva stranka kao što je vaša, sa ovakvim konceptom, ima potencijal u svetskom poretku?

Gotovo sigurno. Svet se nalazi na raskrsnici. Ako na početku krize 2008. godine neoliberalizam nije imao alternativu i levica je bila dezorijentisana, sada je jača. Imamo Korbina u Velikoj Britaniji, koji može da pobedi na sledećim izborima, u SAD imamo Bernija Sandersa, u Nemačkoj imam *Die Linke* (Levicu), koja raspolaže pristojnim finansijskim sredstvima, ima rasprostranjenu mrežu i podržava druge stranke. Na kraju, u Beogradu imaju Fondaciju "Roza Luksemburg". ¶

TOMO B. RAVBAR

Milijarder koga vole

Američki investitor i filantrop jevrejsko-mađarskog porekla Džordž Soros smatra se jednim od najmoćnijih ljudi na svetu. Optužuju ga da podriva države, organizuje prevrate, finansijski uništava čitave države i narode i vodi sopstvenu spoljnu politiku. On sebe vidi kao investitora i filantropa koji podržava ljudska prava, demokratiju i građanske slobode. Ponovo je u žiži javnosti jer "ratuje" sa Trampom, Orbanom i Netanjahuom, a kada je vlastima potreban dežuran narodni neprijatelj pominju ga i u Makedoniji ili Srbiji

"Niko ko je pročitao poslovni magazin u poslednjih nekoliko godina", napisao je svojevremeno poznati američki ekonomista i dobitnik Nobelove nagrade Pol Krugman, "ne može a da ne bude svestan da postoje investitori koji ne samo da usmeravaju novac u očekivanju valutne krize, već daju sve od sebe da pokrenu tu krizu zbog zabave i profita". "Ovi novi glumci na sceni", nastavlja renomirani ekonomista u svojoj knjizi *Slučajni teoretičar*, "još nemaju standardno ime: termin koji predlažem je 'Soroi'."

Za iole upućenije u globalne finansijske tokove, ova zanimljiva jezička kovanica američkog nobelovca ne može biti jasnija. Inspirisana je likom i delom kontroverznog milijardera Džordža Sorosa, uz pokojnog Dejvida Rokfelera verovatno najomraženije ličnosti u ovom delu Evrope. A možda i šire.

MOĆNI ČOVEK IZ SENKE

Brojni su razlozi zbog kojih amerikanizovanog Mađara jevrejskog porekla (rođenog 1930. godine u Budimpešti), bije tako

da mrze

Foto: AP Photo

zao glas. Oni skloni teorijama zavere krive ga za "rušenje poretka" i tvrde da je "orkestrirao" brojne državne prevrate i obojene revolucije na Starom kontinentu. Ekonomisti, pak, ljutito ukazuju prstom na Soroseve berzanske špekulacije kojima je oborio mnoge valute u svetu i time ugrozio finansijsku solventnost država, banaka, ali i standard miliona ljudi. S druge strane, poštovaoci ovog milijardera vide ga, uz Vorena Bafeta, kao najvećeg živog maga finansijskih tržišta.

Politički oponenti Sorosa smatraju da preko nevladinih organizacija koje finansira – od kojih je najpoznatija Fondacija za otvoreno društvo sa sedištem u Njujorku – zakulisno i uz pregršt potrošenog novca utiče na zbivanja u zemljama gotovo na svim kontinentima. U tom smislu, već je u legendu ušla čuvena politička pogrda – "Sorosev plaćenik" – kojom se etiketiraju politički i ideološki protivnici raznih, uglavnom autoritarnih i autokratskih i/ili desničarskih, vlasti u svetu.

Džordž Soros ovih dana ponovo se našao u žiži javnosti. Najviše zbog otvorenog sukoba sa premijerom Mađarske Viktorom Orbanom, koji Sorosa optužuje da koristi uticaj kako bi "naselio milione migranata širom Evrope", ali i da "pritiska EU da kritikuje Mađarsku zbog njene migrantske politike". Slične stavove izneo je i lider konzervativne vladajuće partije u Poljskoj Jaroslav Kačinjski, koji je optužio Sorosa da pokušava da uništi tradicionalna društva forsiranjem multikulturalizma u tim zemljama. Mađarska vlada čak je i platila da se širom te zemlje oblepe plakati sa fotografijom iscerenog američkog milijardera uz poruku "Ne dozvolimo da se Soros smeje poslednji".

Povod za sukob bio je novi mađarski zakon o finansiranju nevladinih organizacija i o visokom školstvu koji može da zatvori Centralnoevropski univerzitet u Budimpešti, čiji je osnivač upravo američki milijarder. Zbog toga je intervenisala čak i Evropska komisija, koja je Mađarskoj uputila ultimatum da u roku od mesec dana izmeni sporni zakon, jer nije u skladu sa vrednostima Unije i jer "krši pravo na akademsku slobodu, pravo na obrazovanje i slobodu poslovanja". U slučaju da se Mađarska ne povinuje nalogu EU, mogla bi da se nađe na sudu i suoči se sa eventualnim sankcijama.

Džordž Soros je izjavio da je "uznemiren" kampanjom "antisemitskih" postera koju finansira mađarska vlada, a premijera Viktora Orbana optužio je da stvara "mafijašku državu". Orban mu nije ostao dužan. Osim plakata, mađarski premijer je američkog milijardera "častio" i sa izjavom da je jedina mreža koja "posluje kao mafija" u Mađarskoj ona koju finansira Soros, kao i da su migracije samo "dobar biznis" za ovog milijardera.

U celu kampanju uključila se i desničarska vlada Izraela, i to na politički gotovo urnebesan način. Prvo je Ministarstvo spoljnih poslova te zemlje, posredstvom izraelskog ambasadora u Budimpešti, oštro zatražilo od Orbana i njegove partije Fides da uklone postere sa likom Džordža Sorosa, da bi odmah nakon toga intervenisao lično premijer Izraela Benjamin Netanjahu. On je naredio da se povuče kritika na račun Mađarske, a osudi Soros, koji "stalno podriva izraelsku demokratski izabranu vladu finansiranjem organizacija koje kleveću jevrejsku državu i teže da joj poreknu pravo da se brani", kako je, a na zahtev predsednika vlade, navedeno u saopštenju Ministarstva spoljnih poslova Izraela. Sve to se dogodilo neposredno uoči međudržavnog samita u Budimpešti (18. jula) na kome se izraelski premijer Netanjahu sastao sa svojim mađarskim kolegom, kao i drugim liderima Višegradske grupe – Češke, Slovačke i Poljske.

SPONZOR REVOLUCIJA I PROTESTA

Iako javno tvrdi da nije političar, Džordž Soros već decenijama finansijski potpomaže brojne političke i disidentske pokrete u svetu – navodno je podržao i "Solidarnost" u Poljskoj i "Povelju 77" Vaclava Havela u Čehoslovačkoj. Nakon što 1984. godine osniva Institut za otvoreno društvo u tada još komunističkoj Mađarskoj, Soros aktivno učestvuje i u konačnom rušenju komunizma. Koju deceniju kasnije finansirao je i brojne društvene, političke i ekonomske promene, zasnovane na konceptu neoliberalnog kapitalizma, širom istočne Evrope: od bivših jugoslovenskih republika, preko Rusije, pa sve do Ukrajine i Gruzije.

Kod kuće, američki milijarder bio je veliki protivnik republikanskog predsednika Džordža Buša mlađeg i veruje se da je uložio desetine miliona dolara u kampanju protiv neokonzervativne političke klike okupljene oko tadašnjeg predsednika SAD.

Trn u Sorosovom oku je i sadašnji šef Bele kuće Donald Tramp za koga je rekao da je "mogući diktator", i da će njegova pobeda na izborima imati "dugoročne posledice po zdravlje demokratije". Sam Soros bio je pristalica demokratske »

kandidatkinje Hilari Klinton i veliki donator njene neuspele predsedničke kampanje. Sajt Vikiliks objavio je da je Džordž Soros elektronskom poštom davao uputstva Hilari Klinton još tokom 2011. godine, dok je bila šefica diplomatije SAD, kako da pristupi tadašnjim nemirima u Albaniji, ističući u svojim dopisima da je za nastalu situaciju "potrebna pažnja najvišeg nivoa američke vlade". Sajt Džulijana Asanža otkrio je, takođe, da su iza nekih od protesta protiv Donalda Trampa nakon što je ovaj pobedio na predsedničkim izborima, stajale upravo organizacije koje sponzoriše Džordž Soros.

Iako se protivio američkoj intervenciji u Iraku, podržao je bombardovanje Srbije i zalagao se od početka za priznavanje nezavisnosti Kosova, ali i za ubrzani prijem Srbije u EU. Na njegovoj turneji po Balkanu početkom juna 2003. godine izjavio je da "EU treba da počne proces kojim bi se rešio status Kosova. Ovaj proces trebalo bi da bude okončan priznavanjem kosovske nezavisnosti pošto prethodno budu uspostavljene čelične garancije za srpsku i druge manjine. UN treba da prenesu vlast na građane Kosova s jasnim ciljem pripremanja Kosova za nezavisnost. Srbija, zauzvrat, treba da bude stavljena na brzi kolosek puta za Evropu." (vidi "Vreme" br. 648)

Poznato je kakav su stav prema Sorosu imali Slobodan Milošević i Franjo Tuđman tokom devedesetih. Britanski politički časopis "Nju stejtsmen", koji je ovog milijardera nazvao "nekrunisanim kraljem istočne Evrope", pisao je još 2003. da je Soros, i njegov Institut za otvoreno društvo, "usmerio više od 100 miliona dolara ka blagajnama antimiloševićevske opozicije, finansirajući političke partije, izdavačke kuće i nezavisne medije". Iz ove perspektive gledano, tolika suma čini se isuviše velikom da bi bila realna, posebno imajući u vidu činjenicu kolika je u to vreme bila vrednost inostranih valuta u odnosu na dinar, i pride još u zemlji koja je bila pod sankcijama.

Međutim, nije samo prošlost tâ gde se, u kontekstu Balkana, pominje ovaj liberalni berzanski mešetar. I u nedavne burne događaje u Makedoniji "uvučen" je Džordž Soros sa svojim navodnim negativnim društveno-političkim uticajem. Početkom ove godine, tadašnji makedonski ministar spoljnih poslova i funkcioner VMRO DPMNE Nikola Poposki optužio je Sorosa da se meša u unutrašnje poslove Makedonije i da pokušava da je destabilizuje. "Preko svog lobija finansira veliki broj nevladinih organizacija. Njegova fondacija 'Otvoreno društvo' finansira subjekte koji se na netransparentan način zanimaju politikom, što je neprihvatljivo", rekao je tada Poposki u intervjuu za jedan italijanski list. I bivši makedonski predsednik vlade Nikola Gruevski optužio je Sorosa da je otvoreno finansirao i podržavao SDSM i njenog lidera Zorana Zaeva, koji je sada premijer Makedonije. Čak je i vlasnik TV Pink Željko Mitrović nedavno u jednom od svojih opskurnih "otvorenih pisama" optužio američkog biznismena da želi da destabilizuje Srbiju.

BIOGRAFIJA EMIGRANTA

Zbog toga što ima ogromno lično bogatstvo (magazin "Forbs" procenio je Sorosevu imovinu na 25 milijardi dolara) i što – zahvaljujući mreži svojih organizacija – aktivno učestvuje u političkim i društvenim procesima širom sveta, Džordža Sorosa su opisali kao "jedinog građanina koji ima sopstvenu spoljnu politiku".

Rođen pod imenom Đerđ Švarc, kao dete mađarskih Jevreja, Soros je preživeo teror nacista u okupiranoj Budimpešti, a njegova porodica je još 1936. promenila prezime kako bi izbegla reperkusije zbog porasta antisemitizma u predratnoj Mađarskoj. Njegov otac, advokat i učitelj esperanta, odabrao je prezime Soros, koje na esperantu znači "vinuti se". Mladi Džordž već 1947. godine emigrira u Englesku, a nekoliko godina kasnije diplomira i magistrira na prestižnoj *London School of Economics*, gde, pod uticajem čuvenog filozofa i svog profesora Karla Popera, prihvata ideje o "otvorenom društvu", koje će ga voditi faktički tokom čitave karijere.

Već 1956. godine, kada snage SSSR intervenišu u njegovoj rodnoj zemlji, Džordž Soros se iseljava u SAD, u Njujork, gde počinje da radi na Vol Stritu. Bogatstvo stiče u berzanskim transakcijama, a svoj ekonomski uticaj širi zahvaljujući lukavom finansijskom investiranju kroz privatne hedž-fondove.

Svoj prvi fond osniva 1970. godine, a tri godine kasnije formira firmu Kvantum (*Quantum Funds*) koju i dan-danas vodi. Upravo je njegov fond bio možda i najveći "krivac" što je 1992. godine britanska funta rapidno izgubila na vrednosti. Kvantum fond je, zajedno s nekolicinom drugih investitora, spekulativnim finansijskim transakcijama predvodio juriš na britansku valutu. Zaradivši preko milijardu dolara u toj operaciji, Soros je dobio i nadimak "čovek koji je slomio Banku Engleske". Slične mešetarske igre, koje su američkom investitoru donele ogroman novac, skupo su koštale i neke azijske zemlje, poput Tajlanda, Malezije i Hong Konga. Njegova prošlogodišnja "opservacija" da je krah kineske privrede "gotovo neizbežan" razgnevila je Kineze i ozbiljno je uzdrmala berze u Šangaju i Šendženu.

Fond za otvoreno društvo Soros je osnovao 1979, a ogranci njegove fondacije postoje širom sveta. Mada ovaj uticajni berzanski špekulant rado govori kako bi bogati trebalo da plaćaju veće poreze, Soroseve kompanije nisu se libile da zaobilaze i odlažu plaćanje poreskih dažbina. Američki "Blumberg" navodi da je Soros u više navrata koristio opciju kojom bi se porez izbegao reinvestiranjem. Naime, sredstva koja je zaradio, Soros bi reinvestirao u svoj Kvantum fond, pa je takvom praksom "prikupio" čak 13,3 milijarde dolara. Samo nedelju dana pre nego što je američki Kongres ukinuo ovu poresku "rupu" u zakonu, Soros je deo sredstava prebacio u jedan od poreskih rajeva Evrope, u Irsku.

Američki investitor je i jedan od vodećih filantropa u svetu, koji je u dobrotvorne svrhe uložio 12 milijardi dolara. Autor je i brojnih knjiga iz oblasti finansija, a posredstvom mreže svojih nevladinih organizacija podržava ciljeve kao što su očuvanje demokratije, ljudskih prava, prava manjina i LGBT zajednice, slobode govora, medija...

Jedan je od najpoznatijih zagovornika legalizacije marihuane u medicinske svrhe i podržava izuzeće posedovanja i korišćenja marihuane sa liste krivično kažnjivih dela. Zbog toga ga je neuspeli kandidat za predsednika SAD, vremešni politički aktivista Lindon La Roš, optužio da je jedan od predvodnika međunarodne trgovine narkoticima.

Vitalni osamdesetšestogodišnjak tri puta se ženio i ima petoro dece. Opisujući sebe, jednom prilikom je lakonski izjavio: "Pa, znate, ja sam bio ljudsko biće pre nego što sam postao biznismen." ¶

UROŠ MITROVIĆ

Komplikacija od aplikacija

Od duga vremena, letnjeg, nije zgoreg posvetiti se malo uređivanju svog telefona, bićete zahvalni sebi koliko na jesen. Telefon koji se mnogo koristi brzo stvori zbrku, a većina korisnika veruje da su ga zbrkanog i kupili. Previše aplikacija, sve na nekim neočekivanim mestima, ništa ti nije pri ruci (palcu) kada ti brzo treba. A to može da izazove ozbiljnu nervozu, skroz nepotrebno.

"Gardijanov" novinar Aleks Hern smislio je interesantan metod i tvrdi da bolji od tog ne postoji. Svoje ikone poređao je tako što svaki put kada na neku klikne, pomeri je za jedno mesto bliže vrhu. Posle nekoliko dana dobio je ne samo aplikacije poređane po važnosti odnosno učestalosti korišćenja već i sopstveni psihološki profil. Za neke aplikacije bio je siguran da ih koristi umereno, a ispostavilo se drugačije, uglavile su mu se u sam vrh prvog ekrana. Njegov savet je da pravite više od tri "naslovne" strane, odnosno da prve dve budu gole aplikacije, a ostatak smestite na treću po folderima (koje ne volimo jer zahtevaju međukorak pri pristupanju).

Ima i drugačijih saveta, naravno. Jedan od interesantnijih je da aplikacije poređate prema načinu na koji držite telefon. Ako vam stoji u šaci desne ruke i klikćete palcem, onda je najbolje da vam one najvažnije budu u donjem desnom delu ekrana, gde su najpristupačnije. To obično deluje nelogično mozgu i oku, ali posle nekoliko dana se naviknete i otkrijete koliko je lakše.

Ređanje po abecednom redu nije baš "korisnički prijateljsko", ali je vrlo korisno kada tražite aplikaciju koju koristite ređe. Ima ko savetuje da se aplikacije poređaju po bojama, računajući da neki ljudi pamte vizuelno te da će Snapchat tražiti u žutom delu ekrana, a Whatsapp u zelenom, što takođe ubrzava rad.

Meni se najviše dopada tematsko slaganje. Svaki ekran ima svoju funkciju, tako da su vam na jednom komunikacijske aplikacije, na drugom medijske, na trećem društvene mreže, pa igrice, mape, šoping ili e-knjige, već šta ko voli da ima. Onda se unutar svake strane aplikacije poređaju po važnosti i logici koja vam odgovara, na primer, najvažnije u vrh ekrana. Podvarijanta je da svaka kategorija dobije sopstveni folder te da ih sve smestite na naslovnu stranu. To, pomenuh, usporava pristup jer traži međupotez, otvaranje foldera, što je ipak mnogo brže nego da vrtite po ekranima tražeći aplikaciju za koju znate da je "tu, negde" a sve vam izgledaju isto. Naročito kada ste u žurbi.

Zanimljivo je i pitanje koje aplikacije da stavite na dno ekrana, tamo gde su vam one koje vam trebaju najčešće i najbrže. Pre nego što tu odluku donesete, proverite koji "dugmići" na telefonu vam omogućuju brz pristup (kameri ili pozivanju telefonom, na primer). Možda vam telefonska aplikacija uopšte ne treba na tom mestu, jer kada želite nekoga da pozovete kliknućete na dugme, a kada vas neko zove aplikacija se ionako sama otvara. Zapravo, savet je da se ne bavite previše tim aplikacijama koje vas opominju i same iskaču, one mogu da stoje u bilo kom budžaku.

Ali, pre nego što krenete u pospremanje, pregledajte šta vam sve stoji u telefonu. Da li vam je zaostala aplikacija o lepotama Atine koju ste učitali pre tri godine kada ste tamo letovali, ili vam telefon opterećuju tri aplikacije za držanje dijete iz vremena kada ste (hteli) se bavili viškom ili manjkom kilograma? Brisanje suvišnih aplikacija ubrzaće vam telefon, a uštedeće vam i koji skupoceni megabajt (ako ste u romingu) jer aplikacije vole da se hrane (apdejtuju) i kada ih ne koristite.

To je dodatni savet, isključite apdejtovanje na letovanju, kada ste obično van sopstvene (bezbedne) mreže, telefon će vam raditi brže i trošiti manje. Kao na reklami za automobile. ¶

PRODAJA&PRETPLATA

ŠTAMPANO IZDANJE

	kurirom [Beograd]	poštom [Srbija]	običnom poštom [Evropa]	avionom [ceo svet]
6 meseci / 26 brojeva	4650 RSD	4400 RSD	90 EUR	135 EUR
12 meseci / 52 broja	9300 RSD	8800 RSD	170 EUR	260 EUR

INTERNET IZDANJE

	iz Srbije uplatnicom	iz Srbije **u redakciji**	iz sveta karticom
1 broj sa PDF-om	—		1,49 EUR
1 mesec / 4 broja sa PDF-om	—		5,49 EUR
6 meseci / 26 brojeva bez PDF-a	2600 RSD	**1500 RSD**	23,00 EUR
6 meseci / 26 brojeva sa PDF-om	3600 RSD	**2000 RSD**	30,00 EUR
12 meseci / 52 broja bez PDF-a	4300 RSD	**2900 RSD**	37,00 EUR
12 meseci / 52 broja sa PDF-om	5800 RSD	**3800 RSD**	50,00 EUR

Opcija **PDF** podrazumeva i mogućnost preuzimanja fajla u obliku identičnom štampanom izdanju. **ZABRANJENO JE DA VIŠE LICA UPOTREBLJAVA ISTI NALOG.** PDF fajl se daje na ličnu upotrebu registrovanom pretplatniku, fizičkom licu, i **ZABRANJENO JE DISTRIBUIRATI CEO ILI DELOVE FAJLA** bez prethodne pisane saglasnosti NP Vreme doo, Beograd. U sve dinarske cene je uračunat PDV. U sve cene pretplate na štampana izdanja uračunata je poštarina.

Uplatu možete izvršiti lično u prostorijama redakcije, radnim danima od 9.30 do 14.30h. Tokom promotivnog perioda za ovu vrstu uplate važi poseban popust (vidi tabelu levo).

Ako ne možete doći u redakciju, potvrdu o uplati zajedno sa svojim podacima pošaljite e-mailom na adresu **prodaja@vreme.com**, faksom na broj 011/3238-662 ili poštom na Vreme, Trg Republike 5, Beograd, sa naznakom za šta je uplata izvršena. Za internet pretplatu obavezno navesti e-mail za kontakt. Vašu e-mail adresu ne ustupamo trećim licima. Dinarske uplate izvršite u korist NP VREME na račun broj 160-302538-91.

Za dostavu u inostranstvu, uplata u zemlji se vrši uplatom odgovarajućeg iznosa na naš dinarski račun, u dinarskoj protivvrednosti prema srednjem kursu NBS na dan uplate. Iz inostranstva možete izvršiti uplate za sva naša izdanja pomoću kreditne kartice na internet adresi **http://www.vreme.com/pretplata** ili direktno na naš devizni račun (za detalje obratiti se službi prodaje). Trajanje pretplate na internet izdanje određuje se datumski do isteka poslednjeg dana pred izlazak broja za koji pretplata više ne važi.

DOSTUPNO U DIGITALNOM FORMATU www.novinarnica.net

Usluge internet pretplate na Vreme vrši i *www.novinarnica.net* prema svom cenovniku.

Dodatne informacije u vezi s prodajom i pretplatom: telefonom, radnim danom od 9 do 15h: 011/3234-774 ili e-mailom na *prodaja@vreme.com*

HIPNAGOGIČKI RUSVAJ

ALEKSANDAR ZOGRAF.

16.02.2017.

15.03.2010.

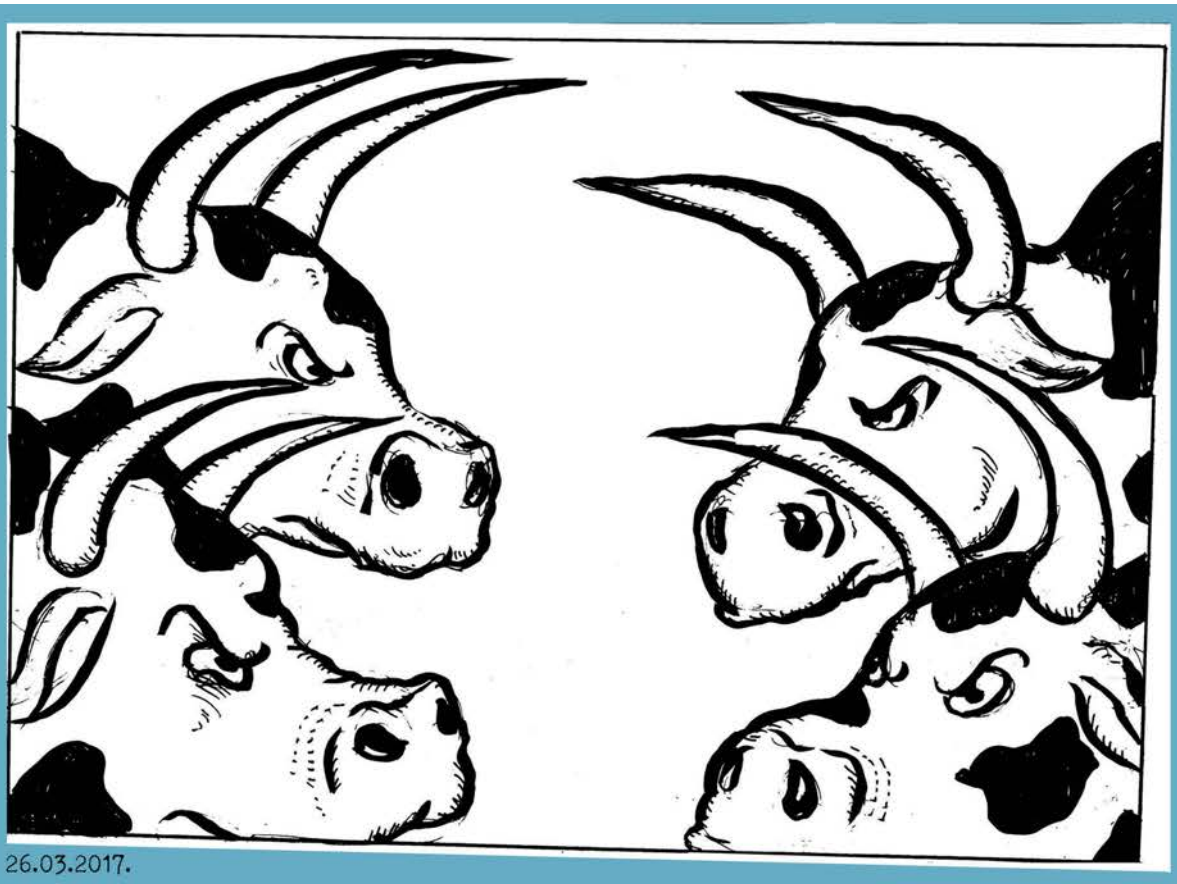
06.04.2017.

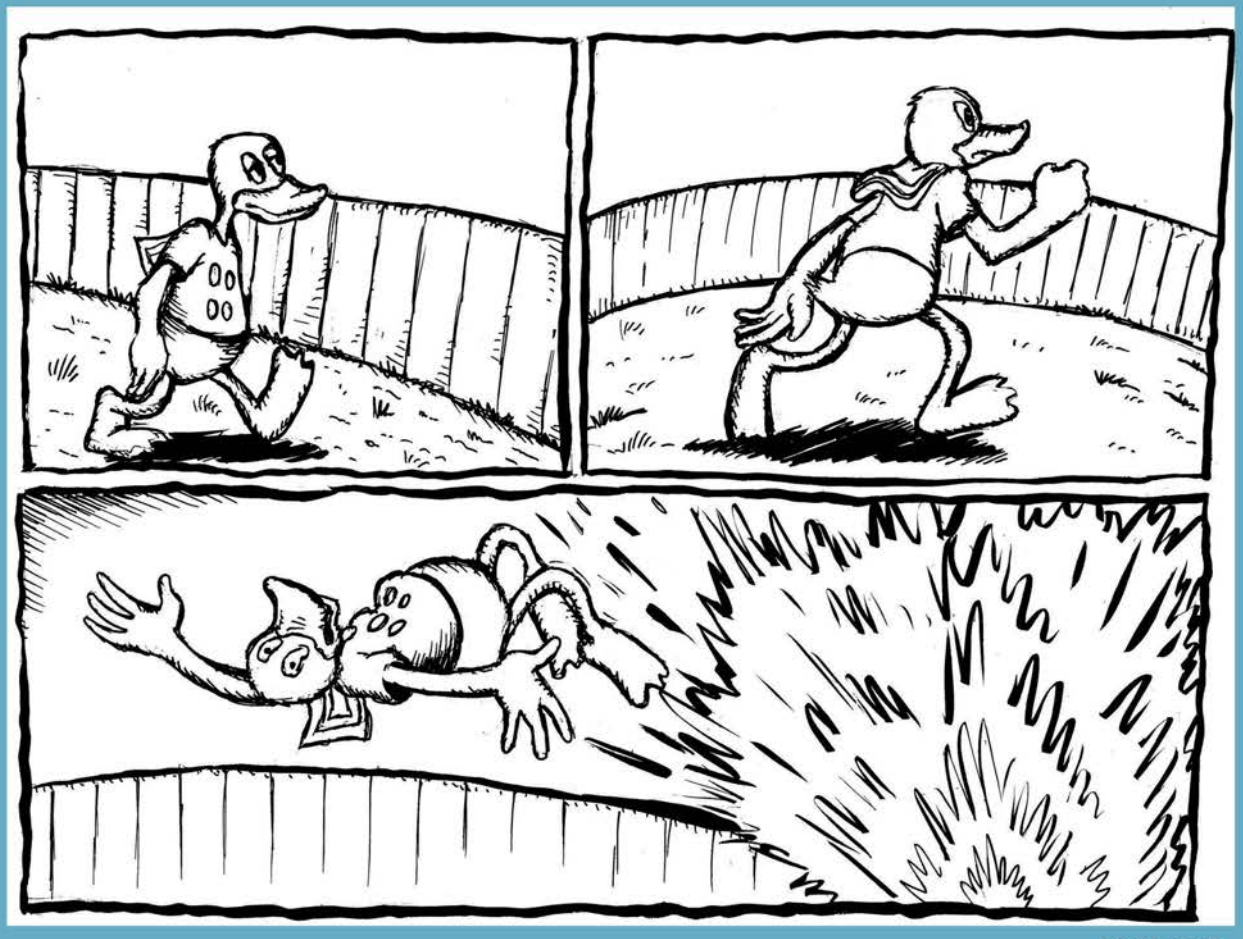
04.04.2017.

08.04.2017.

26.03.2017.

22.06.2017.

Kozmetika

"Više sam para namazala na lice nego na 'leba", rekla je jednom, ako me sećanje ne vara, Duška Jovanić. Muškom svetu je prva asocijacija na ovo, verovatno, šminka. Pojma oni nemaju koliko je potrebno dok se do šminke uopšte dođe. Parfimerije, drogerije, kataloška prodaja i ostali kozmetiku dele na dve vrste – negu i dekorativu. Dekorativa je, naravno, šminka: puderi, rumenila, ruževi, maskare, senke i olovke. Ali tu su i ove relativno nove stvari za koje nas svaki čas neko pita čemu služe: prajmeri, hajlajteri, bronzeri, fikseri... Nema rada bez alata, pa na spisak treba dodati sunđer za blendovanje, četke za konturisanje, četke za senčenje i posvetljavanje, četke za obrve, uvijač trepavica i naravno – papirići za boltovanje. Šta ti je sad to, crna ženo, upitaće se poneki čitalac. Rizla, drugovi, rizla, običan papir u koji se motaju cigarete, no se neko dosetio da, kako dan odmiče, nekim ženama se lice i pod šminkom masti, a da rizla odlično uklanja taj višak masnoće dok šminka ostaje netaknuta. Ali nije fora da kupiš rizlu i njom tapkaš lice. Ima to u parfimerijama, u raznim dimenzijama i bojama, upakovano u lepe, šarene kutijice. I triput skuplje nego rizla.

Dok lice stigne do toga da bude našminkano, dalek put treba da pređe. Prvo ide nega. Nega vam je kao BDSM, zanimljiva kombinacija bola i zadovoljstva. Bolno je kad se pojavi novi proizvod, a ne znaš kako će tvoja koža na njega reagovati. Bolno je i što znaš da je jedini način da odložiš bore (ne mogu se sprečiti, nemoj da vas lažu) obavezna i redovna nega, a pre svega čišćenje. Muka je velika odlučiti se između mleka za čišćenje, pene u bočici, losiona, micelarne vode ili obične frotirske rukavice. Šta god da žena odabere, izvesno je da će morati da – drlja. Dakle, nekoliko kapi čega god na tufer ili komad vate, pa drljaj, drljaj, sve dok konačno ne pređeš vatom po licu, a ona bela i čista. Posle drljanja sledi učvršćivanje. Opet vata, ali sada ide tonik, da očuva tonus kože, da se ne zbrčkaš i da ti se ne opusti koža pa da budeš ko oni kerovi što im vise obrazi.

E tek onda ide krema, ako je vreme za spavanje noćna, ako je jutro dnevna. I to nikako nije isto, noćna je masnija, da bolje nahrani lice raznim materijama koje navodno prodiru duboko, da ostaneš večno mlada. Dnevna ima zaštitni faktor, onaj što brani od sunca, ali i tu treba otvoriti četvore oči: da li štiti i od UVA i od UVB zračenja. U suprotnom, ko da je nisi ni mazala. Krema mora da odgovara tvom tipu kože. Tu smo već u lavirintu. Nekad se to delilo na suvu i masnu kožu. Danas ima ceo niz kombinacija – suva, mešovita, normalna, mešovita ka normalnoj, suva i osetljiva, masna ali dehidrirana, mešovita i osetljiva. Pa ti bulji i zagledaj u svaku kremu u parfimeriji i čitaj sitna slova. Em je bitno da je za tvoj tip kože, em moraš da paziš da nije daleko bilo komedogena (to znači da od nje iskaču karakondžule po licu) i da je bez parabena. Pojma nemam zašto je taj paraben opasan i štetan, al' ako piše *paraben free*, *sans paraben* ili *bez parabena*, kupujem. Ako je suditi po kozmetičkim ekspertima, krema za lice je samo za obraze, čelo i bradu. Ko je namaže oko očiju, ide pravo u pakao. Za "okoloočni" predeo prave se posebne kreme, u malim tubicama, a skupe ko đavo. I tu opet kreće glavobolja: da li je protiv bora, protiv prvih bora, za uklanjanje umora, vitaminska, Q10, hijaluronska ili sa retinolom. Oko toga nikad nisam pametna: Q10 se navodno uopšte ne apsorbuje preko kože, kad tražim hijaluron apotekarice me grde jer šta će to meni kad nemam 40 godina (ponekad slažem da je za mamu), a taj retinol, ljudi moji, peče kao da ti neko dere očne kapke i donje i gornje. Kad sam se požalila, rekli su mi da tako treba. Neka, fala, daj paket bora.

Dosad opisano je samo svakodnevna rutina. Tu su još i maske, od kojih isto boli glava. Jedna je za umornu, a druga za osetljivu kožu. Šta ja da radim ako mi je koža i umorna i osetljiva i sme li to jedno preko drugog? Šalim se, naravno da ne sme, osim ako ne želite da vam se lice upali ili volite onaj osećaj kad istovremeno svrbi i boli.

S godinama sam pojednostavila sve te postupke, smanjila broj hemikalija koje trpam na lice, ali ljudi moji! Otkrila sam na Jutjubu brdo klipova sa instrukcijama za masažu lica. Obećavaju svašta, čak i efekat fejs-liftinga, ubeđena sam da lažu, ali nije bitno. Bitno je da tim masiranjem dopreš do mišića lica za koje i ne znaš da postoje, lepo ih izmasiraš i opustiš. Ne znam da li ima vidljivog efekta, ali osećaj je neprocenjiv. Kao i svaki put kad otkriješ nešto novo što ima veze sa mackanjem i lickanjem. ¶

MILICA PATRNOŽIĆ

NAJVEĆI IZBOR

ŠKOLSKE OPREME NA JEDNOM MESTU

DO -50%

RANČEVI
KNJIGE
PERNICE

Detaljnije na www.takolako.com ili pozovite na broj (011) 635 8440

takolako®

100% DURUM

Najbolje od pšenice!

VREME

Copyright © NP Vreme, Beograd

Upotreba materijala iz ovog fajla u bilo koje svrhe osim za
ličnu arhivu dozvoljena je samo uz pisano odobrenje NP Vreme

PDF IZDANJE RAZVILI: Saša Marković i Ivan Hrašovec

OBRADA: Marjana Hrašovec